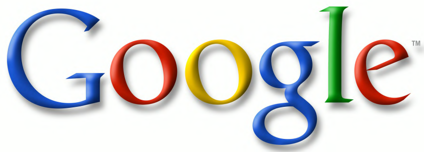

VAN DEN

VII VROEDEN

VAN

BINNEN ROME

VAN DEN

VII VROEDEN

VAN

BINNEN ROME

EEN DICHTWERK DER XIV^de^ EEUW.

Uitgegeven op last der

Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde.

DOOR

K. STALLAERT,

WERKEND LID DER ACADEMIE.

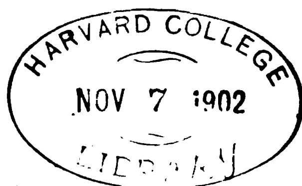
GENT,

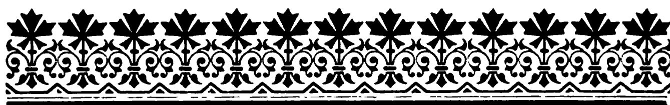
DRUKKERIJ A. SIFFER

Drukker der Koninklijke Vlaamsche Academie.

HOOGPOORT, 52 & 54.

1889

HARVARD COLLEGE
NOV 7 1902
LIBRARY

VOORBERICHT.

DELCO VERWIJS, na de twee bekende volledige handschriften van *Die Rose* te hebben vermeld, namelijk het Comburgsche en het Amsterdamsche, zegt, blz. XXVII zijner Inleiding :

« Een derde volledig handschrift schijnt nog te bestaan in Engeland, en is misschien bedolven in de boekerij van een dier Engelsche lords, die door eene verzamelmanie van allerlei zeldzame en oude dingen worden gekweld, en dus misschien voor goed voor onze letteren zijn verloren, tenzij een of ander gelukkig toeval het eens weder aan het licht mocht brengen. »

« Het was de hoogleeraar SERRURE, die de aandacht hierop vestigde (1). In een bijvoegsel tot den catalogus voor 1836 van den boekhandelaar Thorpe te Londen, wordt een handschrift voor ℔. 53,10 sh. te koop geboden, en aldus omschreven:

« *Romances* in Flemish verses — *Vincentii Speculum Historiale* — *Liber septem sapientium Romæ* - *Liber Rose*, in one volume, a most splendid manuscript upon vellum, containing 642 pages. Saec. XV. In fine preservation. Folio. »

---

(1) Académie Royale de Belgique, t. XXII, n° 1, *Bulletins*.

Het toeval heeft gewild dat het verdwaalde handschrift voor onze letteren niet verloren blijven en weer aan het licht komen zou. Wij hebben het aan de hoogstvereerende bezorgdheid van ons Ministerie van Binnenlandsche Zaken te danken, dat dit alleszins kostbare boek thans in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel berust en ter beschikking der Vlaamsche Academie is gesteld geworden. Zooals de catalogus van den Londenschen boekhandelaar Thorpe het beschreef, is het ja een prachtig handschrift op perkament, juist niet van 642 blz., maar van 332 folio's of 664 blz. in kl. folio, van 2 kolommen elke blz. Het is in perkamenten band en draagt op den rug, door eene moderne hand geschreven : *P^a^ pars Specul. hist. Vincentii Bellovacensis. Liber 7 sapientium Rom., Liber Rosae, Omnia in fland.*, en, gedrukt op leder : *Specul. histor. Lib. 7. sap. Romæ. Lib. Rosæ;* en onderaan de cijfers 9799 en XCVIII. Onder op de eerste blz. leest men : Hieronymi Winghij *can^ci^ Tor., ex empto. Bruxellæ en mars* 1614. H. E. Het hoort tot de XIV^de^ eeuw.

Het tweede gedicht, in onzen Codex vervat, van f° 256 tot f° 284 r°, beslaat 113 kolommen, elke van 40 verzen, behalve de eerste, waaruit er 3 verdrongen zijn door de versierde hoofdletter, en de laatste, op welke het gedicht eindigt met 34 verzen. Het geheel houdt 4514 verzen, doch werkelijk maar 4512, door het overslaan van een vers tusschen vs. 2168 en 2169, en een tusschen vs. 2184 en 2186.

De titel van het gedicht staat op de laatste halve kolom van f° 256 r°. onder het einde van den Spiegel historiael, en luidt aldus in groote roode letters :

Hier beghint dat boec vanden .vij. vroedē van binnē Rome.

Het boek, de historie of de roman, zoo men wil, van de zeven wijzen van Rome is wereldbekend. Het valt niet in 't bestek van den mij door de Bestendige Commissie opgedragen last, het historiek ervan uiteen te zetten. Het zij voldoende hier te wijzen op deszelfs alouden Oosterschen oorsprong in Indië, en zijnen min of meer gewijzigden vorm en inhoud in Perzisch, Arabisch, Grieksch, Latijn, Italiaansch en Spaansch, om aan te landen in Frankrijk, en zich, aan de hand 't zij van het Latijn, 't zij van de Fransche taal, in de Nederlanden, in Duitschland, in Scandinavië en Engeland te verspreiden.

CHARLES AUBERTIN meldt o. a. het bestaan van eene Vlaamsche bewerking van het Boek der Zeven Wijzen, zonder echter zijn gezegde te staven. Tot op onze dagen was het ons in den Middelnederlandschen dichtvorm onbekend. Wel kent men er eenige in ondicht :

ADELBERT KELLER, in zijne uitgaaf van Dyocletianus Leben von Hans von Bühel (1), schrijft blz. 35 : « Holländisch. » Die älteste bearbeitung ist 1479 aus dem lateinischen übersetzt und 1480 gedruckt. Sie beginnt : Hier beghīt die historie vā die seūe wise māne van romē Welcke historie bouē matē schoen en̄ genoechlijkē is om horen en̄ oek vreemt end' luttel ghehoert, wāt si is nv nyewilinck in dit voerledē iaer vā lxxix getrāslateert en ouergeset wt dē latine in goedē duytsche op dattet die leeke lieden moghen verstaen. (Du Puy de Montbrun, s. 8 f. 68.). »

KELLER vermeldt aldaar nog twee andere « hollandsche » uitgaven : Die historie vā die seūe wise

(1) Quedlinburg und Leipzig, Gattfr. Basse, 1841.

mane van rome, ohne nähere angabe, etwa 1488. 4°; beschrieben von Montbrun, s. 8., en

Die seuen Exempels of Geschiedenis der seven wijzen van Rome. Delf, um 1498 oder 1499, wahrscheinlich bei Henrick Eckert von Homberch gedruckt; klein 4°; beschrieben von Montbrun, s. 68.

Es ist diess kein abdruck der ausgabe von 1480, sondern aus dem deutschen übersetzt.

In zijne uitgaaf van *Li romans des sept sages* (1) meldt Keller nog, blz. lxxxij, drie « hollandsche » vertalingen :

Die hystorie van die seuen wise mannen van Romen. Te Delf in Hollant, 1483. 4° mit Holzschn. (Ebert 13593);

Hier beghint de historie van den VII wiisen mannen van rome. Antw. N. de Leeu, 11 apr. 1488, 4° mit Holzschn. (Nyerup 152. Ebert 13594), en

Eine ausgabe von Delf 1493, 4° (Ebert 13593).

In de openbare boekerijen van België schijnt er geene Nederlandsche uitgave der Zeven Vroeden of wijzen te bestaan.

Ons achtbaar en hoogst dienstvaardig medelid Dr. Campbell, Bewaarder van de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage, berichtte ons het bestaan in Holland van een Nederlandschen druk, van ongeveer 1480, te Gouda, bij G. Leeu, in de boekerij te Haarlem; van een druk te Delft verschenen in 1483, in de Utrechtsche Rijksuniversiteit boekerij; en een druk van omstreeks 1490, in de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage; ook van een druk van Antwerpen, bij Nic. de Leeu, 1488, in de Koninklijke Bibliotheek te Copenhagen.

---

(1) Tübingen, L. F. Fues, 1836.

De bekende uitgaven van ons werk in het Latijn zijn in de Nederlanden nog zeldzamer.

De Koninklijke Bibliotheken van Brussel en 's Gravenhage bezitten het boek van Johannes de Alta Silva of de Haute-Selve, onder den titel van *Historia de Calumnia novercali (que septem sapientium dicitur*, zegt de *Prefatio*, gedrukt te Antwerpen, bij Geeraart Leeu, den 6[en] November 1490; en de heer Campbell meldt ons eenen druk zonder opgaaf van drukoord of jaartal (maar Gouda, G. Leeu, c. 1479), in de boekerij te Cambridge.

Ons achtbaar medelid heer Ferd. Vander Haeghen deed ons het bestaan van een handschrift kennen in Berlijn : *Septem sapientes Romæ*, fol. 67, Ms lat. Val. Schmidt disc. cler. s. 93, en heer L. Roersch deelde ons eindelijk eene Latijnsche moderne uitgave mede van Strassburg, K. J. Trübner, 1873, onder den titel Johannis de Alta Silva, *Dolopathos sive de Rege et septem sapientibus*, uitgegeven door Hermann Oesterley.

Voor het overige zien wij ons verplicht den lezer te verzenden naar CHARLES AUBERTIN, *Histoire de la langue et de la littérature française au moyen-âge*, naar HERMANN OESTERLEY, en inzonderheid naar ADELBERT KELLER, in zijne bovengemelde Hoogduitsche en Fransche uitgaven der Zeven wijzen.

Als behoorende tot de geschiedenis van de legende der Zeven Vroeden mogen nog aangehaald worden, onder anderen, deze verzen uit den roman van Seghelijn van Jherusalem : (1)

---

(1) Uitg. door D[r]. J. VERDAM. Leiden. E. J. Brill, 1878.

Vs. 7988. Doe sprac die paeus dese woerde :
« Van Jherusalem Seghelijn,
Sijn alle dese kinder dijn? » —
« Ja si, here, in goeder trouwen;
Ic wanse an seven joncfrouwen
In seven nachten, des sijt wijs. »
Die paeus seide : « Ic gheve hem prijs.
Si sijn die vroetste vele te voren,
Die kerstijnhede toebehoeren :
Ic wille dat si onthouden bliven :
Ic gheve hem broot te haren live.
Si sullen tghelove helpen sterken
Ende vordel doen der heiligher kerken.
Die seven vroede heeten si. »

Aan de in den Seghelijn voorkomende « Zeven vragen, » vs. 7866-7974, is ontleend een vijftiendeeuwsch dichtstukje van 117 verzen, getiteld : Vanden zeven vraghen van Jherusalem Zeghelijn, beginnende aldus :

Van Jherusalem Zeghelijn
Adde zevene zone, dats waerheit fijn,
. . . .

en eindigende :

Dese zeven sonen, in warer talen,
Wan Zeghelijn an zeven joncfrauwen,
Die daerna worden alle te male,
(Te Rome binnen me mochtse scauwen)
Die zeven vroede, als ic versta,
Ende worder toe vercoren na (1).

Eindelijk stippen wij nog aan, dat eene Rederijkkamer, de Barbaristen van Meenen, volgens een

(1) Koninkl. Bibl., handschriften 2de serie n° 116, in 4°, 38 fol. op papier. Dit hs. begint met : *Een prophecie van Bulscamp*, uitg. door Serrure, Vaderl. Museum, III, 423. Onze aandacht werd hierop getrokken door ons achtbaar medelid jhr. Nap. de Pauw.

bescheed van den 28en Juli 1577, « De Zeven Vroede » werd geheeten (1).

De inhoud van ons dicht- of rijmwerk is, in korte woorden, de volgende :

De Roomsche keizer Diocletiaan (Dyoclesiyen, Diocliseen) is weduwenaar geworden; hem blijft over een eenig kind, een knapelijn van zeven jaar oud. Willende voorzien in zijne opvoeding, vertrouwt hij het aan « die seven vroede van sinen rike », die het kind gedurende zeven jaren beurtelings, elk een jaar, onderwijzen in de zeven kunsten, namelijk « Astronomie, Fizike, Ingromancie, Arismatike, Gramare, Rhetorike ende Musike ». Deze zeven heeten Bauxillas (Banxillas), Anxilles, Tintillus (Tentillus), Maelquidart (Malequidart), Cathoen, Jesse en Mamas of Mauras. Ondertusschen hertrouwt de keizer. Zijne vrouw uit het verlangen, dat 's keizers zoon nu in het vaderlijk huis terugkome. De keizer roept hem terug en verzoekt dat zijne leermeesters hem vergezellen. Doch zij raadplegen de gesteltenis der maan en ontwaren erin, dat de jongeling sterven zal bij het eerste woord, dat hij in het paleis spreken zal, en leggen hem op, zich de eerste zeven dagen te houden als een stomme, zoodat zijn vader geen woord uit hem krijgt en ten uiterste over hem en op de leeraars vergramd is. Maar de keizerin, die op hem verliefd is, waant hem de spraak wel te zullen teruggeven, en neemt hem met haar in hare kamer. Zij verklaart den jongeling hare liefde, spant alle verleidingsmiddelen in om hem te vervoeren,

---

(1) Belg. Museum II, 332, LAMBIN. Over de Rederijkkamers van Strazeele ende Meenen.

maar zij krijgt hem niet tot spreken noch toegeven. Hierop ontsteekt zij van spijtigheid in gramschap, scheurt hare kleederen, krabt haar aangezicht te bloede, roept hulp en moord, beschuldigt hem bij den keizer van geweld en verkrachting en eischt zijnen dood. De zwakgeestige keizer spreekt het doodvonnis uit en zijn zoon wordt verwezen om onmiddellijk ter dood gebracht te worden. 's Lands baroenen bekomen dat de uitvoering voor eenen dag geschorst wordt. Beklag der keizerin, die haren echtgenoot voorzegt, dat hij door zijnen zoon eens zal onttroond en onterfd worden, en hem, ter staving harer voorspelling, het gebeurde verhaalt « met eenen pijnboom en zijne scheut », waardoor de keizer zich weêr laat overhalen om zijnen zoon 's anderdaags te doen sterven. Hier volgt nu eene reeks van verhalen, dag voor dag, beurtelings door de keizerin, om hare wraakzucht voldaan te zien, en van elk der zeven wijzen, om, door voorbeelden van vrouwenlist, den jongeling te redden, zoodat men den zevenden dag bereikt, waarop de zoon, naar de teekens der astrologie, gevaarloos spreken mag. Hij ook verhaalt nu in volle vergadering eene gebeurtenis, waardoor hij zijne vaderlijke liefde doet uitschijnen, en vertelt in alle waarheid het voorgevallene met zijne stiefmoeder. De verbolgen keizer roept hierop 's lands baroenen te gader om het vonnis over zijne ondeugende echtgenoote uit te spreken, en de uitspraak dezer rechters luidt : dat de keizer naar zijnen vrijen wil over de ontrouwe en boosaardige handelen zou. De vorst veroordeelt haar ten brandstapel, schenkt zijnen zoon zijne liefde terug en wil dat de zeven wijzen thans ook zijne vrienden zouden wezen.

Ziehier de titels van de verhalen door de keizerin en de zeven vroeden aan den keizer voorgehouden:

Keizerin. Van den ouden pijnboom en zijne scheut . . . . vs. 585-645.
Bauxillas. Van den ridder die zijnen geliefden hazenwind doodslaat, meenende dat deze en niet eene slang zijn kind verbeten had . . vs. 748-839.
Keizerin. Van den herder en het everzwijn . . . . vs. 873-928.
Anxilles. Van Ypocras, die zijnen neef vermoordt, omdat hij duchtte dat hij hem zou overtreffen in wetenschap . . . . vs. 1009-1164.
Keizerin. Van keizer Octaviaan en zijnen schat . . . . vs. 1229-1413.
Tintillus. Van den ouden vizier en zijne jonge vrouw . . . . vs. 1488-1633.
Keizerin. Van den drossaat, die zijne vrouw tot bijslaap geeft aan den koning . . . . vs. 1699-1805.
Maelquidart. Van den ouden Vroede en zijne jonge minzieke vrouw . vs. 1885-2194.
Keizerin. Van den tooveraar en den goudgierigen koning Crassus . . vs. 2244-2519.
Catoen. Van den poorter, zijne ontrouwe vrouw en de ekster . . . . . . vs. 2602-2750.
Keizerin. Van den oogzieken koning Herodes, de zeven Vroeden, die de droomen uitlegden, en van het kind Merlijn . . . . vs. 2802-3017.
Jesse. Van de ontroostbare weduwe, die zich met haren man wilde

begraven laten, en die korts daarna eenen ridder wil overhalen om met haar te trouwen, en het lijk van haren man te schande maakt . . vs. 3104-3360.

Keizerin. Van de belegering van Rome door de Sarrazijnen en de vlucht van dezen door eene list des wijzen Janijns . . . . vs. 3398-3491.

Mamas. Van eenen ridder, die door list en gruweldaden de vrouw van eenen graaf ontvoert . . . . . vs. 3605-4016.

Ten slotte het verhaal van 's keizers zoon, wien het na de zeven dagen veroorloofd is zonder eenig gevaar te spreken. Hij vertelt van het kind eens ridders, hetwelk door zijne ouders verlaten werd, omdat hun voorspeld was, dat het hen eens in staat zou te boven gaan, en inderdaad, door zijne schranderheid « in het verstaan en het uitleggen van de taal der dieren », eens konings dochter trouwt en zelf koning wordt, maar in dezen hoogen stand zijne arm gewordene ouders bij zich laat roepen en hen gevoegelijk onthaalt. 's Keizers zoon sluit zijn verhaal met de eenige zedeles, de vereering van vader en moeder, die het boek bevat. « Vader, » zegt hij :

« Ghi ne dorft niet wanen, al had ic genoech
Al so vele eren boven u
Alse ghi boven mi hebt nu,
Dat ic u soude tonwerder hebben;
Een twint niet, dar ic wel seggen.
So ne soude elc goet kint, wart vroet,
Die vader of moeder belgen doet.
Het moet hem werden te sure.

Al die vertellingen, ja kindervertelsels, hebben,

zoo min als de meeste ridderromans, geen ander belang dan ons te leeren dat, over zoo wat vijf honderd jaar, velen, zooniet de meesten onzer voorouders, behagen schiepen in zonderlinge, wreedaardige, sterk-roerende tooneelen, hierin niet ongelijk aan de meesten onzer negentiendeeuwsche medeburgers en burgeressen.

En het verwondert ons zeer dat in Duitschland, op den geliefkoosden bodem der wetenschap en der burgerlijke deugden, mannen gelijk Marbach en Simrock, hunne schoone begaafdheden besteed hebben om deze nuchtere en noch stichtende noch onderrichtende sprookjes als *Die sieben weisen Meister,* onder het volk levendig te houden (1).

De Seven Vroede zijn geene vrucht van Nederlandschen bodem, zoo min als de talrijke ridderromans, welker meer taalkundige dan letterkundige of beschavende verdiensten eene zoo ruime plaats in de geschiedenis onzer letteren beslaan. In een tijdvak van, zoo 't schijnt, genoegzaam algemeenen welstand, rijkdom, weelde en pracht, en wat al ontzenuwende werkingen en gevolgen door de verzaadheid te weeg gebracht (2), kan deze Zola'sche letterkunde, gereedelijk bij onze materialistische bevolking ingang gevonden, en er eenen merkelijken maar stellig geenen heilzamen invloed op uitgeoefend hebben.

Op het einde der vijftiende eeuw verspreidde deze ongezonde Zuidersche letterkunde, door behulp van de drukpers, en ja, « door het onderwijs », zoo

---

(1) G. O. Marbach, *Volksbücher*, 30. 31; Karl Simrock, XLIX.

(2) Men raadplege hierover, onder anderen, *Le siècle des Artevelde*, door Léon Vanderkindere.

zeer en zoo langen tijd in alle de schichten der maatschappij, waar het Volksboek tevens schoolboek geworden was, dat de Antwerpsche bisschop Joannes Malderus, in het jaar 1621, eene *Censura* uitvaardigde, die ons de zedelijke legermacht der toen in scholen en families gelezen volksboeken, en beknoptelijk hunnen gewraakten inhoud leert kennen.

Deze Censura werd uitgegeven in de Vlaamsche en in de Latijnsche taal; de Vlaamsche tekst is niet meer te vinden en de Latijnsche is uiterst zeldzaam geworden. Derhalve achten wij het doelmatig ten minste den titel der toenmaals in omloop zijnde en door den bisschop afgekeurde volksboeken hier mede te deelen; de heer Karel Ruelens gaf, onder den titel *La bibliothèque bleue en Belgique*, eene Fransche vertaling uit van den geheelen inhoud der Censura (1). De kerkvoogd verdeelt die boekjes in vier klassen: — I. Volstrekt verboden, niet alleen die in de scholen te lezen, maar ook ze in de winkels te verkoopen: Historie van America oft Brasilien. — Parthenoples. — Marijken van Nimmeghem (2). — Malegijs. — Bagijnken van Parijs (3). — Robrecht den Duyvel. — *Richard sans pœur*. — Ulen-spieghel (*Nihil ferè habet boni, fœditatibus et ineptiis scatet*). — II. Niet toegelaten, zelfs niet ze te verkoopen, omdat ze

---

(1) *Censura libellorum Scholasticalium, quos Reverendissimus Dominus Joannes Malderus, Episcopus Antverpiensis vetuit prælegi vel etiam divendi. Anno* 1621. Een plakkaat in folio op drie kolommen, gedrukt t'Antwerpen by Hendrick Aertssens, in de Cammerstrate in de witte Lelie. Anno 1621. — *Legit et approbavit 11 aug. 1612. Maximilianus ab Eynatten, Can. et Schol. Antverp.*

(2) Uitgegeven door de Vlaamsche Bibliophilen, voor de leden alleen, nr 5.

(3) Item, nr 7.

nooit van iemand werden goedgekeurd, noch gemakkelijk te verbeteren, noch geschikt te maken zijn voor kinderen : Sack der konsten. — Pyramus ende Thisbe. — Sandrijn ende Lancelot. — Aurelius ende Isabella. — Floris ende Blancefleur. — Onse lieve vrouwe Psalm-sondagh. — III. Reeds vroeger afgekeurd, doch onlangs verbeterd; zoodat alleenlijk de oude en niet gezuiverde moeten verworpen worden; de verbeterde en diegene waaruit de aanstootelijkheden zijn weggenomen, worden goedgekeurd : Frederick van Genuen. — Destructie van Troyen. — De Vier Hemskinderen. - Jason ende Hercules. — Den Ridder met de Swane. — Galien Rethor. — Den Zielentroest. - D'ure des Doodts. — Destructie van Jerusalem. — Jan Mandevijl. — Fabulen van Esopus. — Manierlijcke zeden. — De verduldighe Helena. — *Les dialogues de Marchandise.* — IV. Uit de scholen gebannen totdat zij verbeterd zijn, wat voor de meesten korteling zal gedaan worden : — Ghenuechelijcke exempelen oft Kluchtboeck. — Turrias ende Floretta. — Valentijn ende Ourson. — De 7 Blijschappen van onse lieve Vrouwe. — Peeter van Provencen. — Buevijn ende Susiane. — S. Annen leven. — Alexander van Mets. — Den Ridder Galmi. — Florent ende Lion. — Pontus ende Sidonie. — De schoone Leonille. — Melusine. — Hugo van Bordeaux. — Seven Vroeden van Roomen. — 71 Nieuwicheden. — *Trois Comedies.* — *Heures de recreation.* — *Doctrinal de la Sapience.* — *Les douze Dialogues.* — *Institution de la Femme Chrestienne.*

Onder deze afgekeurde volksboeken bevindt zich dus ook, en wel in de vierde klasse, hetgene bekend onder den naam van de « Seven Vroeden van Roomen », waarvan de oorspronkelijke uitgave aan

de Vlaamsche Academie was voorbehouden. Het wordt er volgenderwijze gekenmerkt : « Eene vrouw vertoont zich ganschelijk naakt aan haren zoon, dien zij tot zondigen uitlokt; er wordt schandelijk gewaagd van sodomieterij; eene vrouw snijdt haren dooden man ooren, neus en geslachtsdeelen af; eene jonge dochter verkiest boven hoererij eene heiligschending met eenen priester, en geeft er de reden van. » Deze beschrijving strookt niet volkomen met ons veel minder onzedig handschrift, ofschoon zij er over 't algemeen toepasselijk op is; wij zijn echter niet in staat onzen tekst te vergelijken met een der hoogst zeldzame nog bestaande gedrukte exemplaren.

Ons gedicht is eigenlijk geene vertaling van eenen Latijnschen of Franschen tekst, maar eene zeer vrije bewerking, zooals de meesten onzer uitheemsche romans. De opsteller heeft zich ertoe bediend van den Latijnschen druk van 1490 van Geeraert de Leeu te Antwerpen, en verwijdert zich niet merkelijk van de Fransche uitgave van Keller, noch van de uitgaven van Marbach en Simrock.

Om het nu ook onder taalkundig opzicht te kenschetsen, afgezien van zijne waarde als bellettristisch gewrocht, moeten wij bekennen dat wij het niet zeer hoog schatten kunnen; de stijl is wel doorgaans vloeiend en klaar (wij schuiven gaarne eenige duistere plaatsen op rekening van den afschrijver), doch een blik doorheen den tekst en onze woordenlijst getuigt van eene schroomelijke onvastheid in de spelling, en een al te licht omspringen met het rijm. De taal is doorslaand die van een Brabander. Zij is tamelijk vrij van bastaardwoorden. Wij treffen er eenige gallicismen aan, als :

vs. 147 Wit hadde hi de huut ende claer,
Kersp ende ghelu hadde hi thaer.

915 Al werpende de ekelen neder.

1670 Scone ende jonc weet ic mi.

Voeg daarbij het veelvuldige stoprijm : bi miere trouwe, *par ma foi.*

De liefhebber van spreuken zal ons wellicht dank weten hem de moeite te sparen die in ons gedicht op te sporen; ziehier degene die er in voorkomen :

vs. 1405 Die wijf sijn jammerhertech sere. —

1573 Bedi gode herte mach niet liegen.

1755 Die niet wilt winnen moet verliesen :
Van tween quaden sal men dbeste kiesen.

1910 Ende hets sede der oude liede
Dat si jonge wijf nemen gerne,
Ende menichwerf sijn si te scerne
Gedreven darbi, ende rouwet hem achter.
Maer hets te spade alse ene hevet lachter
Dat hijs hem dan wachten soude.

1921 Maer so een meer maelt, so hi moeder es;
Bi den ouden man segge ic des
Hi was geout vele sterke
Ende gecranket van sinen werke.

2639 Hets wel ware, dat men seit :
Alse de catte es van huus,
Dat dan rincleert de muus.

2710 Een quaet wijf helpt niet gewacht. —

2797 Na bliscap comt dicke rouwe,
Ende na rouwe bliscap guet [groet?]. —

3345 Ondanc moet hebben hie,
So wi dat es, die al sine daet
Laet te beteren op wives raet.

3359 Daer viel si van . ij . stoelen op derde.

3480 Alse vluchtech es een here,
Mach ment slaen, sonder were.

3975 Maer de lust [*nl.* de list] es groet van wiven,
Daer en helpt jegen wachten negeen.

3993 Het es waer wat men seet :
Die enen andren wil bedriegen
Hem es luttel om een liegen.

4505 Die vader of moeder belgen doet,
Het moet hem werden te sure.

Wat er ook zij van de innerlijke waarde van de Zeven Vroeden, zooals iedere nieuwe ontdekking op het taalkundig gebied, zullen zij ongetwijfeld een verheugend verschijnsel wezen, hoe gering de verdienste ook moge zijn van den uitgever.

Wij kunnen dit voorbericht niet sluiten zonder nogmaals onzen warmen dank te betuigen aan de heeren Karel Ruelens en Julius Petit, Bewaarders onzer Koninklijke Bibliotheek, die ons het volbrengen van onzen last bereidwilligst vergemakkelijkt hebben.

Van den .vij. Vroeden van binnen Rome.

Hem allen biddic, die hier sijn, Fol. 250.
Mi te horen een luttelkijn,
Ende te maken een gestille,
Indien dat ment doen wille.
Men mach verstaen in desen boec
Some aventure scone ende goet.
Te Romen woende wilenere
Een keyser van groter ere
Die hiet Dyoclesiyen;
Ende het geviel also mettien
Dat de keyser, de grote here,
Hadde een wijf met groter ere
Lange, ene goede vrouwe;
Si sterf; dies hadde hi rouwe;
Ende hem bleef alre kinder maer een.
Die goede here Dyocliseen
Hadde ontboden haestelike
Die seven vroede van sinen rike,
Ende deed se alle, niet hem somen,
Gemeenlike voer hem comen.
Ten enen, die hiet Bauxillas,
Diere vorbaerste was
Ende best geboren van geslechte,
Sprac de keyser sine gedechte,
Die vroet was ende van herten vri:
« Ghi heren », seit hi, « ic segge u twi

Dat ic u hebbe ontboden
Om te clagene mine noden.
Hier was mijn wijf, de keyserinne,
Ane welke ic leide grote minne,
Alse elc goet man soude doen an wiven;
Nu eest gedaen met haren live,
Ende mi es bleven een oer van hare;
Dies wil ic doen nemen ware
Ende wel gomen », sprac de here,
« Want allere kinder en hebbe ic mere,
Ende het es een knapelijn
Fol. 256 v°.
Ende sal na mi u here sijn,
Want hets oer van den rike;
Bedi heb ic u waerlike
Ontboden, onder u, seven vroeden,
Te wetene wie mijn kint mach hoeden,
Wisen, leren met trouwen,
Alse ic op hem mach betrouwen;
Dat kint es maer seven yaer out;
Mijn scat, mijn silver ende mijn gout
Wert hem gereet die tkint sal hoeden. »
Doe sprac ene van den seven vroeden,
Dat was de here Bauxillas,
Die vorbarste ende rijcste was;
Van ouden so was hi grau;
Thaer scemerde hem alse .i. pau,
Lanc was hi ende wel gescepen.
Den keyser began hi toespreken
Ende seide : « Her keyser, gevet mi u kint,
Dat ghi met alre herten mint;
Ic salt wel houden ende met eren,
Ende binnen seven jaren leren
Die vroescap mijn, of binnen min ». —
« Dats een scone beghin »,

Sprac de keyser, « dat ghi mi biet;
Het ware onrecht dancte ics u niet ».

Dander sprac, die hiet Anxilles:
« Here keyser, sijt seker des,
Wildi mi geven uwen sone
Te doctrineerne, ic ben degone
Die hem sal leren dat can mijn sin
Binnen . vj . jaren ende min ». —
« Dits een vele scoen beheet »,
Sprac de keyser, « ende ic weet
U danc van dien, here Anxilles,
Maer niet so ne vernoy u des;
Ic wille vort horen uwe gesellen,
Dat si mi seggen selen ende tellen;
Ende na dat hare tale gaet
Sal ic hebben minen raet. »

Doe sprac de derde, ende hiet Tintillus,
Den keyser toe ende seide aldus:
« Keyser, here, wildi mi geven
U kint te lerene, so moet ic levene,
Inne sal hem in der jare vive,
Behoud mi God den sin in live,
Leren de vroescap die ic can,
Ende boven desen nochtan
De vroescap der gesellen mijn ». —
« Daeraf mocht ic blide sijn »,
Sprac de keyser, « here Tentillus,
Ware mijn soen geleert aldus
Alse ghi mi hebt geseit alhiere.
Ic wille verstaen ane dandre vire
Wat si mi tandworden geven,
Ende daerna so wil ic leven ».

Doe quam de vierde vort gegaen;
Dat was, alse ic hebbe verstaen,
Die wel spotten conste ende sceren,
Ende was geheten onder de heren
Maelquidart, de lustege rode.
« Keyser here », seit hi, « bi Gode,
Dit en segge ic in genen scerne,
Wildi mi geven te doctrineerne
Ende te lerene uwes selves kint,
Dat ghi lief hebt ende sere mint,
Ic wille u dies wel houden scire
Dat ic hem in der jare viere
Sal leren de vroescap die ic can,
Also vele als er mi God an.
Vorder en vermete ic mi niet
Van gere dinc die mi gesciet ».
Doe seide de keyser: « Here Malequidart,
Mijn herte wil weten ende begart
Te horen spreken uwe gesellen;
Ende na dat si mi tellen
Ende seggen sal ic nemen raet
Wat mi best te doene staet ».

Mettien quam vort de vifte,
Die blide, metten sconen ansichte,
Die grau hadde al thaer;
Fol. 25v Van ouden hadde hi menich yaer;
Dat was van Romen Cathoen de wise,
Die vroet was van groten prise.
Hi seide: « Keyser, lieve here,
Onsti mi te doene de ere
Dat ghi mi wout uwen sone geven
Te leren, ic soude u al mijn leven
Met goeder herten weten danc.

Binnen drie jaren, dats niet lanc,
Soude ic hem leren dat ic weet
Van vroetscapen, gerne ende gereet;
Maer van der vroetscap miere gesellen (1)
En wil ic mi vermeten no tellen (2)
Dat ic se hem lere, ende (3) segge u twi,
Inne weet hoe groet hare vroetscap si,
Ende wat verstannessen es ant kint;
Bedi wil ic mi vorder twint
Niet onderwinden dan van mi ».
Die keyser sprac : « Ic hore di
Grote redene seggen, Cathoen,
Maer inne weet noch wat ic sal doen
Eer hebben dine andre gesellen
Geseit, ende na dat si mi selen tellen
Ende seggen, de gesellen dine,
Sal ic keren de herte mine ».

Doe quam de seste (4) vort gegaen.
Dat was een scoen, wel gedaen
Ende wel gescepen over al;
Lanc was hi, in midden smal,
Wit hadde hi de huut ende claer,
Kersp ende ghelu hadde hi thaer,
Dogen alse een valke grau,
Sijn lijf scemerde alse een pau;
Wit was hi als een snee.
Genaemt was hi Jesse,
Ende hi ne hadde grane no bart.

---

(1) Hs. *gasellen*.
(2) Hs. *telleen*.
(3) Hs. *en*.
(4) Hs. *sette*.

Den keyser sprac hi toe ter vart
Ende seide : « Hore na mi, keyser, here,
Wildi mi nu (1) doen de ere
Dat ghi mi gavet uwen sone
Te lerene, ic ware degone
Die daertoe dade mine macht,
Te wisene hem met miere cracht
Ende te leren binnen . ij . yaren
Die vroetscap die ic can, te waren.
Ic soude so wel sijns plegen,
Also lange alse ghi sout leven
So soudijs mi weten danc ».
Die keyser andwerde over lanc :
« Jesse, laet uwe gesellen seggen,
Ende daerop willic minen raet leggen ».

Mettien quam vort Mamas,
Die de sevende was.
Hi sprac dus den keiser toe :
« Ay here, ende ic ware herde vroe
Ende blide, lieve here,
Wildi mi nu doen de ere
Dat ghi mi gavet u kint te leerne.
Ic sout ontfaen herde gerne
Ende wesen hem van herten hout,
Ende pinen mi menichfout
Dat icken soude leren,
Dat ghi mi dancken sout der eren
Die ic dore u soude hebben gedaen ».
Die keyser andwerde saen,
Alse een die blide was ende vroe :
« Ic versta wel », seit hi, « hoe

---

(1) Hs. *Wildi mi mi;* vs. 174 staat ook *Wildi mi nu.*

Dat ghi mi sijt van herten hout;
Des hebt alle danc menichfout.
Dat ghi gerne daet minen wille
Al daer ghi mocht, lude ende stille,
Wilde ics u allen gehingen;
Maer daertoe wille ict nu niet bringen
Dat ic u wille doen so lede
Dat ic u geselscap scede;
U allen sevenen, alse ghi sijt,
Wil ic leveren op desen tijt
Minen sone gemeenlike,
Ende bidde u herde vriendelike
Dat ghijs alle gomet soe Fol. 257 v°.
Dat ics mach wesen vroe ».

Doe ontfingen de . vij . vroede
Dat kint daer in hare hoede,
Ende gingen tenen rade
Wat men best metten kinde dade,
Des avonts spade ende smergens vroe.
In haren rade vonden si doe:
Lieten si tkint binnen der stat,
Het ware quaet, twi ende omdat
Tkint mocht sinen sin slaen
Ane vrouwen ende ane joncvrouwen (1) saen,
Die hem therte ter ydelheit spoen,
Of raet gave*n* (2) om quaet te doene.
Des namen de heren haren raet
Wat best daermede te doene staet.

Buten Rome stont een vrijthof;
De vroede bedachten hem daerof

---

(1) Hs. *ionvrouwen.*

Dat si daer scuden ene sale
Doen maken; daer mochten si wale
Den kinde wisen ende leren
Al dat si wilden, de seven heren.
Die vrijthof stont bore wat
Meer dan eene mile van der stat.
In dien vrijthof, in dat vergier,
Daer ic u af (1) telle hier,
So mocht men sien ende nemen goem (2)
Staende wel menegen boem,
Ende sien wassen menich cruut,
Ende horen meneger vogele geluut,
Lude (3) singen ende claer,
Omdat was so scone daer.
Die seven vroede bespraken
Daer te doene ene sale maken,
Alsi daden eer yet lanc,
Omdat daer was niemens ganc.
Ende alse de sale was gemaect,
(Die scone was ende wel geraect.)
Si daden an wege*n* ende an doren
Bescriven, achter ende voren,
In allentalven, in allen siden,
Der manen loep, der sonnen scinen;
Die seven arten mocht men daer
Wel sien bescreven openbaer:
Astronomie ende fizike,
Ingromancie ende arismatike,
Gramarie ende rethorike,
Ende oec stont daer bescreven musike.

---

(1) Hs. *al.*
(2) Hs. *goen.*
(3) Hs. *ludde.*

Alle dese seven arten
Stonden daer bescreven met begarten
Ende gemaelt vele scone.
Daeraf leerde men skeysers sone
Ene lesse in elken dage.
Die meestre haddens goede behage,
Ende wel, dat hem bequam,
Dat dat kint so wel vernam;
Want alse dene meester liet,
Dander en liets niet.
Dit dreven si so lange stont
Dat tkint was wijs ende verstont
Van alrehande wijshede
Alse enech siere meester dede.
Het disputeerde wel in latine
Jegen elken meester sine,
Van vroescapen, van menegen saken.
Die meestre onderlinge si spraken
Dat si dat kint proeven souden,
Oft hem soude mogen houden
Van vroscapen (1) ende iet verstoede.
Eens nachts laget kint sonder hoede,
Ende sliep op sijn bedde vaste.
Doe quamen, alse vremde gaste,
Die meestre sijn, dats niet en wiste,
Ende hadden gepeinst ene liste
Die si mickeden te doene.
Si namen . xvj . blader groene
Ende leidenre vier onder elken stapel
Des drachbeds, onder elken apel,
Of siere gewassen stoeden.

(1) Hs. *vrotscapen*.

Alse hem tkint began (1) bevroeden
Ende het ontwiec ende wart geware,
Fol. 258. Ende om hem sach haer ende dare,
Alse een die sceen tebarenteert,
Die meestre vrageden wat hem dert?
Ende het andwerde ende sede:
« Daer ic ligge, op dese stede,
Duncket mi wesen aldus
Dat de vorste van den huus
Es gedaelt, of derde verhoget,
Of dbedde mijn es opgetoget
Daer ic op te liggen plie;
Over waer duncket dus mie ».

Alse de meestre verstoeden
Dat hem tkint dus began vroeden,
Doe wisten si waele hoet hem stoet,
Dat het wijs was ende vroet,
Ende het wel soude connen met eren
Andworden allen heren,
So wat dat men hem vragede,
Wel, dats hem behagede.
Doe gevielt also daer
Dat, cortelike daernaer,
Ten keyser quamen de lantsheren,
Ende rieden dat hi met eren
Huwen soude ende nemen een wijf,
Daer hi mede leiden mochte sijn lijf,
Ende die wel ware sijn gevoech;
Bedi hi ware rike genoech,
Al hadde hi kinder drie,

(1) Hs. *bigan*.

Rike genoech bleven sie.
Dus mach bliven ewelike
Den rechten oere tkeyserike,
Ende rike genoech van allen goede.
Doe sprac die keyser vroede:
Hi (1) soude doen dat hem rieden
Siene man (2) ende sine (3) liede,
Indien dat sijt pinen mochten
Dat si hem een wijf sochten.

Doe brachten een wijf die baroene.
Dat was ene vrouwe scone,
Die de here nam te wive,
Ende dreef met haren live
Sijn delijt ende sijne gevoechte;
Dus hadden si beide hare genoechte
Te gader, ene lange stont.
So dat ter vrouwen was gedaen cont
Dat de keyser, hare here,
Hadde enen sone, die al dere
Ende al tgoet van den keyserike
Behoerde (4) te hebben gemeenlike
Na sijn lijf, alse hi ware doet.
Dies hadde de vrouwe rouwe groet;
Bedi si hadde verstaen
Dat met hare ware wel vergaen
Ware hi doet skeysers sone.
So stont met hare wel ende scone
Wilde haer God der eren onnen

(1) Hs. *hie.*
(2) Hs. *nan.*
(3) Hs. *sinen.*
(4) Hs. *behoerde.*

Dat si een oer hadde gewonnen
Bi haren here, den keiser rike,
So sout oer sijn van den rike
Dat kint, of sijt bi hen hedde
Doe si te samen lagen opt bedde.
Die vrouwe sprac den keiser toe :
« Wach here, twi eest mi soe
Lange verholen, dat ghi hebbet
Enen sone ende ghijs mi niet en segget?
Ende hets leden, te waren,
Nalijc bi den drien yaren
Dat ghi mi naemt te wive.
Ic segge u wel, bi minen live,
Dat ic wille uwen sone sien ». —
« Vrouwe », sprac de here mettien,
« Mergen vroe, alse wi op sijn,
Salic senden om den sone mijn ».

Des mergens, alse den dach
De keyser met ogen sach,
So riep hi te hem . ij . boden
Ende hiet se varen te . vij . vroeden,
Seggen den lieven sone sijn
Dat hijt niet liete hi ne quame te him,
Ende sine meestre met hem brochte.
Fol. 258 v°. Die boden voeren wat si mochten
Ende rusten niet si ne quamen
Daer si den jonchere vernamen
Met sinen meestren in de sale,
Die de boden ontfingen wale.
Die boden seiden wat si sochten
Ende wat boetscapen si brochten;
Hoedat hem ontboet sijn vader
Dat hi quame ende sine meestre algader.

Die vroede gingen te rade,
Na den etene, savents spade;
Si gingen in de mane sien
Of enege maniere soude gescien
Nuwelinge, die si niet en wisten;
Dat kint met hem, dat vol van listen
Ende van vroetscapen was.
« Wat sie ic? », seit hi, Banxillas,
Ic sie ene wonderlike dinc
An de mane, an den ommerinc ». —
« Wat eest », sprac dandre, « dat ghi siet? » —
« Ondoet u ogen, en siedijs niet?
Die sterre », seit hi, « neven de mane,
Doet mi weten ende verstane
Dat dit kint, teerste dat sal comen
Daert den vader sal hebben vernomen,
Ten iersten worde, dat sal spreken,
Sal hem in tween therte breken;
Dats jammer vele groet ». —
« Laet mi sien », meester, « ic hebs noet ». —
« Sie », lieve kint, « siestuut so daer? » —
« Ja ic », meester, « ghi segt waer;
Maer mi seget dandre sterre,
Die van der mane staet niet verre,
Mach ic mi van spreken onthouden
Vij. dage, ic sal dlijf behouden.
Maer sere salt mi sijn te sure
Sal mi ghescien de aventure
Dat ic behouden sal dat leven.
God moete mi sine hulpe gheven,
Dat ics boven moete comen.
Meester hebdijt so vernomen?
Duncket u waer wesen alsoe? »
Doe saecht sijn meester, ende seide doe :

« Wel lieve kint, du segs waer;
Wi sijn wi sevene, hebt genen vaer;
Elc sal di dragen enen dach,
Hem en ga sine vroescap af
Die di te lerene hevet ontfaen;
Elc sal di enen dach vervaen
Om di te helpene ende wesen di neven ». —
« So mach ic wale behouden (1) dleven »,
Sprac dat kint; « meester, doet soe ».
Ende alle geloveden sijt hem doe,
Elc over hem, dat sijt hem souden
Wel ende ghestede houden.

Des mergens, doet dach wart,
Gereiden hem te vart
Die boden, ende de jongelinc,
Die te sinen vader ginc.
Van der teren, diere was gedaen,
Waest wel ter meester wille gegaen,
Die den kinde volgeden naer,
Om wien si hadden groten vaer.
Tkint en ruste niet vore dat quam
Da*er*t den vader sijn vernam;
Diene blidelike ontfinc,
Dat was de keyser den jongelinc.
Hi hieten willecome sijn :
« Sijt willecome, sone mijn »,
Dat sprac de vader toten kinde,
Dat hi met alre herten minde
Boven alle creaturen.
Ende aldoe, ter selver uren,

(1) Hs. *behuden*.

Neech tkint den vader metten hovede.
Dat was de vader, de sere droevede,
Dat sijn kint niet spreken mochte (1);
Dat dede hem vele onsochte
Ende dwancken int herte sere.
Doe sprac de vrouwe toten here,
Die hadde vernomen niemare
Dat sijn sone comen ware,
Ende hi verloren hadde sine sprake. Fol. 259.
Wel luttel wassijs tongemake.
Nochtan ginc sine besien.
Te keyser ginc si mettien
Ende seide : « En sijt niet tonghemake,
Laet mi bewerden ende den knape (2);
Ic salen (3) vele wel doen spreken,
Bi miere lust, bi minen treken,
Dat segic u, sprac hi nie ». —
« Wel gerne, vrouwe », seide hie,
« Nemten hier, ic leveren u,
Doeter mede uwen wille nu ».

Die keyserinne nam te hant
Den jonghelinc bi der hant,
Ende deden allene met haer gaen
In ene camere, vele saen,
Daert eenlec was genoech.
Dat was wel der vrouwen gevoech.
Op een (4) bedde gengen si sitten bede,
Ende de vrouwe sprac gerede :

(1) Hs. *mothe.*
(2) Hs. *kape.*
(3) Hs. *sallen.*
(4) Hs. *en.*

« Lieve kint », seide die vrouwe,
« Ic hebbe di, bi miere trouwe,
Gemint, herde lange eest (1) leden;
Noit const ic comen ter stede
Dat ic metti gemene
Verholenlike mocht sijn allene,
(Over waer make ict u cont)
Sonder nu op dese stont;
Minen magedoem heb ic di gehouden.
Van dinen vader hadde ic noit scouden.
Ic wille dat wi nu, op dese tijt,
Te gader driven onse delijt;
Boven alle dinc minne ic di,
Ende hieromme so pijnde ic mi
Dat ic gewan dinen vader
Om van di te hebben algader
Mine begerte ende mijn gevoech ».
Den kinde si in dogen loech,
Ende hare arme sloech si bede
Den kinde om den hals ende sede :
« Wel, suete amijs », sprec jegen mie,
Datti geluc ende ere gescie ».
Si waende tkint daer ter stont
Hebben gecust an sinen mont;
Maer hi ontrac hare thovet
Ende dies wachti, dies gelovet,
So hi best conste ende mochte.
Doe was der vrouwen te moede onsochte,
Dat si gevorderen niet can de dinc
Daer si wel dompelike toe vinc.

---

(1) Hs. *ees*.

Alse de vrouwe dit sach
Dat hare gehelpen niet en mach
Die dinc, die si hadde bestaen,
Si scamets hare ende wart onttaen
Dat sijs so verre hadde geliet
Dat si den knape hadde gevriet;
Si wanets wel gewroeget wesen,
Ende hevet gepeinset binnen desen
Sulke list (1) ende sulc baraet,
Mach si, dat men dat kint verslaet.
Si ginc haer scrauwelen wel gedichte
Met haren nagelen in haer ansichte,
Ende wranc haer hande ende sleet haer haer,
Ende began driven groet mesbaer,
Ende maecte haer selven al een bloet,
Ende riep wel lude, daer si stoet,
Hulpe, « Wacharme! hare hare!
Hier es een duvel, een mordenare,
Die mi wil mordren ende vercrachten! »
Doe quam daer al, met machten,
Die keyser gelopen, ende sine liede
Van der salen, die masniede,
Si quamen daer gelopen toe,
Ende den keyser began soe
Te clagene over sinen sone dare;
Ende si seide dat hi een duvel ware,
Die se te morden hadde geacht,
Ende oec wilde hebben vercracht,
Ende haers ondancs bi hare gelegen.
Dat kint en (2) seider niet jegen; Fol. 259 v°.
Si mocht wale clagen dat si wilde,

(1) Hs. *lust*.
(2) Hs. *en̄*.

Die keyser hiet dat men tkint hilde
Ende ment uter stat lede,
Daer men hem de doet gerede.

Den baroenen van den lande
Jammerets, ende quamen te hande
Ten keyser, haren here, gegaen,
Ende baden hem dat hijt liete staen
In versten toten andren dage,
Ende dade vonnesse na hare clage,
Ende daerna wreken soude.
Die keyser lovet houde
Ende hieten in de gayole doen.
Die vrouwe seide : « Mi die duvel spoen
Dat ic nie ane u quam,
Ende so menich hoge man
Mi wilde hebben gehadt te wive,
Die mi soude te minen live
Hebben gedaen al mijn gevoech (1);
Ende ghi, van dat mi een keytijf sloech
Ende mi wilde hebben gemort,
Dore dinc die ghi hebt gehort,
Ne wildijs mi doen gene bate;
Hets wel recht dat ic u hate;
Ende hebbe ics mergen gene wrake,
Ic ben de nemmermere genake
Uwen bedde no uwer side. » —
« Ja ghi, vrouwe, merghen betide
Sal ic vergaderen al mijn hof,
Ende sal u wrake doen daerof. »

Der vrouwen tornede in den moet,

(1) Hs. *gevoch*.

Dat de here verversten doet,
Hi ne hadde tkint te hant verdaen.
Al noch waent (1) sijt wel gegaen,
Bidien dat sire toe sal seggen;
Hare herte sal sire soe toe leggen,
Mach si, dat haer niet en sal ontvechten.
Hare tale begonst si dus rechten,
Dat hi dade dulheit groet
Hi ne brachte tkint ter doet,
Bedi si seide, dat hi soude
Ontervet sijn bi skints scoude;
Ende soude hem wel seggen hoe
Dat hem gevallen soude also,
Ende also sout hem sijn vergouden
Alse de lopelinc gout den boem ouden.

« Here », seit si, « ghi wert ontervet,
Ghi ne siet den raet dat hi stervet,
Die knape, die ghi heet u sone.
Ghi sult doen alse dede degone
Die enen pijnboem (2) hadde in sijn hof,
Ende bi enen lopelinge daerof;
So wert int ende de pijnboem
Verdorven, dat mens nam goem;
Also alse ic wel tellen soude
Waert (3) dat ict vertellen woude
Ende hets te seggene hoechede mie.
Maer Gode bidde ic, dat u gescie,
Of ghi dat kint nie ne verdoet
Ende mi nie ne coelet minen moet,

---

(1) Hs. *want.*
(2) Hs. *pijnboen.*
(3) Hs. *w*[a].

Also alst dengene dede ». —
« Hoe was dat, vrouwe? » de keyser sede,
« Ic moet weten sekerlike ». —
« Ende ic salt u seggen waerlike »,
Sprac die vrouwe, « hoe dat gevel.
Nu hort er na, so doedi wel ».

Hier int lant woende wilenere
Een rijc porter, een rijc here,
Die hadde enen sconen boengart,
Dien hi lief hadde ende wert,
Want daerin stont menich boem.
Die rike man nam van allen goem,
Maer ane enen, diere stont int hof,
Leide de here meest sinen lof,
Dat was ane enen pijnboem;
Daeraf hiet hi nemen goem
Sinen boengardre, die thof helt.
Op enen tijt so gevelt,
Dat de here quam te sinen boem,
Fol. 29v. Dat hi versach ende nam goem
Dat van den boem wies . i . lopelinc,
Die uter erden recht opwart ginc,
Bede so slecht ende so rechte
Dat de here meer (1) sine gedechte
An den sconen lopelinc lede
Dan hi an den sconen boem dede.
Doe mochts die here niet ontbaren
Hi ne most daer riden ende varen
Tere stede, daer hi sijn woude.
Sinen knape riep hi boude
Te hem, ende boven alle dinc

---

(1) Hs. *meest*.

Den pijnboem ende den lopelinc
Beval hi hem tachterwarne.
Die knape seide, hi sout doen gerne.
Die here, die sinen wech nam,
Ende niet en ruste vore hi quam
Ter stede daer hi woude sijn,
Ende merrede langer een luttelkijn
Dan hi geacht hadde te doene.
Ende eens dages quam degone
Den boem ende den lopelinc besien,
Ende vant den lopelinc mettien
Gewassen crom, die opwart ginc,
Bi enen telge datter boven hinc.
Binnen desen was de here comen
Ende hevet also vernomen.
Doe vragede de here den knape te hant
Of hem yet ware becant
Waerbi het was ende wat hem dert?
« En (1) siedi niet, here, wat hem wert? »
Sprac de knape, « nu nemet goem
Dat dat telch van den ouden boem,
Dat hanget daer boven, es al te lanc
Ende benemt hem sinen ganc. » —
« Nem ene axe ende slach dat af,
La sien of men hem yet helpen mach ».
Die knape seide : « Here, jaet,
Sider meer dat men dat telch afslaet,
Te beteren ganc hevet de lopelinc. » —
« Here, nu hort vort de dinc,
Dat seide de vrouwe toten here.
« Die lopelinc vervroide so sere
Doe hi mochte hebben sinen ganc,

(1) Hs. *ēn*.

Hi wart so groet ende so lanc
Dat doude boem, die tierst hadde gewelt,
Bederf ende moste sijn gevelt
Ende geroedt, dore slopelijns wille ».
Dit horde de keyser ende sweech stille,
Ende verstoet wel wat si seide.
« Here », sprac de vrouwe, « dus gout met leide
Die jonge sprute den ouden boem.
Op dese exemple nemet goem,
Alsus sal u voeren (1) u sone;
Mach hi, hi sal boven u comen
Ende u verstoten van uwer ere ». —
« So ne salt niet comen », sprac de here,
« Ic salen (2) morgen vroe uutwart
Doen leiden ende verdoen ter vart. »

Des mergens wart de here in wake
Ende riep te hem sinen knape,
Ende hiet hem nemen tkint te vart
Ende vaste leiden uutwart,
Ende dat ment emmer verdade.
Nu geet metten kinde te quade.
God en borget selve, alse here,
Hen levet langer mere,
Hen si dat God wille behoeden.
Doe quam dierste van den vroeden,
Die des kints meester was,
Dat was de vroede Banxillas.
Hi quam met sporen geslegen toe;
Toten keyser reet hi doe,
Ende ontboet hem goeden dach.

(1) Hs. *voerren*.
(2) Hs. *sallen*.

Die keyser lelec op hem sach,
Ende sprac weder : « In groete u niet. » —
« Here, dats mi leet, wats u gesciet?
Wat hevet jegen u mesdaen
U sone, dat ghine wilt verslaen? » —
« Ja », sprac de keyser, « ghi ne wetes oec niet;
Also evel werde u alse hem gesciet, Fol 26c v°.
Ende allen uwen gesellen den vroeden.
Ghi hadt mijn kint in uwer hoeden,
Ghi ende uwe gesellen, te lerene
Ende in dogeden te bekerene;
Nu hebdi hem genomen dbeste,
Dats de sprake; nochtan, int leste,
Wildi mijn wijf hebben vercracht
Ende bi haer gelegen met siere macht.
Dese overdaet sal hi becopen;
Gere genaden ne dorvedi hopen,
Noch enich van uwen gesellen,
Ghi ne sult alle de doet bequellen ».

Alse dit Banxillas horde,
Vroedelike gaf hi andworde :
« Here, ic en bewane mi niet des
Dat dese dinc yet waer es
Die men u doet te verstane;
Hets logene, na minen wane,
Ende sonder waen ict oec wel weet;
Van allen dinge weet God dbesceet;
Al hevet dat kint de sprake verloren,
Ja en sprac niet alst was geboren;
Ende alst onsen Here tijt dochte
Gaf hi hem sprake, alse hi wel mochte.
So mach hi noch, alst sijn wille es.
Maer groet jammer dunct mi des;

Al hevet dat kint de sprake verloren,
Salt bedi de doet becoren,
Dats grote jammerheide,
Van dien dat de vrouwe seide
Dat hi se vercracht hebben woude?
Ic weet wel, en hads noyt scoude ». —
« Hoe mocht dat wesen? » sprac de here,
« Ic sach mijn wijf mesmaket sere,
Thaer geroept ende bloedech wesen,
Te mere bewane ic mi van desen ». —

« Ay here », seide Banxillas,
« Dies wives list (1) hoe groet si was,
Dat wetti algader niet;
An hare wet ict wel ende siet, (2)
Dat sine noyt onsochte en droech,
Alset kenlec es genoech;
Sine droegen noyt in haren lichame
Der maende negen; het ware blame;
Die dinc en ware bat inscine,
Dodijt doere de stiefmoeder (3) sine,
Uus selves eer, uus selves kint,
Ere ghi dwaer bat ondervint.
So moet God geven, daer men toe sie,
Van u dat also ghescie
Alst dede den ridder groet,
Die daeran coelde sinen moet
Alse hi, met onrechte groet,
Sinen hasewint sloech doet ». —
« In wat manieren quamt daertoe?

(1) Hs. *lust.*
(2) Deze twee verzen zijn op dezelfde lijn geschreven.
(3) Hs. *stiefmoder.*

Ic moet weten », sprac de keyser « ende hoe
Datten riddere so gesciede ». —
« Here, ondanc hebbe hi diet u bediede,
Noch late weten emmermeer
Ghi ne laet versten heden meer
Die doet van den jongelinc ». —
« Ic salt doen », sprac de coninc,
« Gaet ende doeten weder halen ».
Ende metter selver talen
Begon doe tellen Banxillas,
Die vroede, die skinds meester was,
Hoedat gheviel den ridder goet
Die an den hasewint coelde sinen moet.
Here Banxillas doe sede:
« Het gheviel in ene stede,
Op enen belokenen Sinxendach,
Alst God wilde ende hi gelach,
Dat een ridder gaf tetene vele lieden,
Ende na etene si hem berieden,
Diere comen waren gemeenlike,
Dat si onder hem vriendelike
Buten souden, op de stonden,
Varen houden ene tafelronde.
Dit was ene waerlike dinc.
De muer, de om de sale ginc,
Hi was out ende van ouden tiden, Fol. 201.
Ende daerin was ene clove wide,
Ende in de clove een serpent,
Dat lach ende lutoerde onder went,
Ende hoerde al dat geluut
Also de ridderen voeren uut;
Ende selve de here van der stede,
Die hem ten wapenen gerede mede,
Alse een die justeren wilde,

Bede met spere ende met scilde,
Dat was sijn gepeins ende sijn gemeen;
Die here hadde kinder maer een,
Ende tselve lach in de wiege naect;
Ende de wiege was so gemaect,
Staende op stapele viere,
Al waer si omgevallen sciere,
Des kinds ansichte heds niet beseven,
Dat in de wiege lach beneven.
Die voestre hadde dat kint verleit
Te slapene, ende hadde hare gereit;
Ten venstren es si liggen gegaen,
Ende liet dat kint allene staen
In de sale bi enen hasewint.
Die wiege stont onder wint,
Sodat opt serpent, in de broke,
Sloech van den kinde de roke.
Dat serpent stac thovet uut
Ende hoerde de sale sonder geluut
Van lieden, ende en sach niemen daerin.
Het croep uut ende verboude him,
Ende soude ten kinde hebben gegaen.
Alst de hasewint hadde verstaen,
Doe wart ginder een wijch groet;
Int ende wart verbeten doet
Dat serpent van den hasewinde;
Sonder deren van den kinde
Verbeet de hasewint doet.
Maer de wiege wart al bebloet
Also de hasewint daerover stoet,
Doe tusschen hem tween de wijch was groet,
So wart omme gewelvet de wiege.
En waent niet dat ic u liege.
Die wigestapele waren hoech.

Al waest dat de wiegе omvloech,
Des kints ansichte quam niet ter erden,
Omdat de wiegestapele werden,
Ende tkint bleef slapende alse te voren.
Nu mogedi van den here horen,
Die wederkeerde van den spele.
Doe hi quam in die zele,
So hordi roepen de voestre sijn :
« Verbeten hevet dat kint mijn
Dese hasewint, hi verwoet,
Siet hoe hi es bebloet! »
Metter haest trac de here tswert (1)
Ende sloech hem thovet af ter vart,
Omdat hi waende dat ware waer.
Ter wiegen liep hi daernaer,
Ende kerese omme ende vant dat kint,
Nieweren gequetst een twint,
Dat lach ende wimpelgreen.
Doe was de ridder der droefster een
Die in de werelt mochte sijn;
Hi ginc bat vort een luttelkijn
Ende vint dat serpent doet gebeten,
Dat wel waende tkint hebben geten.

Doe hi wiste de waerhede
Te sinen wive ende ter voestren hi sede :
« Ghi hebt doen slaen te doet
Den hasewijnt, hen was gene noet;
Dats mi leet, maer hets te spade.
In wille niet dat men mi lade
Penitentie daeraf, sonder ic selve,
(Mine roect wiere om belge)

(1) Hs. *tsw'rt.*

Ic sal allene gaen mijn lijf
Tormenten, alse een keytijf,
In exil, daer men niemen en weet,
Gedogen arbeit ende leet. »
Die voervote sneet hi of
Van sinen cousen ende rumede sijn hof,
Fol. 261 v°. Wollen ende bare voet.
« Here keyser, God geve dat so moet
U gescien alse hem dede,
Of ghi bi (1) uwer inloephede
U kint aldus verslaet,
Dore siere stiefmoeder raet!
Des onne u God, daer wi toe sien,
Dat met u so moete gescien
Alset metten goeden riddere dede! » —
« Hen sal niet », sprac de keyser mede,
« Hi ne stervet heden mere ».
Dat hof sciet; doe ginc de here
Te siere vrouwen vele sciere,
Die hem togede leleke siere,
Ende alst de here aen haer vernam
Vragede hi twi si ware so gram?
Si seide : « Here, niet en eest om mie
Dat ic gram ben, maer dat ic sie
U verlies grote, dat es mi leet ». —
« Waeran? » seit hi. « Ic, here, wel weet
Dat ghi ontervet noch sult wesen,
Ende allene bi desen
Die men seit dat es u sone.
So ic u meer daeraf vermone,
So ghijs min dore mi doet.
God geve datter u af comen moet,

(1) Hs. *b* alleen.

Ende so gevalle ende gescie
Alst dede den ever, daer ict gesie,
Die al crauwende was verslegen!
So salt, ghi ne wacht u daerjegen ». —
« Hoe gesciede den ever », vrouwe,
« Dat wil ic weten, bi miere trouwe ». —
« Here, seit si, ic salt u seggen,
Te siene of ghire sin an moget leggen. »

« Ane dit lant was wilen een foreest,
Dat men wiste alre bossche meest;
Men wiste geen mere in geen lant;
Wilder beesten men daer vele in vant,
Herde fel ende putertieren;
Dore de beesten ongehiere,
Die int foreest waren menichfoude,
En dorste niemen genaken den woude.
In midden dwout stont een dan
Ende een vele scone plain.
Te middewarde ene eke stoet,
Die ekelen op hadde menegen hoet;
Ende int wout woende een everswijn
Dat, bi costumen, de lijfnere sijn
Plach te halen onder den boem.
Een herde dies nam genen goem;
Hadde tere tijt ene beeste verloren
In den bossche (dies hadde hi toren);
Die herde ginc de beeste soeken
Onder eyken ende onder boeken;
Also alsen aventure brochte,
Onder de grote eyke hi gerochte,
Daer hi vele ekelen onder vant.
De herde gaderde al te hant
Der ekelen vol den boesem sijn.

Mettien quam dat everswijn.
Doe hijt versach, hi ne wiste wat doen,
Maer clam saen op den boem;
Daer waendi best sijn lijf onthouden.
Ende de ever began verbouden,
Die hongerech was, ende wilde hem saden;
Ende die herde hadde geladen
Van ekelen vol den boesom sine.
Hi liet se vallen den everswine,
Ende die ever began versaden.
Nochtan was hi niet verladen
Hi ne hief thovet op ende sach den knecht,
Die vrese hadde ende vrecht,
Die dekelen gaderde vort ende weder,
Ende werp se den ever neder.
Doe peinsde hi ene liste groet
Die hom helpen uter noet,
Al werpende de ekelen neder;
Die ever en sach niet weder.
Doe clam de herde van den boem,
Die wel sach ende nam goem
Fol. 262. Dat dever sat was ende ginc slapen.
De herde began hem naken
Ende gincken crauwen harentare.
So dat hijs wert gheware
Dat die ever vaste sleep (1).
Stillekijn hi sijn mes gegreep
Ende stacken daermede in sijn herte,
Ende sneet hem ontwe die sterte.
Dus wart daer sijn lijf genomen
Den ever crauwende. Dus salt u comen.
Die seven vroede selen u crauwen

(1) Hs. *slep*.

Met worden, smeken, ende gelauwen
Ende nemen u tlijf. Ic bidde u, care,
Op dese exemple nemet ware,
Ende hout u crachtech ende stijf,
Ende si u niet en nemen dlijf
Al crauwende, alse men den ever dede ». —
« Neen si niet », sprac de keyser mede,
« Mergen wert verdaen, te waren,
Mijn soen, daer es geen langer sparen,
Ende die . vij . vroede selen bewerven
De doet ende des lives derven ».

Die nacht (1) leet, de dach quam,
Ende alse de keyser vernam
Den dach ende hijs wart geware :
« Gaet », seit hi. « doet mi comen hare
Den sone mijn, ic salen (2) doden ».
Doe moesten halen sine boeden,
Ende de here hieten uutwart leden,
Metter spoet hem de doet gereden;
Ende alse men uutwart leden soude,
Quam dander vroede gereden boude;
Dat was sijn meester Anxillas.
Hi reet dare de keyser was,
Ende boet hem goeden dach.
Die keyser lelec op hem sach,
Ende sprac, alse hine hadde vernomen :
« Ghi ne sijt mi niet willecomen ». —
« Waerom here? » sprac Anxilles.
« Ja ghi ne wet niet twi dat es »,
Sprac de keyser. « Here, neen ic ».

---

(1) Hs. *nach*.
(2) Hs. *sallen*.

« Ghi lieget; hets leden goet stic
Dat ic u gaf mijn kint te lerene,
Ende uwen gesellen, om te bestierene
In dogeden ende in vroetscepen.
Nu hebdi jegen mi mesgrepen.
Want de sprake (1) hebdi hem benomen;
Ende also herde mach mi mescomen
Dat hi mijn wijf wilde vercrachten.
Ghi ne selets u nemmermeer so wachten
In sal u allen sevene
Verdoen ende roven van den levene ». —

« Ay here », sprac Anxilles,
« Dore God, gelovet niet des,
So doedi wel, her keyser, rike,
Het es al logene waerlike
Wat dat seget uwe vrouwe
Van vercrachtene, bi miere trouwe;
Si doet u logene verstaen,
Omdat si tkint wille hebben verdaen.
Si weet wel, ware tkint doet,
So ware hare bliscap groet.
Mocht si dan een oer bi u gewinnen
So bleve hoer tkeyserike met minne;
Bedie soude sijt gerne sien,
Mocht se, dat se u brecht in dien
Dat ghi verdaet u kint.
Al eest dat ghire gene sprake an vint
Alse nu, te desen stonden,
Het wert in andren poente vonden
Dat spreken sal wel haestelike.
Nu, onne u God van hemelrike,

(1) Hs. *spraken*.

Of ghi dus tkint verdoet,
Dat met u also gescien moet
Alse Ypocras van den neve sijn ». —
« Hoe was dat? Ic wille weten den fijn,
Ende dat ment mi make cont ».
Anxillès sprac daer ter stont :
« Here, inne segt u niet, waerlike,
Ghi ne doet versten haestelike
U kint te dodene tote morgen, Fol. 252 vº.
Dat nu levet met groten sorgen ». —
« Nu segt », seit hi, « ic wilt also ».
Doe was Anxilles blide ende vro,
Ende men [ginc] tkint weder halen;
Ende alst leet dore der salen,
Het neech den meester ende den vader,
Ende den lieden allegader,
Diere waren in de sale.
Ende Anxilles began de tale.

Anxilles seide : « Here, Ypocras,
Die de beste arsatre was
Die men in de werelt vant,
Ende node dede hi becant
No lerede siere vroescapen niet;
Sijn neve ne liet bedi niet
Hi ne leerde ane hem dat hi mochte.
Nochtan, alsi yet ane hem sochte
Daer vroetscap ane lach ende was,
(So putertieren was Ypocras)
Hi ne wilds den neve niet bevroeden.
Te gader gingen si ende stoeden
Altoes, die neve ende die oem,
Ende Ypocras nam wel goem
Dat sijn neve was wijs ende vroet.

Dies verwies hem herde sijn moet,
Bedi hi waende weten ende verstaen
Dat hi boven hem soude gaen;
Des haddi sorge groet doe.
Op enen tijt gevielt alsoe
Dat van Hongerien de coninc
Sende enen bode, die te Ypocrase ginc,
Dat hijt en liete in gere maniere
Hi ne quame te hem sciere;
Sijn sone was siec ende ongesont;
Hi wilde weten hoet met hem stont,
Wat hem mesquame ende ware.
Dies hadde de coninc grote begare,
Want alre kinder en hadde hi mere,
Bedi ontsach hi hem sere.

« Ten neve sijn sprac Ypocras :
« Ganc ende sich wat hem es;
Van dat hem es, wes hem te rade ».
Die knape antworde dat hijt dade.
Sinen wech dat hi nam
Toten sieken, dat hi quam,
Ende ginc sine orine besien.
Geware wart hi wel in dien
Wat hem was ende mesquam.
Die moeder bi der hant hi nam,
Ende ten coninc, te wien hi seide
Dat hi wilde hare orine beide
Besien; so mocht hi weten te bet
Wat siecheden dat hem let.
Hare beider orine hi besach,
Ende des knapen, die daer siec lach.
Doe riep hi stille te rade
De vrouwe, in ene kemenade,

Hi seide : « Vrouwe, mi lieget niet;
Wies es dit kint dat ghi hier siet? » —
« Here, mijn ende mijns heren ». —
« Entrouwen, vrouwe, hets sceren;
Ic gelove wel dat u si,
Maer een ander man was daerbi
Dan die coninc, daer ment wan;
Ic segge u dat niet genesen en can
Ghi ne liet wi die vader si;
Ende ic vare wech ghi ne liets mi,
Die coninc en want emmer niet ».
Alse dit de vrouwe hort ende siet
Dat sijs hem emmer lien moet :
« Here », seit si, « mijn scat, mijn goet
Es u gereet, helet minen lachter,
So mach ic leven vele te sachter;
Ic sal u tellen de waerheit daerof :
Op enen tijt quam hier int hof,
Van Naveers de rike grave;
Daer had ic minen delijt ave;
Bi hem was gewonnen tkint;
In hebbe gelogen niet een twint;
Ic bidde u helet desen dinc Fol. 263.
Jegen minen here, den coninc ». —
« Vrouwe », seit hi, « so sal ic doen,
Maer ic moet hem maken pusoen
Ende volgen der naturen sijn
Met scerpen loke, vleesch conijn.
So gevet hem, alse hi eten wille,
Ende laetten dus liggen stille
Tote dat leden sijn negen dage;
Ende dit pusoen drinken alle dage
Altoes alse hi drinken wille;
Ende doetten emmer liggen stille ». —

« Ay meester », seit si, « hoe mach dat wesen
Dat hi hierbi sal genesen? » —
« Ic segt u, vrouwe, hijs aventronc,
Ende sire nature es so blonc
Dattet also daertoe bestaet ».
De vrouwe te haren scatte gaet
Ende gaf hem, in selvere ende in goude,
Also vele als hijs hebben woude.
Ende hi voer wech, ende quam te hant
Te sinen oem, daer hine vant,
Die hem vragede hoe hi hadde gevaren?
Hi vertellet hem al te waren,
Hoe hi hem hadde geheten
Coninenvleesch met loke eten.
« Ja », sprac Ypocras, daer hi stont.
« So was hi dan aventronc? » —
« Ja hi ». — « Dat was wel gedaen ».
Doe hadde Ypocras wel verstaen
Van der vroetscap sijns neven,
Ende hadde sorge, moeste hi leven,
Dat hine verhogen soude.
Om verraetnesse peinsde hi houde
Te sinen nevewart te doene.
Op ene aventstonde scone
Dedi hi den neve met hem gaen
In een proyeel wel ghedaen.

« Alsi waren in den boemgart bede,
Ipocras ende de neve, (*sic*) seide:
« Ay, ic rieke so goet een cruut ».
Hi stont op ende tract te hant uut,
Ende plucte dat cruut ende seide: « Siet hier »,
Ende gavet den oem, diet an sine lier
Ende ane sine nese leide.

Doe ginc de oem bat vort ende seide :
« Een beter cruut gericke ic echt ».
Die neve wanet plucken; hi nam den hecht
In de hant ende trac den knijf;
Hi stac den neve ende nam hem dlijf.
Alse dit gedaen was, ginc hi soeken
Ende vergaderen sine boeke,
Ende quam gelopen tenen vire
Ende verbernse alle sciere.
Ende alse hi dit hadde gedaen,
Saen daerna wart hi gevaen
Met ere siecheden groet,
Alse een die emmer sterven moet;
Hem quam ane dat menisoen.
Hi ne const gestelpen, hi ne wiste wat doen.
Doe dede hi nemen een ydel vat,
Ende met borne vulde hi dat,
Ende ontboet sine gebure te hant,
Die hem woenden omtrant,
Ende in dat vat dede hi steken
Wel . xx . gate, daert bi mach leken;
Ende alsi liepen alrebest
Hevet hi hem ansins bewest;
Een luttel polvers hi nam
Ende toten vate hi quam,
Ende werpt int vat; het stelpte te hant.
Den lieden togede hijt omtrant
Ende seide : « Ghi liede, groet wonder siet;
Mi selven can ic gestelpen niet;
Allen den tappen van desen vate
Doe ic wel haer lopen laten
Ende dit vat stelpet hem;
Nu weet ic wel dat ic doet ben.
Ende wist wel ende seide waer,

Want hi sterf cortelike daernaer. —
Fol. 263 v°. Her keyser, sprac Anxillas,
Nu es doet meester Ypocras,
Ende de neve doet, ende de boeke verbrant;
Ende of si bleven waren int lant
Die goede boeke, wat mocht hem daren,
Ende sijn neve levende ware? »
Die keyser sprac : « Het ware vrome ».
Anxillas seide : « Nu peinst hierome,
Dat u niet also gevalle;
Ghi sout nu meer sijn sonder galle,
Bedi ghi sijt cranc ende out,
Ende u en gebrect silver no gout,
Ende ghi ne hebt kinder maer een;
Ende doedi dat, so ne haddi gheen;
No ghi ne hebt suster no broeder;
Ende of ghijt doet, dore sijn stiefmoder,
U kint, ende ghi hem nemt sijn leven,
So moet onse Here geven
Dat ghi also vart daermede
Alse Ypocras metten neve dede,
Die wel gekeert ware ter baten
Hadde hi den neve levende gelaten,
Ende sine boeke oec gehouden;
Hi hedde wel dlijf behouden;
Ende moest besterven, alse hi dede ». —
« Ic weets u danc », de keyser sede,
« Dat ghi mi hebt bevroedet des;
Ende wel sijt seker, her Anxilles,
Hi ne besterver heden mere ». —
Doe keerde ter vrouwen de here,
Die hem toende droeve gelaet
Ende haer al wenende verslaet
Van rouwen ende van sere.

« Wat hebdi? » De vrouwe sprac : « Here,
Ic hebs den rouwe », seit si « so groet,
Dat emmer comen moet ter noet
Dat ghi ende ic moeten sceden ». —
« Twi es dat, vrouwe? » — « Men mach u leden,
Here, ende vertroesten alse . i . kint;
Ghi sijt kerende alse de wint.
Dat es de rouwe, die mi verslaet,
Dat ghi tevallet ende tegaet,
Ende noch meer tevallen selt.
Beide van eren ende van gewelt,
Van enen die u nemmer goet
(Dies ben ic seker) en doet.

« Noch wil ic u, here, wederspreken.
Ic sie wel, ghi sult u gebreken
Ende willen onterven van den rike,
Ende oplopen elker daghelike
Doer enen, dien si u doen verstaen,
Die u sone es; si wille daen
Opheffen ende u verstoten,
Bede van eren ende van ghenoten;
Ende ghi willes hem mede volgen;
Ende dies ben ic meer verbolgen,
Ende ic bidde Gode, daer ict gesie,
Dat u daeraf so gescie
Alst dede den goeden man
Dat hem also tleven nam,
Dat hiet werpen op de messine
Sijn hovet ». — « Dat wil ic weten, vrouwe mine,
Wie was de goede man? » –
« Mijn seggen holper niewet an ». —
« Maer, vrouwe, ic moet emmer weten ». —
« Gerne, here, laet u niet vergeten;

Maer merct daerop, ghi moget daeran snime,
Bi aventure exemple nemen,
Die u wel mach vromelec sijn,
Dat mi dunct wort u anscijn.

« Wileneer, in dit keyserrike,
Woende een vorbaer man rike,
Die hiet de keyser Octavien;
Die was altoes in dien
Dat hi scat gaderde menichfout,
Ende tgoet was hem mede so hout
Dat hi den scat wan so groet
Dat hijs enen torre vol loet.
Alse hijs den torre hadde geladen,
Ghinc hem de here beraden
Fol. 254. Wien hi sinen scat best gave in hoeden.
In sijn lant woenden . ij . vroeden;
Dene was so wreet (*sic*), so rike,
Int lant was niet sine gelike;
Dander was so hovesch, so milde,
Dat hi geen goet sparen en wilde.
Hi ne was niet rike van haven,
Maer sere tachter ende bescaven.
Hi hadde . iij . sonen ende . ij . dochtere,
Die hem wel hilden, sonder lachtere.
Van cledren, van scoen, wel te gereke,
Hilt se de vader ende suverleke,
Ende al sijn ander goet verdede
Die vroede milde, in hoveschede.
De keyser, die den scat hadde groet,
Dese twe vroeden hi ontboet,
Ende gaf hem sinen scat in hoeden.
Den vrecken riken, den milden vroeden;
Den milden vroeden waest leet,

Omdat hi hem becommert weet,
Ende wel te doene hadde van goede.
Den scarsen riken was bat te moede
Dant was den milden vroeden,
Alsi den scat hadden in hoeden.
Op enen tijt de vroede milde
Bepeinsde hem, dat hi doen wilde
Ene verholenlike dinc.
Tote enen sone dat hi ginc,
Ende seide : « Sone, ic hebbe gedacht
Dat ic ende (1) ghi selen te nacht
Gaen jegen den torre van stene;
Nemt ene picke, ende ic neme ene,
Ende laet ons picken een gat
Daerneven dat es de scat,
Ende laet ons nemen van den goede
So vele dats ons wel si te moede,
Daer wi ons bi mogen onthouden ». —
« Ay vader, nu lates Gode gewouden;
Dor God! dit en segt niet mere;
Ic hebbe vele liever, here,
Te dogene armoede
Ende tontberene van den goede
Dan wi ende onse geslachte
Daeraf mochten hebben lachter ». —
« Swijch, sone, God en wils niet
Dat men op ons bewaent yet ». —
« So laet ons gaen », sprac de sone.
Mettesen ginck er toe degone,
Die vader, die best wiste de wike,
Ende die soen, elc met ere pike,
Ende maecten in den torre .i. gat,

(1) Hs. *en*.

Rechte neven daer was de scat;
Daer namen sijs also vele alsi mochten
Met pinen gedragen, ende thuus brochten.

Alse hi thuus hadde dat goet,
So wat dat sijns te pande stoet
Dat ginc de milde quiten te hant.
Smergens ane den torre so vant
Dat gat (1) die wrede vroede,
Die den scat hadde in sine hoede.
Wel wart hi geware das
Dat tsheren scat gemindert was.
Hi ginc thuus ende deeds geen gewach,
Ende dede den raet dat hi besach,
Dat hi gewan eens verwers cupe,
Ende deed se dragen ter selver stupe
Daer de dieve in waren comen.
Lijm, pec, loet hevet hi genomen,
Ende deet smelten over een.
In derde dede hi delven mettien
Enen groten diepen pit,
Daer hi de cupe in hevet geset,
Ende dede maken van ere horde
Een decsel, ginc van borde te borde;
Die dede hi met erden decken,
So dats niemen mochte vertrecken
Dat decsel, no van der cupen sceden.
Alse hijt dus hadde doen gereden,
Hi liet also staen de cupe,
Ende elcs dages ginc hi ter stupe,
Fol. 264 v°. Die vroede vrecke, de cupe besien,
Die wel wiste dat noch soude gescien,

(1) Hs. *gad.*

Die tierst den scat hadde genomen
Dat hi noch soude wedercomen.
Doe geviel also daer,
Dat wel haestelike daernaer
Die milde sijn goet al hadde verdaen.
Ten sone seide hi : « Laet ons gaen
Ende halen noch meer van den goede. »
Des was den sone wee te moede,
Maer dat hem de vader hiet
Dat en dorste hi laten niet.
Doe geraecten si ter selver stupe
Daer de hulle lach op der cupen.
Die vader, die hem vorderst trac,
Al toten halse hi daerin stac
Eer hijs yet wart geware.
Hi began wankelen hare en tare,
Maer met hem waest so gesciet
Hem en halp sijn wankelen niet,
Want dat pec ende dat loet
Dwancken so, dat hi, dore noet,
Moeste roepen : « Ay soen, ic sterve!
Staet bat achter, ic bederve ». —
« Ic sal u helpen, vader mijn ». —
« Neen, soen, hem mach so niet sijn;
Doere God, stant wel van der stupen,
Ende wachti van der cupen;
Valstu daerin du beste verloren
Also wel alse ic; vant [wilt?] mi horen,
Dat ic die wise soutu bestaen :
Du soute mi thovet ave slaen,
Dat es verre de beste raet,
Sone, na dat gescepen staet.
Werde ic bekennet, du (1) beste verloren,

(1) Hs. *di*.

Ende al onse geslecht te voren
Dat wert onteret ende ontervet.
Oec eest beter dat een bestervet
Dan alle degene die ons bestaen. »
Die soen sach wel hi moste afslaen
Den vader thovet; hi nam tswert
Ende sloecht hem af te vert,
Ende hi droecht an ene side.
Doe keerdi weder, vele onblide,
Ende ginc toten susteren sine,
Ende seide haer al dat was anscine.
Des dreven si groten rouwe doe.
Ende des anders morgens vroe
Was de vrecke vroede opgestaen
Ende es toten torre gegaen;
Ende alse hi quam gegaen ter stupe,
Daer degene stont in de cupe
Sonder hovet, hi ne wiste wiet was,
Maer groet wonder hadde hi das
Dat hi vant sonder hovet den man,
Ende hine bekinnen niet en kan.
Hi deden ute trecken met repen,
Ende met perden dede hine slepen
In al die straten van der port,
Groet ende clene (here, mi hort),
Ende telker straten dede hi houden
Degene diene slepen souden;
Ende of si yeweren horden roepen,
Daer hiet hi se ingaen ende besoeken
Wie datter riepe, ende vaen te hant
Alle die men daer vant.

Doe vingen si an ende gingen slepen,
Met handen, met perden, met repen,

In allen straten van der port;
Ende alsi quamen daer vort,
Daer de here te wonen plach,
Ende een sijn dochter den vader sach,
So ne mocht si hare onthouden niet;
Ende alse hare broeder dit versiet
Ende de suster roepen horde,
Gereedlike, metten selven worde,
Nam hi een mes ende stact in sijn die,
Ende seide : « Swiget, suster, wat hebdie?
In hebbe geen arch ». Ende si swegen.
Diegene quamen ingeslegen
Ende vragede*n* wat daer ware ghesciet? Fol. 265.
Diere gewont was seide : « Here, siet,
Ic waende sniden ende hebbe mie
Wel sere gewont in mijn die;
Ende doe mijn suster sach mijn bloet,
Waende si wale dat ic ware doet;
Die wijf sijn jammerhertech sere ». —
« Du segs waer, vrient », sprac de here.
Die baliu hiet varen vort.
Si slepeden dengenen uter port
Ende maecten enen put ende groven daer.
Dit seide de vrouwe. Here, hort er naer :
Die sone verquam ende wart rike,
Ende wilde niet gedincken waerlike
Van den vader, ende en achtes niet.
Wacht, here, dat u niet en gesciet
Van uwen sone, dat hi niet ere
U en onterve van der ere;
Want mach hi gecrigen u rike
Ende here sijn waerlike,
Hem sal luttel om u sijn ». —
« Ghi segt ware, vrouwe mijn,

Maer, of God wilt, men salt niet sien
Dattet also sal gescien
Met mi, want morgen betide,
Gevet mi God dat ic ontbeide,
So micke icken te verdoene ». —
« God, die Here es van den trone »,
Sprac de vrouwe, « gever u toe cracht ».
Ende alse leden was de nacht,
Ende dander dach toe quam gegaen,
Es de keyser opgestaen,
Ende riep te hem sine knapen
Ende hiet hem skints een ende maken.

Die knapen dorsten laten niet
Te doene dat hare here hiet.
Si scoten ant kint ter vart.
Tintillus, die skints meester wart,
Quam te gemoete den jongelinc,
Die te siere doetwart ginc.
Toten keyser ginc Tintillus
Ende groeten, ende seide : « Jhesus,
Der maget sone Marien,
Moet u, here, benedien
Ende geven u, keyser, goeden dach ».
De keyser lelec op hem sach,
Ende den vroeden en gruete hi niet,
Om datten kinde dat es gesciet.
Maer hi seide : « Tintillus, here,
Ic en an u doget noch ere (1) ». —
« Here », seit hi, « waerbi es dat?
Hebbe ics verdient? » — « Ja ghi, Gods hat
So moetti hebben! ic segge u twi :

(1) Hs. *here*.

Ghi hebbes verdient wel jegen mi.
Mijn kint hebdi so geleert
Dat bi u sal sijn onteert ». —
« Waerbi, here? » — « Hets so comen
Dat ghi hem de sprake hebt benomen,
Ende arger noch, dat mi mach rouwen,
Hi wilde vercrachten miere vrouwen
Ende bi hare hebben gelegen.
Ghi ne wacht u nemmermeer daerjegen,
Noch uwe gesellen, ghi ne selet besterven. » —
« Here, laet mi doch dese werven
Jegen u spreken, ende hort er toe.
God, onse Here, noch so vele doe,
(Die vele meer doen mach)
Dat hets bate gewinne noch;
Maer dat ic u seggen hore
Van vercrachten, ic segge wel vore
Dats onghelovelike dinc.
Dies bidde ic den hoechsten coninc,
Of ghire an coelet uwen moet,
Dat ghi tkint tonrecht verdoet,
Sonder vonnesse van den hove,
Dat u moete gescien daerove
Alse den ridder dede van sinen wive ». —
« Hoe was dat? Bi minen live »!
Sprac de keyser, « dat moet ic weten ». —
« Here keyser, al hebdi u vermeten
Om tlijf te nemen, inne segs u niet, Fol. 265 vº.
Ghi ne doet versten of ghijt gebiet
U kint te doden heden mere ». —
« Ende ic lovet », sprac de here;
« Gaet, doeten wederkeren in,
Heden meer verste ict hin,
Omdat ic wil weten daventure

Van dien wive ende van dien vantsuere ».

Tentillus seide : « Hort, keyser here,
Hier int lant woende wilenere
.I. vantsuer, die en hadde kint no wijf
Die sijn goet hilde achter sijn lijf,
Waret so dat hi bleve doet.
Dies hadden sijn manne rouwe groet.
Ende het vernoyde hem wel sere.
In talen setten si haren here,
Ende baden hem alle boude
Dat hi wel dede ende huwen soude
Ende name een scone wijf,
Met welker hi suverlec sijn lijf
Wel mochte leden al sijn leven.
Hi seide : « Wien wildi mi gheven,
Daer u dunct dat ic wel ane doe?
Ic bens willich ende vroe ».
Si haddens hem te voren versien,
Ende ene scone vrouwe; mettien
Hebben si se hem bracht te hant.
Si was scone ende achemant,
Ende hi nam se ende hilt se alse sijn wijf
Met eren al sijn lijf;
Van allere dinc hadde si genoech,
Sonder van ere dinc tghevoech.
Daeraf wetti wel wat ic mene;
Daeraf hadde si de bliscap clene,
Dat was van den sueten spele
Dies jonge liede plegen vele
Die wile si in jogeden sijn.
Die vrouwe was jonc ende fijn,
Die here was gedaget ende out,
Dus was deene heet ende dander cout.

.I. costume men doe plach
In meneger stat, alse men doet noch,
Dats alse men te bedde gaet
Dat men ene clocke slaet
Ende ludet se. ende dan gescist
Der liede wandelen; ende dan mist
In elker avontstonden niet.
Daerna wacht men ende spiet
Dat niemen en ga in dien stonden;
Ende wie achter de clocke wert vonden
Sonder gelede ende lanterne,
Hi es smorgens gedreven te scerne,
Ende lachters es hem vele gedaen. (1)
Die vrouwe es te bedde gegaen
Bi haren man; si maecte haer siec,
Ende haer man lach ende wiec.
Si waende dat hi hadde geslapen.
Van haren bedde quam si geraken
Ende ginc ter dore thoren amijs.
Die here wart geware dies
Ende ginc achter hare wel lise;
Daer sach hi se met haren amise
Driven solaes ende deduut.
Hi loec de dore ende sloet se uut,
Ende ginc ter solrevenster staen,
Ende seide : « Vrouwe, nu eest so vergaen;
Mergen werdet al den lieden becant
Dat ic u bi uwen amijs vant ». —
« Genade, here », seit se, « ghi ne deet niet ». —
« Ic dede, hets wel kenlike gesciet ». —
« Ay, here, genade, laet mi ingaen,
Die clocke sal luden saen ». —

(1) Hs. *Gadaen*.

« Dats mi lief », sprac de here.
« So werde ic onteert van miere ere »,
Sprac de vrouwe, « ghi ne laet mi in;
Dat wert u een clene gewin.
Ic sal mi selven vele saen
Doden ende van den live verslaen ».
Vore de dore een putte stont,
Dat was kenlec ende cont,
Fol. 266. Van ouden tiden hadde hire gestaen.
Nu hort wat de vrouwe hevet gedaen.
Vore dien putte lach een stien;
Het was so donker, niemen mocht sien;
Den steen hief op de vrouwe doe
Ende sprac haren man noch toe
Ende seide: « Ghi ne laet mi in, entrouwen,
Ic sal doen het sal u rouwen
Also langhe alse ghire om sult dinken ». —
« Wat suldi doen? » — « Ic sal mi verdrinken
In desen putte, die hier staet ». —
« Ic wilt wel, vrouwe, nu gaet ». —
« Nu blivet te Gode, » sprac de vrouwe,
« Ic wane ghijs noch sult hebben rouwe,
Bedi gode herte mach niet liegen ».
Die goede man wachte hem niet daerjegen,
Ende de vrouwe nam te hant
Den steen, die sie voer haer vant (1),
Ende ginc ten putte ende warpen daerin.
Die here horet ende ontsach him
Si ne ware in den putte gevallen.
Ter dorewart ginc hi wallen,
Ende die vrouw sloep in ene side
Ende liet den here neven haer liden,

(1) Hs. *vamt*.

Die de dore liet open staen.
Die vrouwe es gereet ingegaen,
Ende loec de dore ende ginc se sluten,
Ende den goeden man daerbuten,
Die riep ten putte nederwart,
So hi luudste mochte ter vart:
« Soete lief, sidi in den pit?
Wach arme! Twi dadi dit?
Ghi seit waer, bi miere trouwen,
Ghi wist wel mi souts berouwen;
So doet nu, ic wils wel lien,
Ic waende u daerbi castien;
Nu sidi doet, bi miere scoude. »
Ende die vrouwe andworde boude:
« Daer ben ic niet, maer hier ben ic;
Nu suldi daerbuten staen een stic
Ende gedogen u ongevoech;
En was ic u niet scone genoech
Ghi ne moest uwe puterie gaen,
Dese tijt nachts elre beslaen?
Ghi wout wel gerne dat ic daer ware;
Nu eest kenlec ende openbare
Van uwer puterien genoech ». —
« Ay, vrouwe, laet mi in doch,
Die avontclocke sal luden saen;
Werde ic hier vonden ic werde ondaen,
Ic werde gevaen ende onteert ». —
« Dats dat mijn herte gert,
Dattet si allen den lieden becant. »
Die (1) clocke lude te hant.
Die wachters gingen achter straten;
Si vonden den here, si ne dorstent laten,

(1) Een voorafgaande *Dat* is doorgestreept.

Ende eer de clocke liet haer slaen
So quamen si ter vrouwen gegaen
Ende seiden: « Vrouwe, wi ne horden nie seggen
Van uwen man quade vleggen;
Ontfatene ende laetten in met vreden,
Of wi selenen voer ons leden ». —
« En wistijs noyt eer? » sprac de vrouwe.
« Neen wi niet, bi onser trouwe »,
Spraken de wachters: « So wettijt dan »,
Seit de vrouwe. « Wat soude een man,
Die van dagen es so out,
Elre soeken sijn gewout?
Ende was ic hem niet scone genoech
Mede te drivene sijn gevoech,
Hi ne moste elre puterien plien »?
Die wachters leiden wech mettien,
Ende smorgens over al de stede
Vele lachters men hem dede
Eer die goede man quam thuus. —
« Keyser, here », sprac Tintillus,
« Dus voerde haren man de vrouwe;
So sal doen, bi miere trouwe,
U u vrouwe, of arger vele;
Dat seg ic in ernste, niet in spele;
Fol. 266 vº. Ghi ne sult niet mogen ontgaen;
Doet si u dit kint verslaen
U salre vele arger af gescien ». —
« Hen sal niet », sprac de here mettien,
« Heden meer salt in verste staen
Dat niet sal sijn gedaen ».

Dus leet de dach. De here quam
Te siere vrouwen; hi vant se gram,
Ende si togede hem lelec schyere.

Doe mocht niet langer swigen de here
Hi ne vragede : « Vrouwe, wat hebdi? » —
« Ic ben gram, here ». — « Op wien? » seit hi. —
« Op el niemen », sprac de vrouwe,
« Dan op mi selven; bi miere trouwe!
Omdat mi es so gegaen
Dat ic onteert werde ende ondaen ». —
« In welken vrouwe? » — « Ic salt u seggen :
Mijn herte mach mi onsachte leggen,
Want ic wel weet dat ic noch, here,
Met lachtere ende met groter onnere
Sal sijn gejaget ut (1) desen lande.
Des wert te mere mine scande.
Mergen wil ic wech tilike ». —
« Ghi ne sult niet, vrouwe, waerlike;
Ghi sult bliven », sprac de here,
« Met mi, ende hebben goet ende ere ». —
« Here », seit si, « dat mach niet sijn
Dat miere soude gescien,
Blevic met u hier yet lange;
Beter es mi dat ic gange
Mire varde; ic segge u twi :
Scone ende jonc weet ic mi;
Ic sal wel vinden met wien ic blive,
Die mi meer sal doen te minen live;
Want ic ben van hogen geslachte;
Ic sal wel gaen daer men op mi achte.
Met u mach ic hebben gene ere ». —
« Twi vrouwe? » — « Ic segt u, here,
Ic sie, al laet ic mi verdoven,
Dat ghi mi niet en wilt geloven
Van gere dinc; bi miere trouwe!

(1) Hs. *u*.

Daerom so hebbe ic rouwe;
Daerom moet ic doven
Sint ghi mi niet wilt geloven.
So moete onse Here geven,
Dat met u moet sijn beweven,
Ende u oec so moete ghescien
Also alst gesciede dien,
Die om ene clene dinc
Sijn wijf leverde den coninc,
Daermede sinen wille te doene ». —
« Segt mi, vrouwe, wie was degone?
Dat was een wel onsalech man.
Sint ghi mi bracht hebt daeran,
Vrouwe, so ne maget niet sijn vergeten;
Van hem moet ict emmer weten ».
Die vrouwe sprac: « Mi ne helpt geen seggen,
Ghi ne wilt genen sin an leggen ». —
« Vrouwe ic sal, so ict best can ». —
« So sal ict u, here, seggen dan ».

In Poelgen woende een coninc;
Dat was waerlike dinc,
Dat hi sodomite was;
Dat was waer, sijt seker das,
Dat de coninc hadde wijf onwerde,
Ende geen wijf hi begerde;
Sodat hi, bi waerheden,
Viel in groter siecheden.
Doe dede hi den raet besien
Dat hi wan phisisien,
Die hem sine orine besach,
Wat hem best gehelpen mach.
Ende alse de phisisien
Sine orine hadde besien,

Die coninc vragede hem saen
Of hine soude dorren bestaen,
Ende oft hi dorste genendech wesen
Hem te helpen ende te genesen?
Hi soude hem, in silver ende in goude,
Lonen herde menichfoude,
Ende so groffelec sine pine Fol. 267.
Dat hem wel soude mogen scinen.
« Danc hebt », sprac de phisisien,
« Here, ende ic ben wel in dien
Dat ic u sal genesen met willen ».
Ende de coninc was sere teswollen
Ende hadde den lichame groet;
Ende dede hem eten ghersten broet
Ende borne drinken, ende hi ontswal.
Ende alse hem wart de lichame smal,
Began hem seggen de fisisien :
Dat hi emmer moeste besien
Dat hi bi wiven soude liggen, soudi genesen,
Van siere siecheit, claerlijc wesen ».
Sinen drossate riep hi te hant,
Die was berechter over al tlant,
Ende hiet hem een wijf gaen soeken
Die scone was; hi ne hiet niet roeken
Om cost, hi wilde haer wel te houde
Lonen in selvere ende in goude,
Dat sijs te beter soude wesen.
De drossate seide met desen
Dat wel soude sijn gedaen.
Te sinen wive quam hi gegaen,
Die drossate, ende tellede hare
Algader die gevare,
Ende bat haer dat si soude
. Xx . merc winnen al in goude.

« Waermede? » seit si, « soude ic se winnen? » —
« Ic segt u, vrouwe, ghi sout met minnen
Te nacht liggen bi den coninc,
Ende sinen wille doen om dese dinc ». —
« Genade, here! » seit si, « dore God!
Dat ware mi een swaer gebod;
Dat sal emmer niet gescien ». —
« Swijt », seit hi, « hen sal niemen sien;
Die niet wilt winnen moet verliesen.
Van tween quaden sal men dbeste kiesen.
Ja, en siedi dat ic den here
Diene om goet ende om ere? » —
« Here, sint ghi mi spaent daertoe
Ende ghi wilt dat ict emmer doe,
Men mach wel seggen, vore ende achter,
Also wel es u alse mijn de lachter ».

Des avonts, alst bedeemt was,
De drossate wart geware das
Dat sijn here was te bedde gegaen.
Sinen here seide hijt saen,
Ende bracht se geleedt doe
Den here te sinen bedde toe;
Ende si ginc bi den coninc leggen.
De vrouwe dorst niet wederseggen
Si ne moest doen sinen wille.
Si gedoget ende sweech stille.
Des morgens, metter dageraet,
Der vrouwen man gereet opstaet
Ende quam toten coninc geghaen,
Ende seide : « Here, wildi opstaen
Ende laten de vrouwe care,
Eer dats iemen werde geware? » —
« Neen ic », sprac de coninc, « vrient,

Die vrouwe hevet mi wel gedient;
Ganc wech, ontbere diere tale,
Die vrouwe becomt mi wale,
Noch en wille icker [ick se?] niet ontbaren ».
Dien knape vernoiet sere, te waren,
Ende hem en ginc geen spel in hant;
De venstre ondede hi te hant
Ende liet tlicht incomen te samen;
Die vrouwe began haer scamen
Ende seide : « Here, laet ons opstaen,
Hets tijt ende wel gedaen ».

Die knape mocht niet langer scouwen
Den here te sien bi siere vrouwen.
Ten here sijn seide hi saen :
« Here, doet wel, laet mijn wijf gaen,
Hets mijn wijf dat bi u leget ».
Mettien dat die knape dit seget,
Doe sach de coninc op hem ende op hare :
« Quaet scalc! » seit hi, « sech mi ware,
Waerom brachtstu se mi ter hant? Fol. 267 v°.
Om tgoet te winnen, mi eest becant.
Ic sal di bi der kelen hangen ».
Diegene moest uten lande gangen,
Ende de here dede huwen de vrouwe
An enen man die haer hilt trouwe,
Ende met eren hilt voertane.
Die vrouwe sprac : « Here, nu hebdi verstaen
Van den drossate ende gehort,
Die dlant moeste (1) rumen ende de port,
Die bi ghierecheden was bedrogen.
Bi desen exemple wil ic u togen

(1) Hs. *meste*.

Dat ghi soe gierech sijt den vroeden
Te volgene van haren moeden,
Dat ghire bi sult ontervet sijn.
In segt niet dore den wille mijn.
Ic salt emmer mogen verdragen,
Want mine (1) vrient ende mine mage
Selen mi wel huwen ende trouwen,
Also de coninc dede der vrouwen.
Ic segt op u ende om desen
Dat ghi noch sult ontervet wesen,
Dat wetic wel ende (2) bens vroet,
Dat sulc noch sal hebben u goet
Die u een twint en bestaet.
Dit wert al bi der vroede raet ».
Die keyser seide : « Vrouwe, hi ne sal
Mijn goet hebben; ic micke wel
Dat hi mergen wert verdaen
Mijn sone; ic hebbe verstaen
Op dat ghi mi hebt geseit,
Dat ict vervorste, dats mi leit ».

Dus lieten si de tale staen.
Teerst dat de sonne (3) was opgegaen
Ende tlicht van den dage sceen,
Doe wies daer rouwe, groet geween;
Want de keyser hiet uutwart leden
Dat kint ende hem de doet gereden.
Ende also alse ment leide uutwart,
Quam hem te gemoete Malequidart,
Die vroede, die sijn meester was;
Ende alse hi wart geware das,

(1) Hs. *mi.*
(2) Hs. *een.*
(3) Hs. *sonne.*

Hi reet ten keyser, daer hi stoet,
Ende sprac hem toe met groter spoet,
So hi ierst mochte ende hine versach,
Ende seide : « Here, hebt goeden dach ».
Ende die keyser saen andworde :
« Noch goeden dach noch scone worde
En (1) an ic u, her Malequidart,
Noch geen goet meen ic tuwart ». —
« Twi es dat, here, wats u gesciet? » —
« Ja, her rode, ghi ne wetes oec niet.
Ghi wet wel, ic gaf u te leerne
Mijn kint ende te bestierene
In dogeden ende in trouwen;
Ghi hebt gedaen, dat mach mi rouwen,
Ghi hebt hem de sprake benomen;
Ende noch meer, dat mach mi mescomen,
Mijn wijf wilde hi vercrechten.
Bedi wil ic daerover rechten
Alse ic over u allen sal,
Ghi ne hebbets meer dan goet geval,
Her Maelquidaert; ghi ende u gesellen
Solet met hem de doet bequellen ». —
« Here », seit hi, « ghi hebts macht
Ons te dodene, sijt recht of cracht;
Ende of ghi tonrechte verdoet
U kint, God geve dat u moet
Also gevallen binnen uwen live
Alst dede, van sinen wive,
Hier vormaels den ouden vroeden »! —
« Nu ne wert mi niet wel te moede »,
Sprac de keyser, « dat weet ic wel;
Ic en weet hoet hem gevel.

(1) Hs. *En̄*.

Ic wilt oec weten, her Malequidart ». —
« Ende of ghijt, here, te wetene gheert,
So verstet heden mere
U kint te dolen; ic segt u, here,
Ende els om gene dinc die gesciet
En doe ict u te wetene niet ». —
Fol. 268. « Ende ic wilt wel », sprac de here;
« Ic geve hem vrede heden mere
Dat men hem geen arch en doet.
Nu segt dan ende makes mi vroet
Hoe dat geviel, bi dinen live,
Den ouden vroden met sinen wive ».

Maelquidart seide: « Hort, here,
So mogedi weten wat wilenere
Geviel enen ouden vroeden man,
Die rijc was ende groet goet gewan,
Ende sijn lijf leidde met eren.
Sine manne wildens niet ontberen
Si ne quamen toten vroeden
Ende baden, dat hi hem liete gemoeden
Te huwen ende name een wijf,
Met welker hi leiden mochte sijn lijf,
Met paise ende met groter minnen,
Ende ane wien hi mochte gewinnen
Een oer, dien tgoet na hem bleve.
« Mi dunct dat ic wale sachte leve
Alsus », sprac de vroede man;
« Ende ic wille wel doen nochtan
Dat ghi wilt ende mi raet.
Ghi sout mi node raden quaet,
Dies betrouwe ic mi wel op u.
Soect mi een wijf, dies bidde ic u ».
Si spraken si souden hem daerom sien,

Ende si brachten hem mettien
Ene jonge vrouwe te hant
Die scone was ende achemant.
Dies was de oude vroede blide;
Ende hets sede der ouder liede
Dat si jonge wijf nemen gerne,
Ende menichwerf sijn si te scerne
Gedreven daerbi, ende rouwet hem achter.
Maer hets te spade alse ene hevet lachter
Dat hijs hem dan wachten soude.
Die vrouwe was metten vroeden oude
Een stucke dat si niet en dede
Noch en peinsde te doene lichthede.
Te gader hadden si . ij . kinder;
Dene mere, dander minder;
Maer so een meer maelt, so hi moeder es.
Bi den ouden man segge ic des;
Hi was geout vele sterke
Ende gecranket van sinen werke.
Die vrouwe balch haer herde das
Dat hare gewoente gemindert was,
Al waest dat sijt scone verdroech.
Ene moeder had si levende nochtan; (1)
Si peinsde dat si tote hare soude gaen
Ende haer gepeins haer doen verstaen.

Ter moeder ginc si clagen hare,
Dat haer solaes gedaen ware
Van haren man, ende si soude beginnen
Haer gevoech sueken ende elre minnen.
Die moder seide : « Lieve dochter,
Ghi ne sult niet, het ware lachter;

(1) Hs. *nocht.*

Doet minen raet, proevet uwen man
Eer ghijt begint; mogedire an
Enege dinc vinden, dat hi u slaet,
Of mesvoert, dan bestaet
Te doene uus herten wille.
Dit soude ic doen ende swigen stille ». —
« Moeder, waeran soude icken proeven? » —
« Dochter, dat sal ic u bevroeden.
Hi hevet ene inte herde wart,
Die staet in sinen boengart;
Die suldi afslaen ende breken;
Laet horen wat hire toe sal spreken ».
Die dochter seide dat sijt doen soude.
Te hars selfs huse keresc boude,
Ende haer man was van huus gegaen.
Haren knape riep si saen.
« Com hare », seit si, « knape vroet,
Dore minen wille het wert di goet;
Nem dese aexe, ganc mi afslaen
Dese inte ». — « Vrouwe, in dars niet bestaen.
Dore minen here hi heeft se so wart;
Ic weet wel in al den boegart
Fol. 208 v°. En staet boem dien hi liever hevet ».
Alse de vrouwe dat besevet,
Nam si de aexe in de hant
Ende ginc se afhouwen te hant,
Ende hiet se dragen int huus den knape,
Soude hi leven met gemake.
Die knape droech se doch in huus.
Doe quam de here van den huus,
Die van der inten de rancken sach
Voer hem op den vloer, daer hi lach:
« Vrouwe », seit hi, « God hebs gewout!
Wanen comt dit gehouwen hout? » —

« Here », seit si, « ic deet houwen,
In waende weten in trouwen
Dat ghi coude mocht hebben gehat ». —
« Wat, vrouwe, ende mi dunckct dat
Ghi hebt mine (1) beste inte geroedt ». —
« Here, ic en was niet bevroet;
Dore uwen wille waest dat ict dede ». —
« So si vergeven », sprac hi mede.

Des anders dages ginc de vrouwe
Der moeder clagen haren rouwe.
Die vrouwe vragede hoet haer stoet?
« Vrouwe », seit si, « mijns mans moet
Die ne mach so niet verkeren ». —
« Slogedi dinte af? » — « Ja ic, met eren ». —
« Wat seide hijs een twint? » — « Niet, vrouwe;
Nu wil ic minnen, bi mire trouwe!
Ende hebben al dat mi bederf ». —
« Dochter, proeften noch anderwerf ». —
« Waeran, vrouwe? dat segt mie ». —
« Wel, lieve dochter, dat seg ic die:
Hi hevet enen hasewint,
Dat es de snelste die men vint;
Hier int lant es geen so goet.
Bedi hevet hine in sinen moet
Ende in sijn herte vercoren
Boven alle dinghe te voren.
Dochter dien suldi doet slaen,
Ende sien dan hoet sal vergaen
Ende hoe hi dat verdragen sal ». —
« Wel, lieve moeder, ic lovet al.
Ic sal mi pinen dat ict gedoe,

(1) Hs. *mi*.

Mach ick er comen te slane toe ».
Ane de moeder nam si orlof
Ende keerde weder in haer hof.
Avont waest eer si thuus raecte,
Ende doe men de bedden maecte,
Ende dat tvier was in berne claer.
Ende de here was daernaer
Van jagene comen altehant,
Ende de scone vrouwe, achemant,
Si was geseten bi den viere;
Ende die here goedertiere
Hi ginc sitten bi der vrouwen,
Ende die hasewint, bi miere trouwen,
Ginc op der vrouwen scoet doe leggen.
Van der vrouwen wil ic u seggen
Hoe si coelde haren moet.
Een knape, die neven haer stoet,
Nam si tmes ute siere hant
Ende stac den (1) hasewint te hant
In de lancken, dat hi sterf.
Doe seide de here: « Vrouwe, anderwerf
So hebdi mi echt lede gedaen;
Segt, hoe dorsti dit bestaen,
Daer ict toesach met ogen,
Te doden minen wint? Hoe mach ict gedogen? » —
« Here, en siedi niet de pelse mine
Hoe hi se bereit hevet, hets anscine,
Of mer voete ane hadde gevaget.
Waendi dats mi wel behaget?
Ende van den bedden, die hier leggen,
Al en wil ick er niet toe seggen,
Die men telker weke moet dwaen?

(1) Hs. *de*.

Here, dunct u dat goet gedaen,
Tapite, bedden, lijnlaken,
Dat hijt al vuul soude maken?
Entrouwen, here, hen dunct mi niet goet;
Nochtan ben ic selve wel vroet
Dat ic een deel hebbe mesdaen ». — Fol. 269.
« Vrouwe, ic salt laten staen
Tote echt dat beter wesen mach,
Sonder stoet ende sonder slach ».
So leet herde wel de vrouwe
Dat sijs hadde clenen rouwe.
Des anders dages, si niet vergat,
Si ne ginc echt clagen dat
Van haren man groet ongenoech,
Dat hare sere opt herte woech.
Doe clagede si der moeder al,
Ende seide haer si emmer (1) sal
Minnen, si ne machs niet laten.
« Dochter, » seit si, « laet u gematen.
Wat segdi mi? En deedi niet
Also alse ic u gisteren hiet? » —
« Ja ic, vrouwe ». — « Hoe eest vergaen? » —
« Moeder, hi ne hevet mi niet gedaen;
Hi ne gaf mi steke noch slach;
Nochtan, moeder, ict niet laten en mach,
Ic moet minnen ». — « Dochter, ghi ne sult
Ende mercti niet, dat ic mi hilt
Met uwen vader al mijn leven? » —
« Hets wonder, moeder; ghi hadt gedreven
Te gader uwe joget lange genoech.
Maer hi ne doet mi geen ghevoech

(1) Hs. *emer*.

Alse man soude doen sinen wive.
Ic moet minnen, bi minen live!
In machs niet laten. inne moet minnen ». —
« An wien, dochter, wildijs beginnen? » —
« Vrouwe, an den pape van den dorpe.
Hi heves mi te voren geworpen,
Ende menichwerf gebeden,
Hets wel lange stont leden,
Ende diewile gedaen beheet
Dat sijn gelt mi es gereet,
So welc tijt dat es mijn gevoech;
Ende ic ben dies vroet genoech.
Minde ic enen ridder, hi soude mi snime
Onwert hebben, so ne woude mi niemen,
Ende setten gereet te pande.
Dus dadic sonde ende scande ».

Die moeder seide: « Dochter, (1)
Ghi ne sults niet doen, het ware lachter;
Doch noch enewerf minen raet;
Ic waent di niet sal wesen quaet;
Proef noch derdewerf (2) dinen man,
Ende af, du moges vinden u emper daeran,
Ende dan doet, dochter, uwen raet ». —
« Waeran vrouwe? » — « Dochter, verstaet:
Mergen werdet Kerstdach,
Ende u man sal houden hof;
Die vorbaerste, ic wilt wel weten,
Van den dorpe selen daer eten;
Ende alse de tafelen sijn gerecht,
Ende deerste gerecht voert es bracht,

(1) Hs. *doechter.*
(2) Hs. *derdewef.*

Ende du ten ende geseten bist,
Dan sult u peinsen ene list,
Dat in den vasen (1) van der dwalen
Stec dinen slotel, ende al omhalen
Al dat op de tafele staet.
Besiet hoet met u vergaet,
Dus soutu hebben geproevet dan
Derdewerven dinen man ». —
« Vrouwe, dit sal ic bestaen,
Ten besten moet mi vergaen ». —
« Des onne di God, dochter mijn ».
Die dochter keerde weder in
Tharen huus, daen si was comen.
De oude vroede hevet vernomen
Alle de boden die hi can vanden,
Ende hevet se begonnen senden
Achter dorpe te sinen magen,
Omdat si souden in Kerstdage
Met hem alle ten etene comen.
Die here heeft er vele vernomen
Die souden comen ten eten;
Ende alse men was geseten
Ende dierste gerechte vort was bracht,
Doe was de vrouwe bedacht
Te doene dat hare moeder hiet. Fol. 269 v°.
In de vafen der dwalen si siet
Dat si den slotel hevet geheecht;
Mettien hevet si haer opgerecht
Ende es hare verde gegaen.
Doe moest al ommeslaen
Dat daer op de tafele stoet.
Doe verwies den here sijn moet,

(1) Vs. 2120 leest men *vafen;* vouwen, op zijn Brab. *vaven?*

Ende seide: « Vrouwe, hiers quaet gedaen ». —
« In mochts niet », seit si, « Ic waende gaen
Halen uwen besten cop,
Daerom waest dat ic stont op,
Ende om te halen mijn mes;
Mi is leet dat dus comen es ». —
« In Goeds name, vrouwe, gaet ons halen
Gereedlike dan ander dwalen,
Ende laet ons etene met gemake ».
Na etene hadden si hare sprake
So lange dat tijt was daerof
Te scedene. Doe sciet dat hof
Van dien diere comen waren.
Die here woude niet langer sparen
Noch letten; alse quam dander dach,
Eer hi licht daeraf gesach,
Ter vrouwen quam hi gegaen
Ende seide: « Vrouwe, ghi moet opstaen.
Ic wille u een luttel spreken.
Ghi hebt mi drie quade treken
Binnen deser weken gedaen,
Daer ic toern af hebbe ontfaen,
Ende ghi ne willes niet achten.
Van den vierden wil ic mi wachten,
Mach ic, dat ghijt niet en doet.
Ic weet wel, u dert tquade bloet;
Bedi moetti gelaten wesen ».
Sine knapen riep hi met desen
Ende hiet den bloetlatere comen.
« Wat, here, wildi mi verdoemen?
Dat wet God, inne was noyt gelaten ». —
« Vrouwe ic doet al dore u bate.
Ic weet wel wat u dert,
Ende wat es dat ghi beghert;

U steket herde dat quade bloet;
Ic weet wel ende bens wel vroet ».
Doe hiet hi tfier stoken saen.
Al waest haer leet, si moest opstaen;
Ende die bloetlatere quam mettien.
Si sach wel si ne mochts ontvlien,
Si moeste haer daertoe gereden.
De here deed se hare cleden (*sic*)
Ende deed se slaen dat haer dbloet roet
Vele liep uten armen bede,
Dat si vercoelen mochte daermede;
Ende alse si was becoelt daerof,
Op een bedde men se leide doch,
Ende liet se liggen haer sceen also (1).
Doe quam hare moeder daertoe,
Ende si began wenen, roepen,
Ende hare*n* here vloeken
Vore de moeder, daer si lach,
Ende maecte groet hantgeslach,
Ende seide : « Wach arme, ic ben doet ».
Die moeder seide : « Dochter goet,
Hoe es u te moede? Wildi minnen? » —
« Die lede duvel moets beginnen!
Moeder, mi en lustes niet ».
. . . .
Ende seide, in ware sprake :
« Dat en ware gene so ware wrake
Dochter, alse van den vroeden ouden » —
« Die lede duvel moets gewouden,
Moeder, of ic mere wille minnen! » —
« Dochter, inne wils u niet wanconnen,
Ende ghi doet vroetscap, te waren;

(1) Hs. *h'scen alse.*

Ic rade u dat ghijs wilt ontbaren
Ende nemmermere minne begert ». —
« Here keyser », sprac Malequidart,
« Nu hebdi van den ouden gehort
Hoene sijn wijf soude hebben gevort,
Die hem drie quade treken dede;
Van der inten, alse ic u sede,
Fol. 270. Ende van den hasewint goet,
Dien si stac metten messe doet,
Ende van dat si storte dat eten.
Ende, here, oec mogedi wel weten,
Dat vierde soude erger hebben gewesen,
Hedde sijt voldaen, dan enich van desen,
Bedi si hadde gemint den pape;
Bedi dats hem de vroede dede wrake.
Aldus soude u, bi minen live!
Gescien (1), gelovedi uwen wive.
Je toewart (*sic*) hevet si nu bestaen
Alsi u raet uwen sone te verslaen.
Sietter op ende nemt exemple goede,
Hoe scone dat hem wrac de vroede (2).
En dedi niet, here? » — « Ja hi, te waren ». —
« Aldus, here, sout met u varen
Lietti uw wijf (3) verdoven,
Ende ghi hare willet geloven
Van dat si u te verstane doet.
U en comt er af nemmer goet ». —
« Neen ic niet, here Maelquidart ».
Die tale dus gelaten wart;
Want gegaen was an die nacht,

(1) Hs. *Castien.*
(2) Hs. *vrode.*
(3) Hs. *v w. wijf.*

Ende die keyser hevet hem bedacht
Van sire vrouwen, ende ginc te hare.
Ende de vrouwe wart sijns geware,
Ende togede hem een gelaet van rouwen.
Dat mocht hi wel ane haer scouwen,
Dat si was droeve in haren moet.
Die here vragede hoet haer stoet?
Si seide : « Ic ben al tongemake
Dat ghi verraetlike sprake
Ende valsche so te horene begert.
Ghi sult er bi werden onteert,
Alse Crassus was, die (1) hadde so groet
Gepeins omme gout roet,
Dat hijt int leste moste besterven,
Ende sijn lijf laten ende verderven ». —
« Hoe quam dat vrouwe? segt mi ». —
« Dat u lief ende goet gescie.
Here, ic salt u seggen dan.
Bi aventuren ghi mocht er an
Sulke exemple nemen bi
Die u nutte ende vromelec si.

In dese port, in dese stede,
Woende een clerc, here, die men sede
Die vroet was ende wide becant;
Virgilius was hi genant;
Hi was clerc vele goet,
Ende van den seven arten vroet,
Van nigromancien consti vele,
Ende dies was hi meester wele
Bat dan yemen die men wiste
Hi maecte, bi siere liste,

(1) Hs. *de*.

Een vier hier in de stede,
Dat hi altoes bernen dede,
Over dach ende over nacht,
Dat vier geblusschen niet en mach,
Doere wint, dore regen ende doer sne,
Hen bernede ye lanc so mee.
Aldus badent ende rieden
Van der stat de erme liede,
Die niet comen mochten te viere
Dore de verweende porters fiere,
Die smorgens so lange lagen
Dat meer dan prime was van den dage
Eer si ontdaden hare doren,
Ende darme liede lagenre voren
Ende moesten wachten haer opstaen
Virgiliuse docht niet goet gedaen;
Hi werp darme op haren dangiere,
Ende deed se met enen gemenen viere
Comen welken tijt sijs rochten,
Daer si hem bi wermen mochten
Hen ende hare kinder clene.
Dat vier was hem allen gemene.
Ende bi engiene was daer nochtan
Van copere gemaect een man
Diet wachte, ende hilt enen boge
Ende een scicht van goeder vloge,
Fol. 270 v°. Die geberde of hi scieten soude
Wie dat ware diene slaen woude;
Hi was gekeert ten vierewart.
Diet saghe mochte sijn vervart.
In sijn voerhovet bescreven stonden
Letteren, die seiden ende orkonden (1):

---

(1) Hs. *orkenden*.

Die mi sal slaen ic sallen scieten
So dat hijs cume sal genieten.
Een clerc van Lombardien daer quam
Dat wonder besien, alse hijt vernam;
Hi las de letteren ende seide :
« Ic sal bestaen dese coenheide
Te doene, radijt mi gesellen,
Te weten of waer de letteren spellen. » —
« Ja wi, » seiden si, « dordijt bestaen? » —
« Ja ic, » seit hi, « ic gane slaen. »
Hi sloech ende dbeelde scoet,
Ende tfier bluschede; dat was scade groet;
Hen bernede niemene (1), alse te voren.
Doe hadt al sine cracht verloren.
« Nu segt, heer, bi uwer trouwe,
Dede hi niet quaet », sprac de vrouwe,
« Die clerc die tfier blusschen dede? » —
« Ja hi », sprac de keyser mede,
« Hi dede groet quaet, duncket mi;
Die arme liede haddenre bi
Vele gemaecxs ende haer gevoech ». —
« Noch dede hi wonders meer genoech.
Tere porten van der stat
Hadde hi twe coperen manne gesat;
Die ene hilt in de hant een scoet,
Ende sijn geselle, metter spoet,
So werp hine telken ommekere.
Noch hadde hi gemaket mere,
Virghilius, de goede clerc.
Here, dat was een dire werc;
Op enen marbrinen pilaer
So hadde hi doen maken, daer

(1) Hs. *neminc.*

Te stane, enen claren spiegel,
Daerane te siene; het was de seghel.
Alse yemen der stat van Romen wilde
Oplopen metten schilde,
Eer si peinsden hoet soude gescien,
Waren sijs in de stat voersien,
Ende bi den spiegel wel geware.
Dan quamen si, met gemeenre scare,
Van der comoengen van der stat
Op hem, die wilde doen dat;
Hierbi mocht niet jegen hem staen.
Die coninc van Poelgen wart sere ondaen
Dat die van Romen al sijn lant
Asselgierden ende stichten brant;
Hi hadde vergadert sijn volc al,
Te siene wat men daer doen sal.
Doe stonden daer twe gebroedre,
Geboren van vader ende van moedren,
Die seiden : « Here, wildi ons lonen,
So dat ons mochte wel gesconen,
Wi velleden wel den spiegel van Rome.
Ja ic, sprac de coninc, daeromme
Wil ic u geven mine houde,
Ende oec in selvere ende in goude,
Of in dorpen of in castelen,
Wil ic u goeds so vele bedelen
Alse ghi te nemene dort bestaen
Of eyschen. Si seiden : « Het wert gedaen;
Wi selent op u edelhede
Bestaen te doene; wi sien wel bede
Dat ghijs herde willech sijt.
Nu doet ons brengen, here, hets tijt,
Twe coufere gevult van goude
Ende van silvere, wi selen houde

Onder ons . ij . de vart bestaen. »
Die coninc seide : « Het wert gedaen. »
Men dede hem dat si begarden.
Die broedre voeren hare varden,
Den rechten wech te Romenwart.
Op dien tijt Crassus keyser wart
Te Romen, die vele ghierich was
Om scat te hebben (niet en (1) wondre u das)
So leide hi al sine begherte; Fol. 271.
In scatte lach al sijn herte,
Al sijn gepeins ende al sinen sin,
In scatte te gaderen droecht in.

Die broedre leiden al hare gedachte
De dinc te vorderen, ende quamen bi nachte
Te Romen, daer si wouden sijn.
Het was een ridende manenscijn;
Si sagen wel dat niemen ginder quam
Die hem belette of benam
Te doene dat si hadden vore acht.
Hare couferen hebben si bracht
Vore de . ij . porten van der stede;
Voer elke porte men ene dede
In derde vele diepe delven,
Ende met erden so verwelven
Dats niemen mochte sijn geware.
Smergens, alse de dach sceen clare,
So sijn si beide opgestaen
Ende sijn toten keyser gegaen;
Ende gruetten, doe sine sagen.
Die keyser began hem vragen
Wie si waren ende wat si sochten,

(1) Hs. *nietie wondre u das.*

Ende wat niemaren dat si brochten?
Si spraken dat si waren beide
Waersagers van verholentheide
Van scatte, die in derde ware;
Daeraf wisten si al tware,
Dats in sijn lant ware*n* sere vele.
Hi sprac : « Ghi sijt mi comen wele ».
Die keyser seide : « Ic wille u onthouden ».
Ende si seiden (1) hem dat si wouden
De helcht hebben van dat si vonden,
Eer sijt te soekene bestonden.
Die keyser gelovet hem ende seide :
« Ic wilt wel, ghi heren, bi waerheide;
Ic mach niet sijn te scerne gedreven,
Ic en machs niet hebben ghi ne willet mi geven;
Die helecht ghenueget mi wel ».
Doe sprac dene : « Here, mi sal
Te nacht bedromen, ende mergen saen
Sele*n* wi te soekene bestaen ». —
« Ter goeder tijt », de keyser sprac.
Ende alse de dageraet ute brac,
Ende het licht van den dage wart,
Quamen si gegaen ter vart
Ten here, ende spraken saen :
« Here, wi hebben vore waer verstaen,
Dat ons te voren comen es te nacht,
Dat ter porten van Poelgen, op de gracht,
Daer neven es een clene scat ». —
« So gawi daer », de keyser sprac.
Si gingen geredelike delven daer
Ende si vondent, also waer;
Die coufere met silver, met goude,

(1) Hs. *seidem*.

Trocken si uter erden boude,
Ende gingen deilen onder hem.
Die keyser dene helcht nam,
Ende dander namen de knapen.
Si seiden si souden gaen slapen,
Besien wat dromen soude den andren.
Tbedde begonden si wanderen,
Ende dies mergens, wel vroe,
Ten keyser quam dander doe,
Ende seide : « Here, van opstaen
Mi hevet gedroemt; laet ons gaen,
Ter ander porten es scat noch een,
Dats mijn gepeins ende mijn meen;
Hijs mere dan wi gisteren vonden.
Den here leiden si daer tien stonden,
Ende gingen delven al te hant,
So dat men dat coufer vant
Metten selvere, metten goude.
Doe hadde bliscap menichfoude
Die keyser Crassus.
Hi seide : « Ic weet wel dat es aldus
Dat ghi beide gewarech sijt ».
Si deelden tgoet, het was tijt.
Die keyser nam dene helt
Ende dander bleef in hare gewelt.
Die waersagere spraken doe : Fol. 271 v°.
« Here, weest blide ende vroe,
Noch weten wi enen scat;
Over waer so seggen wi dat (1)
Hi is so groet, here, de scat,
Dat half de parde van der stat
Ne souden niet mogen verslepen ». —

(1) Het woord *dat* is in de pen gebleven.

« Waer jegen es hi? doet mi weten ». —
« Neven den spiegel, here, in der stat ». —
« Neen, sprac de keyser, in wille niet dat
In gere manieren gedogen
Den spiegel te vellen, want wi ne mogen
Ons in gere manieren ontsien
Datter stat evel mach gescien,
Also lange alse de spiegel staet ». —
« Wi willens hebben goeden raet,
Dat wi den spiegel niet en vellen,
Also wi u mogen tellen;
Wi selen so wel ondersetten,
Eer wi beghinnen, sonder letten,
Dat hi en sal hebben geen arch ».
Dat halp den keyser in sijn merch;
Hi seide : « Wildijt doen also,
Ic lovet wel ». Si seiden doe :
« Ja wi, here, mergen betide
Beginne*n* wijs sonder beide. »

Terst dat dach was si opstonden;
Delven ende preken si begonden
Ende wrachten dat begonde spaden.
Helden began hi bi haren daden
De spiegel; hen was geen wonder,
Si hadden so gecot onder,
Met bicken, met delven onder hemlieden,
Eer si van den werke scieden,
Dat sijt wel weten wouden
Dat sine eer dach vellen souden.
Si lieten werc ter middernacht.
Doe gingen si weder ende hebben bracht,
Met hare behendechede,
Vele meer heldende dan hi dede.

Doe si van den werke scieden
Namen si vier onder hemlieden,
Ende stakent al omtrent
Beneden onder tfondament,
Ende stoptent wel; het wart in berne.
Doe stont hem daer niet te merrene,
Si vloen, ende waren niet verre dan
Alse de spiegel vallen began.
Si sagen vallen ende warens blide.
Doe quamen daer smergens betide
Die hoge liede van der stede,
Ende de keyser Crassus dede
Die broedre soeken overal;
Daeraf en was geen gescal
Dat men se yet gevreischen mochte.
Dat dede de keyser vele onsochte.

Die hoge liede van der stede
Wisten wel dat de ghierechede
Hars heren den spiegel dede vallen.
Doe gingen si onder hem allen,
Ende vingen den keyser, haren here,
Ende voerdenen met groten sere
Ende vrageden (1) twi hijt hadde gedaen?
Hi ne wiste wat andworden saen,
Sonder dat hi andworde houde
Dat hem rade ghierecheit van goude.
Doe namen sine ende leiden neder.
Si ne mochten hem gedoen niet leder.
Dan si ene yseren dore namen,
Ende op den buc sijns lichamen
Leiden si de dore ende namen gereet

(1) Hs. *wrageden*.

Gesmouten gout ende silver al heet,
Ende gotent hem ten nese, ten monde,
Ten oren, ten ogen in. Tere stonde
Seiden si hem : « Hort (1), woutstu gout
Hebben, bedi du sout
Hier bi goude sterven;
Doer gout soutu dijn lives derven
Ende gesmaken de bitter doet. »
Nieman hadde mere noet.

Fol. 272. « Here », seide de keyserinne,
« Dore de begerte ende de minne
Van goede, alse ghi hebt gehort,
So was de keyser vermort;
Ende al quaemt hem bi der gierecheit ». —
« Vrouwe, ghi hebt waer geseit ». —
« Here, alsus onsie ic mie
Dat u ghevalle ende ghescie ». —
« Vrouwe, hen sal niet, of God wele ». —
« Here, ghi beghert te vele
Te horen na der vroeder tale;
Ghi selt daerbi, dat weet ic wale,
Ongoet sijn ende verliesen u ere ». —
« In sal niet », sprac de here,
« Mi en selen si niet onterven.
Ic sal se eer doden ende doen sterven,
Wel waerlike, met minen sone ». —
« Entrouwen, here, ic ben degone
Die u qualike geloven can.
Waer di vroet, ghi sout doen nochtan ». —
« So sal ic, vrouwe, swiget stille,
Mi draget daertoe mijn wille

(1) Hs. *ort.*

Dat ict mergen sal bestaen ».
Mettien sijn si slapen gegaen.
Die keyser ende de keyserinne.
Smergens, alse hi wart dies dages inne (1),
So riep hi te hem de knapen,
Ende seide daer ware genoech geslapen,
Ende hiet hen dat si souden nemen
Den sone sijn, ende souden sneme
Utewart leiden te verdoene.
Doe namen si den jongelinc scone
Ende souden leiden uutwart.
Daertoe quam gereden ter vart
Sijn meester, de wise Catoen.
Hi reet ten keyser, des was te doen,
Den graet op, tote in de sale,
Ende grueten met scoenre tale,
Den keyser, ende alle de waren met hem.
Die keyser sprac : « Catoen, ic ben
Herde sere verbolgen op u,
Ende oec op uwe gesellen nu.
Catoen, bedi gruet ic u niet ». —
« Twi es dat, here? Wats u gesciet?
Waerom wildi verdoen u kint?
Hets dulheit groet, mi (2) dinct ». —
« Catoen », seit hi, « het wert verdaen,
Ende met u saelt also vergaen,
Ende met al uwen gesellen ». —
« Twi es dat, here? » — « Ic saelt u tellen.
Ghi wet wel hoe ic u gaf
Mijn kint te lerenen; ghi hebt hem af

(1) Hs. *in inne;* de lijn volzet zijnde, schreef men *inne* boven de lijn, met bijbehoud van *in*.
(2) Hs. *mu*.

Die sprake genomen ende de tale.
Noch rout mi mere, ic segt u wale,
Dat hi mijn wijf wilde hebben vercracht;
Op dander hadde ic niet geacht ».
Catoen sprac : « Inne geloves niet
Dat hem dat es ghesciet
Van der vrouwen, alse ghi segget;
Mer dat ghi verloren hebbet
Van hem de tale, dats mi leet;
Mer dander es logene, alse ict weet;
Ende en wildijs niet geloven,
So moet God geven ende gedogen
Dat u also gescie daermede
Alst den porter van den aexteren dede,
Eest dat ghi tkint verdoet ». —
« Catoen, nu maect mi vroet
Hoe metter exteren den porter gesciede;
Ic wille dat ment mi bediede ». —
« Here en wildijs niet onberen,
Doet u kint weder halen ende keren,
Ende vervorst hem heden mere
De doet, ic salt u tellen, here ».
Die keyser sprac : « Ic salt doen,
Want ic wilt emmer weten, Catoen ».
Hi dede tkint weder halen,
Ende alst liden soude ter salen
Neecht den vader ende hem allen daer.
Catoen began vertellen daer
Fol. 272 v°. Van der extren een bispel,
Hoet den portere daermede gevel.

« Een portere woende in dese stede,
Die hadde een aextre, die hem sede
Al dat binnen den huse gesciede.

Die portere hadde ene vrouwe de spiedę
Van allen stucken niet om sijn ere.
Op enen tijt, so was de here
Om sine comanscap gevaren,
Diere hi qualec mochte ontbaren,
Ende die vrouwe, die wel wiste
Van siere comst, peinsde ene liste,
Dat sijt dede weten haren amijs;
Ende hi quam daer, alse die was wijs;
Ter dore en dorste hi niet incomen.
Die vrouwe heveten vernomen;
Bi der hant (1) nam sine ende hieten comen in.
« Vrouwe », seit hi, « mi draget mijn sin,
Versiet mi dextre, si sal mi wroegen
Jegen uwen man; dat doet mi droeven,
Ent dats al dat ic ontsie ». —
« Comt in », seit si, « ende gaet neven mie,
Ic sals nemen goeden raet,
Wat daer best toe te doene staet ». —
« Gerne », seit hi, « vrouwe, laet ons gaen ».
Hi ginc metter vrouwen saen
In ene camere, ende dextre sacht,
Diene wel nauwe hadde gewacht,
Ende wel verkennet hadde saen,
Want hi haer quaet hadde gedaen
Daer te voren, op ene stont.
« Ay here », seit si, « hets mi wel cont
Dat ghi sijt met miere vrouwen
In de camere; in goeden trouwen,
Ghi ne doet er niet wel an;
Ware mijn here thuus, haer man,
Ghi ne hadt niet dorren bestaen

(1) Hs. *Bi der hant hant.*

Met hare allene in cameren gaen;
Ghi ne doet wel noch hovescheit (1);
Hets wel ware, dat men seit,
Alse de catte es van huus,
Dat dan rincleert de muus ».

Dese tale ende dese wort
Hadde*n* si beide wel gehort,
Der vrouwen amijs ende de vrouwe.
« Ic wist wel, bi miere trouwe »,
Sprac der vrouwen amijs wel houde,
« Dat si mi verkinnen soude ». —
Die vrouwe seide : « Hebt genen vaer ».
Haer joncwijf riep si te haer,
Ende gaf haer vol waters enen pot
Ende seide : « Ic loent di, wete God,
Doe minen wille, nem hier te hant
Dit bernende licht in de hant,
Ende desen hamer ende dit bert,
Dat es eyken ende hart,
Ic sal di seggen, vant (2) wel verstaen,
Wattu soude anegaen.
Du soute gaen, hets wel tijt,
Ondecken thuus; maec .i. gat wijt
Daerneven, daer dextre hanget;
Om hare doet mi herde verlanget;
Nochtan dar ic se doden niet,
Maer ic sal doen dattet gesciet,
Dat se mijn here doden sal.
Joncwijf, datti gescie geval;
Nem hier dit bernende stallicht,

(1) Hs. *hoveschet*.
(2) Hs. *wilt?* Komt nog voor vers 1348.

Ende int gat, dore de latten recht,
So stect daexteren omtrent haer ogen;
Si sal daeraf te male verdoven,
Ende si waent dat dlicht
Blixeme es; dan soutu echt
Metten hamere slaen opt bert,
Dat eyken es ende vele hart;
Het sal herte op hare scine*n*
Ende met hare alse donder scinen;
Ende giet haer dwater van boven,
Ende maec se nat ende laet se bedoven;
Si sal wanen dat het reint ».
Nu weet djoncwijf wale wat si meint,
Hare vrouwe, ende salt bestaen. Fol. 273.
Die ledre nam se ende clam op saen,
Ende ontdecte ende dede also
Alse hare hare vrouwe hiet doe.
Dit dreef si al tote bi den dage,
Dat de vrouwe sach hare stade
Dat haren amijs was tijt te gane.
Doe riet se hem op te stane
Ende te gaen siere verde,
Eer yemen sijns geware werde.
Ende hi hevet also gedaen.
Der vrouwen man quam daerna saen.
Dies was die aextere blide sere,
Alsi verkende haren here;
Si spranc van joien op ende neder.
Ende djonge wijf hadde de leder
Vergeten ende liet se staen
Ant huus; dat was quaet gedaen.

Die here te siere extren ginc,
Diene wel blidelike ontfinc,

Ende hi seide : « Minne, wat doedi?
Hebdi yet tetene? segt mi ». —
« Here », seit si, « luttel of niet.
Wetti, here, wat hier es gesciet? » —
« Neen ic, Minne, segt mi waer ». —
« Wel gerne, here, hort er naer :
Miere vrouwe amijs was hier,
Ende dreef groten daengier
In de camere, met mire vrouwen ». —
« Ic geloves di wel, entrouwen,
Een quaet wijf helpt niet gewacht ». —
« Ay, here, waer waerdi te nacht?
Bedi waes ic wel na doet ». —
« Waeraf, lieve? » — « Dongewedert groet,
Die donre, de blixem ende de rein,
Die hem mingden overein,
Die hadden mi na doet te nacht ». —
« Nu hort, here, of ghi hebt recht »,
Sprac de vrouwe, « dat ghi hare
Gelovet? nu meet ende nemt ware,
Oft te nacht sulc weder wrochte
Alsi seit ». De here hem bedochte
Dat si niet ware en hadde geseit.
« Here », sprac de vrouwe, « menich leit
Ende menegen toren hebdi mi
Dore haer gedaen ». — « Hets waer », seit hi,
« Si en lieget nu nemmermere ».
Ende mettien greep se de here,
Ende hi wranc haer thovet af.
De vrouwe was blide, de here sach
Op de gayole, daer daextre in stoet,
Ende noch twivelde hem de moet.
Bedi hi sach de ledere staen
An thuus gerecht, ende hi ginc saen

Daerop clemmen, ende soude besien
Wat daer gesciet ware, ende mettien
Vant hi metten watre de*n* pot,
Ende boven de gayole tgat,
Ende die gayole met wasse bedropen.
Van gepeinse began hi wanhopen,
Dat sijn wijf al hadde gedaen
Dat daxtre seide, ende ginc af saen,
Ende nam sijn wijf, daer si stoet,
Ende coelde daerover sinen moet.
Hi jagese te hant uter doren.
Van rouwen began hi mesbaren,
Dat hi sine aextre hadde vermort.
« Here », seit Catoen, « nu hort.
Hadde hijs hem versien te voren,
Daextre hadde niet haer lijf verloren.
Nu rouwet hem, des (1) es hem leet.
Here, so salt u, ic dat wel weet »,
Seide Catoen, « u sals berouwen,
Volgedi den wille uwer vrouwen,
Die hare pijnt den raet te doene
Dat ghi verslaet uwen sone.
Ic segt u, here, wel te voren,
Ghi sult den rouwe ende den toren
Daerna hebben sware ende groet,
Dat u liever ware de doet,
Dan langer te sine in dit leven. Fol. 273 v°.
Ende God, onse Here, moet gheven,
Of ghi tkint doet, dat u ghescie
Also ghi nu hebbet mie
Horen tellen, datten portere dede
Van der aextren, daer ic af sede,

(1) Hs. *es*.

Die se tonrechte groet
Doedde ende sloech doet ». —
« Ghi hebbets mi genoch geseit,
Catoen, het wert in versten geleit »,
Sprac de keyser; « heden meer
En wert hem lede gedaen no seer ».
Doe keerde hi weder toter vrouwe,
Die dreef wel jammerliken rouwe,
Ende die seide, in grammen moede:
« Here, dat kere ic an Gode,
Die mi bringe ute allen sorgen,
Dat ic niet langer dan tote morgen
Niet meer met u en wille wesen ». —
« Waerom, vrouwe? » — « Ghi sijt in desen
Begrepen, dat ghi mi niet wilt horen,
Wat ic u werpe te voren;
Ende omdat ic sie,
Soete here God, so bidde ic die,
Dat (1) ict met minen ogen sien
Dat u also moete gescien
Alst den coninc Herodes dede,
Die tlicht van sinen ogen bede,
Bi rade der seven vroede, verloes,
Wanneer dat hi in porre was
Te varene uter stat van Rome ». —
« Vrouwe, dat u God geve vrome!
Waerbi waest, dat segt mie ». —
« Wat holpe mijn seggen, here? ic sie
Dat ghire u niet en keret an ». —
« Vrouwe, ic sal, het mach so coemen dan,
Hets beter geseget dan gelaten, vrouwe;
Na bliscap comt dicke rouwe,

(1) Hs. *daet*.

Ende na rouwe bliscap guet ». —
« Ghi segt ware, here, wet God.
Bedi ict aventuren sal
Te tellen hoet Herodes gevel.

Die coninc Herodes was wilenere
Een prence, een rijc here.
Seven vroede waren in sijn lant,
Die verre ende wide waren becant.
Ene costume hadden si opbrocht,
Daer si vele af waren bedacht
Ende hem groet goet daeraf quam in de hant,
Dat was, dat si, om enen besant (1),
Elken man spelden sinen droem,
Diet ane hem sochte, sulc was haer loen.
Sovele goeds wonnen si daermede,
Dat men, overwaer, van hem sede
Dat hare scat mere was
Dan sconincs scat Herodes.
Die coninc, hare here,
Droech een evel, dat hem mesquam sere
Ende ic segge u, here, wat hem was.
So welken tijt hi in porre was
Ende waende uter stede riden,
Sine ogen int hovet, in beden siden,
Verdonkerden hem so sere mettien
Dat hire niet mede coste gesien.
Hierom ontboet de keyser goede
Van sinen lande de seven vroede,
Om te wetene twi het ware
Dat hem gebrake sijn licht clare
Alse hi uter stat wilde varen.

(1) Hs. *bsant.*

Si spraken : « Here, wi begaren
Te hebben onsen verst daeranc ».
Die keyser sprac dat hine hem gave;
Acht dage verst waert hem genoech?
Si seiden dat ware niet genoech,
Maer viertien dage, ende binnen dien
Souden si hem so versien (1)
Dat sijs hem souden bevroeden.
Die keyser sprac : « Nu vaert (2) gespoeden,
Ende ic late u wel daertoe staen.
Dus scieden si, ende sijn gegaen
Fol. 274. In elc lant soeken raet
Na dat horen here staet.

Doch vernamen si te hant,
Dat een kint in Ingelant
Ware geboren sonder vader,
Dat gave andworde van algader
Dat men ane hem besochte.
Doe peinsden si in hare gedochte,
Dat si te (3) hem souden trecken daer,
Te siene of dat ware waer.
Si voren so lange stonden,
Dat si de waerheit ondervonden
Ware dat kint was ende hoet hiet.
Het seide ende loechens niet :
« Den menegen es cont de name mijn,
Ic ben gheheten Meerlijn. »
Doe quam daer te hant
Een man, bracht enen bisant
Den vroeden, om te weten tware

(1) Hs. *vesien.*
(2) Hs. *vant.*
(3) Hs. *ter.*

Wat sijn droem ware.
Merlijn toten genen ginc
Die bracht den gulden penninc:
« Vrient », seit hi, « ic bens vroet
Watti herwart pinen doet.
Du soekes de vroede, hets mi becant,
Dat du hem brenges enen bisant.
Ende oec so weet ic wel waerome;
Om tondervinden van dinen drome,
Daeraf dattu beste in vare.
Ic sal di bad seggen dware.
Dan, si, kere weder thuus te hant
Ende behout dinen bisant.
Di dromede dat . i . borne claer
Spronge daer dine messine waer,
Die so goet ware ende so fijn
Dat alle de gebure dijn
Mochten daeraf gedrencket wesen.
Du moges wel seker sijn van desen:
Die borne betekent enen scat.
Nu kere thuus ende wes niet lat,
Ende doe delven in dine messine;
Di (1) wert geloent wel dine pine;
Du soute den scat vinden so groet,
Ende so rike werden, dat dijn genoet
Nieweren sal sijn omtrent.
Ende die goede man ginc thuus te hant.
Die vroede met hem ende Merlijn,
Die hem wisede waert soude sijn
Dat hi delven soude bestaen.
Grote hulpe sochte hi saen,
Die hem halp delven, ende hi vant

(1) Hs. *die*.

Den scat daer men hem wisede te hant.
Die vroede namen haer deel daeraf;
Merlijn wouts niet, want (1) hi ne plach,
Gheen goet en wilde hi nemen yet,
Al boet met hem, hi ne wouts niet.
Hi seide, hi ne wiste wat doen met goede.
Doe vrageden hem de seven vroede
Of hi yet wiste, bi wat dingen
Den keyser sine ogen verghingen
Alse hi wilde uter stat varen?
« Ic weet wel sprac hi, te waren,
Waerom dat es ende bi wat dinge ».
Doe baden si hem dat hi met hem ginge.
Ende hi sprac, hi sout doen gerne.
Doe quamen si ten coninc gevarene,
Vore den keyser, haren here,
Die se ontfinc met groter ere.
Si seiden : « Here, wi sijn comen
Ten dage dien wie hebben genomen
U te vroedene twi u de ogen
Verdonkeren ende verdelven mogen
Alse ghi wilt varen buten Romen;
Ende hier es een kint met ons comen,
Dat over ons bedieden sal ».
Die keyser seide : « Ic lovet al;
Dragedijt an u wat dat seit? » —
« Ja wi, here ». — « So segge gereit »,
Sprac de keyser, « ic hoert gerne ».
Meerlijn sprac : « Ic en warne
Fol. 274 v°. Nieme te bevroeden dat ic can,
Maer ic segge u wat ghi doet dan.
Leit mi, here, met u allene

(1) Hs. *wat*.

In ene camere gemene ». —
« Ic doet gerne », die keyser seide.
Doe gingen si in ene camere beide,
Merlijn ende die coninc.
« Hets ene wonderlike dinc »,
Sprac Merlijn, « here, dat u dert,
Ende dat ghi te wetene beghert.
Here keyser, bi miere wet,
Het staet in derde, onder u bet,
Een ketel, die spelet ende wallet
Met seven walmen; ende alst gevallet
Dat ghi wilt yeweren uutwart riden,
Buten der stat, in eneghen tiden,
Die seven walmer (1) u en laten
Bekennen wech no straten,
Die u dogen doen vervaren;
Want seven duvele sijnt, te waren;
Ende oec en werdes u nemmermeer
Bate engeen, keyser, here,
Die walmer en laten haer spelen staen,
Die ketel en si wech gedaen;
Ende die ketel moet emmer enwoch.
Ende ic segge u meer noch :
Ghi sult verliesen haestelike
U sien, ghi ne doeten wech, waerlike;
Ende al eest bi den seven vroeden,
Dore de costume, die si hoeden,
Ende hebben opbracht in u lant,
Dat elc gevet enen bisant
Wien dat enege dinc droemt,
Si hebben gewent, so dat hi comt
Te hen, te wetene sine drome,

(1) Hs. *walmet.* Zie ook vs. 2942 en 2993.

Ende si brengen hen daerome
Enen guldenen penninc;
Omdat ghi hem doget dese dinc,
So verblinden u de ogen ». —
« Wel, soete vrient, hoe sal men mogen
Den ketel wech doen? gevet mi raet ». —
« Ic segge u, here, dat u bestaet
Wech te doene dat bet;
Niet langer beit no ne let,
Ghi ne doet delven daer dbedde stoet;
Ghi sult wel haestelike sijn vroet
Ende lien of ic segge waer ».
Doe dede de keyser delven daer,
Ende vant den ketel, ende seide :
« Nu weet ic wel dattu waerheide
Mi segs ende gewarech best;
Bedie willic, bi diere list
Werken, ende bi dinen rade ». —
« Wel, suete vrient, segt mi, op genade,
Hoe sal ic benemen, ende met wat doene,
Dese sevene wallende bolione? » —
« Ic segt u, here; ghi sult nemen
Den outsten vroeden ende doet hem snieme
Thovet afslaen; ende comt daernare
Ten ketel, ghi sult werden geware
Dat de meeste boelioen saen
Sal stelpen ende laten sijn wallen staen;
Dan mogedi wel weten bi dien
Hoet metten andren mach gescien ».

Den outsten (1) vroeden dede vaen
De keyser ende hem thovet afslaen.

(1) Hs. *ousten*.

Ende daerna hi toten ketel ginc
Ende vant (1) al ware de dinc
So alst hem Merlijn hadde geseit.
Alle dede hi se vaen gereit,
Ende dede hem thovet afslaen (2)
Dene na den andren, ende hi ginc saen
Ten ketele scouwen ende besien,
Ende al de walmere mettien
So lieten haer sieden ende haer wallen,
Ende dwater in de*n* ketel wart met allen
Cout alse ijs, dat was heet.
Den ketel dedi hi wech gereet,
Ende Merlijn seide : « Nu mogedi gaen,
Here, in den ketel u hande dwaen;
Dwater es cout, hen mach u niet deren. Fol. 275.
Ic segge u wel, dese . vij . heren
Si souden u hebben u licht genomen
Waer ic u niet te hulpen comen,
Ende al u lant dat ware verloren.
Nu sit op, here, ende vart voren;
Siet of ghi sult ter porten uut mogen,
Dat u niet verdonkeren dogen ». —
« Ende ic salt doen », de coninc sede;
« Merlijn, ghi sult varen mede ». —
« Ende ic doet gerne, wet te waren »,
Seide Merlijn. Daer en was gheen (3) sparen,
Die keyser uter porten reet;
Lichtelike daerna gereet
So volgeden hem (4) na sine man.
Ende Merlijn, die hem wel an,

(1) Hs. *van.*
(2) Hs. *haf slaen.*
(3) Hs. *ghen.*
(4) Hs. *hm.*

Vragede hoet hem stoede?
« Mi es », sprac hi, « wel te moede,
Ende mi ne mescomt niet ». —
« Nu merct hier op, here, ende besiet »,
Sprac de keyserinne,
« Wat vrienscapen ende minne
Herodes an de seven vroede
Hadde geleit, ende wat goede
Hem daeraf soude sijn comen;
Si souden hem tlicht hebben benomen
Ende int ende onteert van sire ere.
So selen si u, keiser, here,
Dese seven vroede, verblenden,
U licht nemen, ende in ende
U onterven van alre ere,
Wildi hem geloven, here ».
Hi seide : « Vrouwe, neen ic niet,
Want tierst dat men mergen den dach siet
Sal emmer mijn soen sijn verdaen,
Ende ic sal se alle . vij . doen vaen
Die vroede, ende haers lives roven (1) ». —
« Ay here, mach ic u geloven? » —
« Ja ghi, vrouwe, ic mict also ».
Dus bleeft tote des morgens toe.

Des ander dages es opgestaen
Die keyser selve, ende hevet gedaen
Sinen sone vortbringhen,
Ende sonder vonnesse van dinghen
Hevet hi ne gemict te verdoene.
Doe quam daertoe gereden degone
Dat was de vroede Jesse.

(1) Hs. *reven.*

Int herte deet hem vele wee
Dat hi den jongelinc ute sach leden.
In de sale quam hi gereden,
Vore den keyser, ende sprac:
« God, onse Here, die noyt en wrac
Sijns selves doet, hi moet u geven,
Here, wel te varene al u leven,
Ende allen die sijn in dese sale! »
Die keyser andworde te dien male:
« Inne groete u niet ». — « Waerom? » sprac Jesse.
« Om mijns kints wille; mi es so wee
Ter herten daer ic u, Jesse, sie,
Dat al de herte twivelt mie
Hoe ic best van u neme wrake.
Ghi hebt minen kinde de sprake
Ghenomen, ende bracht daertoe,
Al eest dat ict node doe,
Dat ic hem nemen sal sijn lijf.
Het wilde vercrachten mijn wijf
Ende bi haer hebben gelegen;
Dat mach mi sere int herte wegen;
So doet oec hets wel racht ». —
« Here, ghi ne sijt niet wel bedacht;
Bi miere trouwe », sprac Jesse,
Si ne hadder nie omme wee
Van dat si u doet te verstane;
Hets al om tkint te verslane
Dat si u met rade opleget;
Ende met u eest niet wel bewevet
Dat ghi haer so wilt geloven
Ende, sonder vonnesse, wilt beroven
Uwes selves kint van sinen leven.
Ende of ghijt doet, God (1) moete geven

(1) Hs. *goed*.

Fol. 275 v°.

Dat u hieraf so gevalle,
Daer wijt sien moeten alle,
Alst den man de van rouwen
Omdat hi wonde siere vrouwen,
Sijn wijf, een luttel in haer hant ».
Doe sprac de keyser al te hant:
« Jesse, dat moet ic emmer weten;
Dies en wil ic niet vergeten ». —
« Ic salt u seggen », sprac Jesse;
Doet vorsten heden mee
U kint te dodene, ende laet borgen
Toten dage die comt morgen;
Ic salt u gerne tellen dan ». —
« Ende ic lovet, bi sente Jan! »
Sprac de keyser; « doet om hem senden ».
Men dede den jonghelinc ontbenden,
Ende alst in vreden was gedaen,
Began Jesse tellen saen
Ende seggen sine aventure;
Ho dat geviel, op ene ure,
Dat het was een rijc man,
Die den rouwe sò groet gewan
Omdat hi bloetresede sijn wijf,
Dat hire om verloes sijn lijf.

Jesse seide: dat wilenere
Was in Lorreine .i. hertoge here,
Die hadde ene der scoenster vrouwen
Die men dorste met ogen scouwen.
Hi had se liever dan sijn lijf;
Omdat se was so scoen een wijf,
Bequam si hem vele te bet.
Al sijn gepeins haddi geset
Hars willen te volgen ende haren moet.

Op enen tijt, in sine sale, stoet
Die here, ende hilt in de hant een mes,
Daer de hecht af was cypres,
Ende enen stoc in dander hant,
Ende die vrouwe ginc hem omtrant,
Sodat hem, an sinen danc (1),
Dat mes uter hant ontspranc,
Sodat hi bloetresede de vrouwe.
Ende hi ontfincs so groten rouwe
Dat hi sijn wijf hadde gewont,
Dat hi beswalt aldaer ter stont,
Ende nemmermeer daeraf genas
Voer smergens dat hi doet was.
Dat quam (2) van vroetscapen niet
Dat met hem so was gesciet;
Maer ic wane dat moste gescien.
Des morgens hevet men den raet besien
Dat hi in derde wart geleit.
Dat was der vrouwe herde leit,
Ende si ontfincs den rouwe so groet
Dat men wel waende dat si doet,
Van rouwen, mede soude sijn bleven.
Den rouwen, dien si hevet gedreven
Op sijn graft, mocht niet sijn vertelt.
Si swoer, bi Gods (3) gewelt,
Dat men se niet daerave
En (4) soude bringen, van den grave
Metten live, si ne waer doet;
Bedi dat haer here goet

(1) Hs. *dan.*
(2) Hs. *quan.*
(3) Hs. *goeds.*
(4) Hs *en.*

Ware doet dore haren wille.
Haer mage hieten se swigen stille
Ende late*n* haer mesbaren staen,
Ende haren rouwe te nieute gaen;
Sidermeer dat hi ware doet
Haer en holpe geen rouwe groet;
Verdroecht, so si scoenste mochte,
Dat waer haer best in allen gedochte.

Die vrouwe seide hen holpe niet;
So hoe dat met haer gesciet,
Si ne keert nemmer van den grave,
Si ne sal des lives wesen ave
Ende opt graf daer bliven doet.
Haer mage haddens rouwe groet,
Maer si ne wiste*n* wat daerom bestaen.
Der vrouwen daden si maken saen
Ene loge boven den graven,
Ende daerna keerden si daerave
Fol. 276. Ende lieten de vrouwe allene daer,
Haren rouwe ende haer mesbaer,
Ende si brachten haer vier ende hout,
Mede te wermene, want het was cout,
Alst in den winter soude sijn.
Nu hort, hoet geviel mettien.
Het waren . iij . dieve tien stonden
Met hare dieften bevonden,
Ende gevaen daer int lant,
Die men hinc ende verdede te hant,
Si waren vele wel geboren;
Ende een ridder, alse ghi moget horen,
Had se genomen in sine hoede;
Want het bestont te sinen goede,
Te sinen live waest geset,

Ende op sijn hovet waest gewet,
Wat manne dat men hinc.
Dat was hem ene sware dinc.
Hi moesten wachten den iersten (1) nacht;
Also waest daertoe gesacht ».

« Die ridder hem wapende te hant,
Ende nam al sijn gewant,
Ende hi ginc doen sine wachte;
Ende alst quam omtrent middernachte
So quam een onweder so groet,
Dat hi waende wesen doet;
Want de hagel ende de snee,
Ende de regen daden hem wee.
Hi ne wiste wat sijns soude gescien.
Ende mettien hevet hi versien,
Van verren, scemerende vier.
Hi ne makede hem niet te fier
Daerwart te gane.
Sodat hire quam ane,
Opt kerchof, daer hi versach
Dat in de loge de vrouwe lach,
Die mesbaerde herde sere
Om haren man, om haren here,
Die int graf lach,
Daer de rouwege vrouw op lach,
Die wranc haer hande ende trac haer haer;
Die vrouwe dreef groet mesbaer ».

« Alse dit sach de here,
Die dat vier begerde sere,
Hi riep ter vrouwen : « Dor God! ondoet ».

(1) Hs. *iesten*.

Doe stont op, de vrouwe goet,
Ende liet den ridder incomen.
Alse hi hevet de vrouwe vernomen,
Dat si was scone ende wel gescepen
Ende in groten rouwe begrepen,
Hi seide : « Vrouwe (1), het wondert mie
Dat ic u dus droeve sie;
Ghi sijt scone ende wel gemaect,
Ende van talen wel geraect,
Ende wel mochti gecrigen enen man,
Daer ghi mocht gewinnen an
Bliscap groet ende ere ». —
« Ridder, ic en dade; nemmermere
Ne vond ic man mi so getrouwe ». —
Die ridder sprac : « In weet, vrouwe ». —
« Noyt man was so wel gemaect,
Sonder God, men vant also wel (2) geraect ». —
« Hoe mocht dat sijn » ? — « Ja, ende (3) sterf
Mijn here doere mi ende bederf.
Doere sinen wille wil ic sterven
Haestelike ende bederven ».

Die ridder andworde saen :
« Vrouwe (4), hets quaet gedaen
Dat ghi u selven dus verslaet;
Bepeinst u bat ende nemt andren raet,
Ende laet u droeven wesen;
Die dode mach niet genesen
Te live, sijt sekers (5) des ». —

(1) Hs. *vrouwet.*
(2) Hs. *we.*
(3) Hs. *en.*
(4) Hs. *wrouwe.*
(5) Hs. *segers.*

« Here, ic weet wel dat waer es,
Maer in maechs mi niet onthouden;
Nu sal ics Gode laten wouden ».

So lange bleef de ridder daer
Metter vrouwen, — diet hadde ommaer,
Dat enich mach sijn mochte geboren (1)
Also goet alse haer man was te voren —
Dat haer mage, die daer hingen, Fol. 276 v°.
Den enen dief afsloegen ende gingen
Metten genen hare varden.
Doe liet de ridder de vrouwe gewerden,
Ende ginc om sijn volc besien.
Sodat hi wart geware mettien
Dat sine viande waren comen,
Ende den enen hadden genomen
Ende hem van der galgen verstolen,
Die hem te wachten was bevolen.
Noch en wiste hi beteren raet,
Na dat hem gescepen staet,
Dan hi wederkere ter vrouwe,
Hare clagen sinen rouwe,
Te siene of si weet enegen raet,
Te siene wat hem te doene staet.
Ter vrouwen keerdi weder saen
Ende seide : « Vrouwe, ic ben ondaen
Ende onteert van miere ere ». —
« Ende waerbi » seit si, « lieve here? » —
« Vrouwe, binnen dien dat ic was hiere,
Ende mi wermede bi den viere,
Lase! doe was mi dene verstolen
Der dieve, die mi waren bevolen.

(1) Hs. *goboren*.

Nu weet ic wel te voren
Dat ic dlijf hebbe verloren,
Ende ic onteert werde van mire ere ». —
« Ghi ne sult niet », seit si, « here;
Wildi volgen minen raet
So en gesciet u nemmer quaet;
Wildi mi nemen te wive,
Ic sal u raden bi minen live
Dat ghi en verliest, min no mere,
Pennewert goeds, lijf noch ere ». —
« Ja ic », sprac de ridder goet.
« Ic seg u dan », seit si, « wat ghi doet:
Hier leget begraven mijn man;
Ic wille dat wine ontgraven dan;
Hi es noch al gheheel
Ende hi ne verloos noyt een deel,
Van verwen no van sire scoenheit.
Laetten ons gaen dragen gereit
Ter galgen, daer degene hinc,
Ende hangen over hem; dits ene dinc,
Die u best mach te hulpen comen ».
Ende si hebbenen genomen,
Ende brachtenen gedragen
Ter galgen. Haer began wel behagen.
Alsi daer quamen, seide de here:
« Wat helpet, vrouwe, om lijf no om ere,
Al te verliesene? in come daeran
Dat ic hange uwen man.
Ic wille u waer seggen van desen;
Ewelec soude ic te bloder wesen ». —
« Here », seit si, « inne roecs niet
Dat ghire emmer ane comt yet;
Ic sallen selve hangen gerne;
Uwes en staet mi niet tontberne ». —

« Ghi segt wel, vrouwe; nu vat er an ».
Die vrouwe gegreep haren man
Ende hincken in deselve stede
Daer dander hinc; de here sede :
« Vrouwe, hiermede eest niet gedan ». —
« Waermede here? » — « Daer es meer an.
Diegene diere te voren hinc,
Dat was ene kenlike dinc,
Hi was int hovet sere gewont,
Also alse hi, vrouwe, wederstont
Hem te vane ». — So wonten, here ». —
« In does niet, vrouwe, min no mere;
Maer selve moettine wonden ». —
« So gevet mi swert », seit si, ten stonden.
Hi gaf haer tswert, ende si sloech sere
Den man int hovet, haren here.
« Eest nu wel » seit si, « u gevoech? » —
« Neent, vrouwe, hets noch niet genoech »,
Sprac de here; hi hadde oec voren
Int hovet . ij . tande verloren ». —
« So gaet se hem, here, uteslaen ». —
« Vrouwe, inne wils niet bestaen,
Maer slaet se hem ute, of ghi wilt ». — Fol 277.
« Gherne, here, heb ics gewelt;
Gevet mi den steen », seit soe.
Metten stene sloech si hem doe
Ute sinen hovede twe tande.
Ten ridder seide si, te hande,
Al lachende, in hare tale :
« Her ridder, nu mogedi wale
Sien ende merken, lieve here,
Dat ic u minne sere ». —
« Ja », sprac de ridder, daer hi stoet,
« Ic weet wel ende bens wel vroet,

Ghi sout mi al datselve doen
Dat ghi hem daet, bi sente Symoen!
Om enen andren, waer ic doet,
Die wesen soude u genoet.
So ware ic dan wel berecht.
Ic dorste wel wisen, over recht,
Dat men u, vrouwe putertiere,
Waer sculdech te bernen in enen viere,
Bat dan enege dievinne,
Omdat ghi van dusdanen sinne
Sijt, dat ghi dus sane hebt vergeten
Uwen man. Ic dar wel weten
Dat ghi also sout doen mie.
Ondanc moet hebben hie,
So wi dat es, die al sine daet
Laet te beteren op wives raet.
Bi u seg ic al dit, vrouwe;
Ghisteren haddi den meesten rouwe,
Dien nie wijf hebben mochte;
Nu sidi in andren gedochte;
Qualec loendi uwen man,
Dat hi u ye lief gewan ».

Alse de vrouwe dit verstoet,
Tornech ende gram was haer de moet,
Ende si scamets haer so sere,
Dat si vloe ende liet den here
Allene staen, ende ginc hare verde.
Daer viel si van . ij . stoelen op derde,
Dat haer dede int herte wee. --
« Ay », sprac de vroede Jesse,
« Aldus sal u voeren u wijf,
Gelovedi ane haer bose lijf.
Ic dert wel seggen, overwaer,

Ghi sult haestelike daernaer
Weten mogen wiere onrecht hevet
Of recht, van dat de vrouwe seget,
Weder dat logen es — so waer.
Het wert u kenlec openbaer,
Eer liden sal de derde dach,
Welc haerre onrecht hebben mach ». —
« Ay God », sprac de keyser doe (1),
« Mocht ict weten, ic souder af soe
Rechten ende so scerpelike,
Men souder af spreken ewelike,
Also lange alse de werelt stoede ». —
« Ghi sullet weten », sprac Jesse, de vroede,
« Vele sciere latet ontbiden,
Eer de derde dach sal liden ».
Daer bleef de tale. Doe ginc de here
Ter keyserinnen, die met sere
Ende met rouwen was bevaen,
Omdat tkint niet was verdaen.
Si ginc te bedde, de here also.
Alset quam des mergens vroe,
Al grimmende (2) de vrouwe seide :
« Segt mi, here, op hovescheide,
Dat ic u vrage, sidijs vroet,
Twi men der dommer feeste doet? » —
« Vrouwe », seit hi, « ic en weets niet
Twi dat es ende waerom dat gesciet ».
Si green ende seide : « Ict wel weet ». —
« Vrouwe, so segget mi dan gereet ». —
« Ic segt u, here, twi dat gesciet;
Maer mijn seggen en helpt niet ». —

(1) Hs. *doee.*
(2) Hs. *gimmende.*

« Vrouwe, ghi ne wet oft dieden mach ». —
« So sal ict u, here, seggen doch.

Die stat van Rome was wilenere
Beseten met groten here,
Fol. 277 v°.
Bidie . vij . coninge rike
Haddent beseten waerlike,
Ende wilden, alse ic u mach seggen,
Sente Peters stoel nederleggen.
Den paus ende al kerstenhede
Wilden si ter neder werpen mede.
Die commonie van der stat
Gevreschede ende wiste wel dat;
Ende daerop si haren raet namen
Hoe si best te wraken quamen.
In die stat woende een out man vroet,
Die seide : « Ghi, heren, siet wat ghi doet;
In dese stat siwi seven vroede;
Ic wille dat elc sinen dach hoede
Ende wachte jegen de Serrasine,
Die ons doen grote pine,
Ende willen winnen onse stat.
Elc van den vroeden lovede dat.
Doe hilt elc vroede sinen dach,
Also alse hi hem gelach.
Dus hilden si met groter pine
De stat jegen de Serrasine.
Maer sere minderde hem hare spise;
Si ne mochtent verdragen in gere wise,
Si ne haddenre ander hulpe toe.
Ghemeenleke gingen si doe
Tote enen ouden, ende hiet Janijn,
Ende seiden : « Here, nu moet so sijn,
Morgen moetti de wacht bestaen.

Die vroede Janijn andworde saen :
« Ter goeder tijt moet dat sijn;
Nu wil ic dan dat ghi morghijn
U berecht alse te houden dlijf;
Ic sal (1) voertbringen, sonder blijf,
Ene lust vele wonderlike,
Die ic gepeinst hebbe sekerlike;
Dat engijn, alse ic wane,
Sal ons helpen wederstane
Die Serrasine ende die Piersanden,
Dat wi niet vallen in haren handen.

Die vrode Janijn hadde doen maken
Ende berecken sine saken
Wel behendelike ende scone,
Alse elken vroeden staet te doene.
Hi dede verwen een vestiment,
Swert alse een atriment,
Ende meer dan dusent dede hi nemen
Scurvele ende eencoerne snieme, (2)
Al levende, ende hechte se ant vestiment.
Daer dede hi nemen altehant
Twe scone baniren groet,
Ende tongen, die alle bloetroet,
Ende oec dedi setten daernaer
Daerboven enen spieghel claer,
Die scemerde ende gaf claerheit groet
Jegen de sonne; het was wel noet.
Die engiene dedi oprechten
Een luttel voer der midder nachten,
Eer dats yemen wart geware.

(1) Hs. *Ic salt.*
(2) Hs. *sniere.*

Die sonne die ginc (1) op clare,
Ende die vroede Janijn ginc saen
Ten torre boven den engijn staen,
Ende droech met hem der swerde drie,
Ende te scermene began hie
Metten swerden, ende wijch maken,
Dat tfier spranc uten sparken. (2)
Ende dit versagen de Serrasine
Van buten, daert was anscine,
Bi den scurvelen, die alle sprongen
Ende nieweren stil en stonden.
Doe waenden wel die Serrasine
Dat de God der Kerstine
Dies nachts ware uten hemel comen,
Ent hem niet en soude vromen
Dat si met wige wilden bestaen.
Ter vlucht maecten si hem saen,
Ende lieten de stat ende voeren hare verde.
Ende als de Romeine geware werden
Dat si vloen, si volgeden hem naer,
Ende versloeger vele daer.
Fol 278. Alse vluchtech es een here,
Mach ment slaen sonder were;
Si wonnen daer op hem groet goet;
Si waren dom ende niet vroet,
Dat si vloen ende te scerne gedreven.
Bedi waren si staende bleven,
Tgewerke hadde hem niet gedert,
Ende si hadden hem wel verwert
Jegen die van binnen ende de sca gewonnen;
Si waren dom, bedi was begonnen

---

(1) Hs. *gin*.
(2) Hs. *spaken*.

Der dommer feeste, alse ic eer seide.
Si waren bedrogen bi haren dompheide.
So suldi here sijn, bi Gode,
Bi den rade der seven vroede.
Bedi ghi slacht den wenenden kinde.
Ic ben die u twaer ontbinde;
Want alst kint weent, op de stonden
Stect men hem de borst in den monde,
Het swiget; ende so gedaen es u costume;
Ghi moget u gehouden cume
Ene ure in enen gedachte.
Dit maket mi therte onsachte.
Ene ure wildi u kint verslaen,
Een andre ure wildijt laten gaen.
U es de dinc kenlec genoech
Van uwen sone, dat hi mi sloech,
Bloetresede ende dede lelechede.
Wat bedi of het es waerhede?
Twi ne wildijt dan verstaen,
Ende siet dat hi werde verdaen? » —
« Wel gerne, vrouwe », sprac de here,
« Hi ne levet langer mere;
Nu wil ic dat hi si verdaen ».
Doe hiet hi daeromme gaen;
Sinen serjanten hiet hine halen.
Dus hevet de quade, met hare talen,
Den here so vele doen verstaen,
Dat hi verdoen wille ende verslaen
Sijn kint dore haren wille.
Doe waren si droeve ende stille
Alle diet hoerden ende sagen,
Ende begondent sere clagen.

Binnen desen dat gescien soude,

Quam daertoe gevaren, boude,
Die sevende vroede, de hiet Mauras,
Die dies kinds meester was.
Hi was jonc man ende vroet.
Van den orse beette hi te voet,
Ende ginc tote*n* keyser te hant,
Ende groete alle die hi daer vant.
Den keyser, teerst dat hine sach,
Die hem gene andwerde en gaf;
Maer hi sweech ene lange stonde
Eer hi sprac, doe hi begonde;
Doch sprac hi ten vroeden man:
« Gheen God houden! ic u an,
Noch genen danc geve ic u nu »,
Sprac de keyser, « dat seg ic u,
Here Mauras, ende al bedi
Dat ghi dus hebt bedroevet mi ». —
« Ic, here? » seit hi, « ende waermede? » —
« Ghi ne wet oec niet die waerhede.
Ghi hebt so minen soen geleert
Dat hi bi u sal sijn onteert
Ende gerovet van den live.
Hi wilde bi mijns selfs wive
Hebben gelegen ende vercracht;
Ende oec hebdine daertoe bracht,
Dat hi verloren hevet de sprake;
Dies es mijn herte tongemake.
Ende oec en saelt niet gebreken,
Ic en salt op hem ende op u wreken
So anxtelijc, ende op uwe gesellen;
Men salre af spreken ende tellen
Hierna over langhe stont ».
Alse dit Mauras wart cont,
Dat hem de keyser dus sprac toe,

Vroedelijc andworde hi doe
Ende seide : « Here, ghi hebt geseit
Uwen wille; hets mi leit
Fol. 278 v°. Dat kint verloren hevet de sprake;
Maer dat en was noyt ware sake
Dat ghi hem van der vrouwen antijt.
Sciere sal tware sijn belijt,
Des sijt wel seker, mogedi gebiden,
Eer de dach mergen sal liden;
Ende en wildi beiden niet
U kint te doden, hets so gesciet,
Des biddic Gode, daer wijt gesien,
Dat u daeraf moete gescien
Alst metten ridder dede,
Die bat gelovede dat men hem sede
Dan dat hi metten ogen sach ».
Die keyser doe andworde gaf :
« Dat vertellet mi, Mauras,
Hoe dat gesciede ende was?
Des begher ic ende wille weten ». —
« Ja, here, waer u moet geseten,
Ende ghi liet versten tent morgen
U kint te doden, dat is in sorgen,
Ic sout u gerne doen verstaen ». —
« Ay God! » sprac de keyser saen,
« Ic en weet wat seggen noch wat bestaen,
Noch wat laten noch waertoe vaen;
Ic en weet niet wie hevet onrecht.
Mijn vrouwe hevet daertoe bracht
Dat si tkint wil hebben verdaen,
Ende ghi wilt dat men*t* late staen
In versten ende dwaer ondervinden.
Maer mocht ic weten ende kinnen
Wie onrecht hadde, ic sout so wreken,

Men souder ewelike af spreken ». —
« Here », sprac Mauras, « ghi ne dorvet niet,
Hen es niet lange tote morgen,
Latet versten, ghi sult dan *t*clare
Wel ondervinden ende dat ware;
Want tkint mach niet langer beiden
En sal spreken morgen betide ».

Die keyser sprac : « Ic salt dan laten
In versten staen, ende mi gematen
Tote morgen; ma*e*r ic wille horen
Uwe redene, die ghi seidt voren,
Van hem de bat gelovede daeraf
Van dat hi horde dan dat hi sach ». —
« Ic segt u, here », sprac Mauras :
« Een vorbaer ridder, die was
Ten wapene goet ende fier,
Int conincrike van Montogier,
In drome hem te voren quam
Ene vrouwe, die hem benam
Sinen slaep met hare minnen.
Die ridder en wiste waer beghinnen,
Die vrouwe te suekene, no wie si was,
No waer si woende; hem wonderde das
Dat hi se (1) niet vergeten mochte.
Haer minne dwancken so onsochte
Dat hijs niet langer mochte ontbaren,
Des morgens, hi ne most se varen,
Die vrouwe soeken, wiste hi waer.
Op aventure haerentare
Miete hi te varen, alse hi dede,
In vremden lande, in vremder stede,

(1) Hs. *hire*.

Te soekene waer hi vinden moge
Die vrouwe, daer hem de sin toe droege.

Doe stichte de ridder sine vart,
Ende loet bede mule ende part,
Bede met silver ende met goude,
Ende over bossche ende over woude,
Alsone daventure droech,
Te soeken siere herten gevoech,
Over lanc ende over breet.
So lange voer hi ende reet,
Dat hi quam in een lant
Daer hi was vremde ende onbecant,
Ende daer hi vant enen casteel,
Van grouwen merber al geheel.
Die here daeraf was een grave,
Die rike was van (1) groter have;
Hi hadde ene der scoenster vrouwen
Te wive, die men mochte scouwen,
Ende dore de scoenheit van hare Fol. 279.
So was hi haers lives so care
Ende so jaloers, dat hi daeraf
Elken man wantroude ende ontsach.
In enen vasten torre van stene
Dede hi de vrouwe sluten allene;
Ende oec betroude hi niemen daerave
Dat hi hem den slotel gave
Van drien vasten yseren doren,
Die ten sterken torre behoren.
Die here selve haer droech
Van al dat si hadde behoef.
Dus was de vrouwe daerin besloten

(1) Hs. *wan*.

Allene, ende de venstre stont open.
Daer lach de vrouwe ende sach uutwart.
Die ridder haers geware wart,
Die soeken voer sine aventure.
Alse hi se versach, recht op de ure,
So waende hi des wel wesen vroet
Dat sijt was daer sijn herte an stoet.
Daer die vrouwe ten venstren lach
Ende si den ridder comen sach,
Int herte hi haer wel bequam.
Op haren man wart si so gram,
Dat hi se so besloten hilt,
Dat si niet mocht hebben gewilt
Te spreken jegen den ridder goet;
Bedi haer was in haren moet
Bedroemt te voren al die ghelike,
Dat den ridder was waerlike;
Haerlijc wart doe met anders minnen
Begrepen so int herte binnen,
Dat hi wel waent dat de vrouwe es
Daer hi om bedromet es,
Ende si waent wel van hem also.
Die ridder began wesen vroe,
Ende sanc een liedekijn van minnen.
Hadde hi niet haren man daer binnen
Gewaent wesen, hi ware bat nare
Den torre gevaren, te spreken hare.
Die vaer belette hem ende benam
Dat hijs niet dede no en volquam.

Der vrouwen man, de grave,
Hadde oerloge; wel wiste daerave
Die vremde ridder, die daer quam;
Die ten castele saen opclam

Ende ginc den here saluteren;
Ende hi hem, weder, met eren.
Die ridder vragede den here houde :
Of hine onthouden wilde in soude?
Hi soude hem helpen te siere orlogen,
Te winnen ende te bliven boven.
Die here andwerde : ja hi, gerne,
Dies en stoede hem niet tontberne.
Doe bleef de ridder daer onthouden,
Metter vrouwen man in soude.
Wat holpe dat ick er vele af seide?
Die ridder, bi siere manlecheide,
Halp den here, der vrouwen man,
Dat hijs al boven quam
Van siere orloge, ende nam ent.
Doe wart de ridder wide bekent,
Met al dengenen van den lande,
Ende de here gaf hem in hande
Van sinen lande de vogedie.
Dus gevoert, alse ic u lie;
Die vrouwe was int herte vroe.
Op enen tijt gevielt also,
Dat de ridder ginc neven den torre dare,
Ende die vrouwe wart sijns geware,
Ende nam ene biese, ter vart,
Ende scoet se van boven nederwart.
Die biese was lanc ende smal,
Ende oec was se binnen hol;
Dat meeste, ende quam nederwart.
So dat de ridder geware wart
Van der biesen, dat si was hol;
Hi wart peinsende ende wiste wel
Dat dit die vrouwe dede,
Bi enegerhande behendechede,

Fol. 279 v°.

Ende dat sijt meende te hemwart.
In groten gepeinse so wart
Die ridder ter vrouwen, nacht ende dach,
Hoe hi haer te spraken comen mach.

Op enen tijt gevielt also,
Dat de ridder den here sach vroe
Ende blide wesen. Doe seide hi :
« Here, bi uwer genaden si
Dat ic sal bidden ene bede,
Dats om te hebben ene hofstede
Daer ic een huus op maken mach,
Mine wapene al den dach
Daerin te doene behoudenlike ».
Die here andworde hem goelike :
« Segt waer ghi wilt henen ». — « Niet verre,
In dat slechte neven den torre ». —
« Hets mi lief », sprac de here,
« Doet dat ghi wilt ende spoedt sere;
Ic gheves u orlof ende ghewelt;
En spaert daerjegen engeen gelt,
Gout noch silver, u werdes genoech;
Gaet ende doet maken u gevoech ». —
« Danc hebt, here », sprac de ridder goet.
Doe dede hi maken metter spoet
Thuus, so hi naest den torre mochte.
Die here luttel daerom dochte
Om wat dat de ridder dede.
Daer woende een metser in de stede,
Die was geboren van vremden lande;
Dien ontboet de ridder te hande
Ende seide : « Vrient, hore mine tale :
Ic sal di dinen dienst so wale
Lonen ende dine pine,

Di stond er rike af te sine
Mochstu gedoen in gere manire :
Dattu dorebickes dese maysire
Van desen torre, die hier staet,
Ende enen ganc maken ende enen graet,
Van den huse in den torre te gane;
Dorstu dit nemen te bestane,
Te doene so verholenlike
Dat mens niet worde waerlike,
Ic sal di goeds so vele geven
Du soute te bat mogen leven ».

Die metsere andworde haestelike
Dat hijt soude so behendelike
Doen, dats niemen sal werden geware
Die van buten den torre ware.
Die metsere was vroet ende genendech
Van sinen ambachte ende behendech.
Hi dede dat de ridder wouwe.
Alst was volmaect, so quam wel houde
Die ridder toten metsere gegaen,
Ende trac tswert ende gincken slaen
Van den lichame thovet af.
Dat was daerbi, dat hi ontsach
Dat hijs mochte gewroeget sijn.
Ende een porter, diet hadde gesien
Den metser maken, de verholenthede,
Dies liede den ridder ende sede :
Dat hi wel wiste van sire affare.
Die ridder, die wel wart geware
Datten portere niemen was bi,
Bi wien dat hijs gewroeget si,
Hi hief dat swert met beden handen
Ende clovede hem thovet toten tanden.

Dus waren si bede haers lives onblide.
Die ridder slepese ane ene side,
Daers niemen wart geware;
Allene waest hem kenbare (1).
Hi clam den torre op toter vrouwen,
Diere hijt dede bescouwen
Wat hi dore haer hadde gedaen.
Met haer was hi wel ontfaen
Ende si met hem, harelijc met andren.
Alst tijt was, wilde de ridder wandren,
Ende wederkeren danen hi quam.
Ane haer al sinen wille hi nam,
Alse met amien soude amijs.
Die vrouwe was hovesch ende wijs,
Fol. 280. Ende ute haren aelmenire
Een vingherlijn, goet ende dire,
Dat haer haer man gaf,
Doe hi se sekerde, op dien dach,
Dat stac si hem an de*n* vinger sijn.
Die here seide : « Vrouwe mijn,
Met Gode blivet, ic moet gaen,
Ic en dar hier niet langer staen,
Doere minen here, uwen man. » —
« So gaet », seit si, « te Gode dan! »
Hi sciet van hare, ende ginc te hant
Daer hi haren man vant,
Diene wel blidelike ontfinc;
Ende alse hi neven hem ginc,
So nam die here te hant
Den ridder bi derselver hant
Daer dat vingerlijn was an.
Alse hijt versach, der vrouwen man,

(1) Hs. *kelnarę*.

So wart hi peinsende vele sere,
Wanen dat comen mochte den here?
Ende dien ridder, dient gevel,
Hi warts oec geware wel
Dat die grave, de here sijn,
Verkennet hadde dat vingerlijn.
Nochtan onthilts hem de here
Dat hijs den ridder, min no mere,
Wilde vragen waent hem quam,
Alse haer gaen scheden nam.
Die ridder, met rouwen,
Maecte hem gereet ter vrouwen
Ende warp haer tfingerlijn ende vloe.
Cume was hi uten torre doe,
So quam der vrouwen man gegaen
Ter vrouwen, ende hadde de dore ondaen.
Alse hi sijn wijf vant, was hi blide.
Hi dede se sitten neven sine side
Ende began vragen hoet haer stoede?
Si seide : « Here, mi es wee te moede
Dat ic dus moet sijn allene,
Ende met niemene gemene
Daer ic mede corte minen tijt;
So wanneer ghi van mi sijt
Van u waen ic wel sijn vergeten ». —
« Neen, vrouwe, mogedi wel weten,
Hen es in de werelt wijf
Die ic core vore u lijf.
Ic wille u vragen een luttelkijn :
Segt mi, waer es tfingellijn
Metten goede*n* stene diere,
Dat ic u gaf goedertiere
Op den dach dat ic u melde? » —
« Here, ic hebt in mine gehelde.

Twi vragedi waert soude sijn?
Ic hebt in de borse mijn ». —
« Vrouwe », seit hi, « latet mi sien ». —
« Gerne, here », seit si, ende mettien
Trac dat vingerlijn wel scire
Die vrouwe uten aelmenire,
Ende togedet haren here.
Dus behilt si doe haer ere. (1)

Aldoe te peinsene began
Die here, der vrouwen man,
Dat dicke vingerline geleken
Ende onderslachten, maer hi ne wilde niet spreken
Daeraf, no meer doen gewach.
Dien nacht hi bi sinen wive lach,
Ende dreef met haer sijn deduut,
Alse een man met sire bruut.
Des morgens es hi opgestaen,
Alst tijt was, ende es ter kerken gegaen,
Ende met hem ginc de ridder stout,
Die met hem onthouden was int sout.
Ende alse de dienst was gedaen,
Die here seide : « Laet ons gaen
Int wout een luttel jagen,
Ons sal vele te bat behagen
Tetene ». — « Neen, here », sprac de ridder fijn,
Of ghijt gebiet, dat mach niet sijn;
Ic moet te miere herbergen gaen.
Mi es nuwelec doen verstaen
Fol. 280 v°. Bi boetscapen van minen lande,
Dat mijn pais es jegen mine viande
Gemaect, ende ic te lande come;

(1) Hs. *here*.

Ende ic bidde u daerome,
Here, dat ghi etet met mi heden,
Alse ghi een stucke hebt gereden
Int wout ende ghejaget,
Omdat u te bad behaget,
So suldi keren ende eten met mi,
Eer dat wi keren, ic ende (1) ghi,
Ende mine amie van minen lande
Hent (2) mi de boetscap bracht te hande
Dat ic met hare te lande kere ». —
« Ende ic doet gerne », sprac de here.

Die grave voer jagen
Met siere maysniden, die sijns plagen
Wel ende scone, alsi souden,
Ende die ridder, diere was onthouden
Met hem, ginc ter herbergen sine,
Achemeren de vrouwe fine
Met sulken cledren die si noyt ere
Hadde gedragen voer haren here,
Die gemaect waren van andren snede
Dan van dies lans sede.
Ende alsi scone was gepareert,
Met andren gewaden gehacemert,
So quam si van den torre gegaen
Ontekent ende andersins gedaen,
Met diren gewaden, met andren cleden
Dan haer man hadde doen gereden.
Doe sceen si hondert werven mere
Scoenre dan si dede ere.

---

(1) Hs. *en*.
(2) *Hevet?*

Die ridder hadde haer vorseit al
Van wat gelate si wesen sal,
Alsi voer haren man sal comen.
Si seide: si hadt wel vernomen,
Hi ne dorste hem niewer af ontsien.
Dat eten was gereet mettien.
Die ridder bracht, geleedt te hant,
Die vrouwe ende gaf se bi der hant
Den grave ende deed se met hem eten.
Ende alsi bi hem was geseten,
Lettel dranc hi ochte at,
Emmer in twivel dat hi sat
Dore der vrouwen anscijn,
Die geleec den wive sijn.
Doe peinsde hi weder, metter hast,
Dat die torre was so vast
Dat sire niet ware comen uut;
Ende bander side docht hem haer luut
Ane hare sprake, ane haer gedane,
Dat ware sijn wijf, bi sinen wane.
Doe peinsde hi weder om tfingerlijn,
Dat wive wel so gelijc mochten sijn,
Ende si hem also wel mochten
Alse vingerline onderslachten.
Aldus verkeerde hem sijn gepeins
Menechsins hare ende gens,
Sodat hi luttel dranc of at,
Daer hi bi der vrouwen sat.

Alst gheten was, men dede op saen
Die taflen; de here was gegaen
Te sinen castele gereet,
Ende die vrouwe hevet haer ontcleet
Ende afgedaen al dat si hadde.

Ende ane gedaen haers selfs gewade,
Ende bi den grade haestelike
Clam si den tor op vardelike,
Ere datter in was haer man,
Die de dore ontsloet ende tote haer quam.
Alse hi sijn wijf vant, was hi blide.
Hi ginc sitten bi hare side
Ende bleef met haer alle den nacht.
Dat segge ic u, hi hadde recht.
Ic wane hi se onlange hebben sal;
Want de ridder hadde besproken al
Die dinc, bereet ende belopen
Scip ende scipman; dus mach hi hopen
Te hebben te beteren spoet.
Nu hort wat der vrouwen man doet.
Tierst dat hi was opgestaen, Fol. 281.
Hi liet sijn wijf ende ginc saen
Die doren van den torre sluten,
Ende die riddere bleef van buten.
Alse hi wart geware das,
Dat sijn here uten torre was,
Ende sijn wijf hadde allene gelaten,
Hi ginc bi der verholenre straten
Ter vrouwen, ende deed se opstaen.
Die selve cleder dede hi haer aen
Die si sanderdaechs hadde an
Doe si at met haren man,
Die hare dicke dede ere,
Ende daerom peinst min no mere
Dat sine sal te scerne driven.
Maer de lust es groet van wiven,
Daer en helpt jegen wachten negeen.
Die ridder ginc eer hi gefeen
Dat hi toter kerken quam,

Daer hi sinen here vernam
Seggende sine gebede.
Die ridder toten here sede
Dat hi al gereet ware
Wech te varene; hi bade hem dare
Dat hi hem dade ondertrouwe,
Ende gave te wive deselve vrouwe,
Die sanderdages met hem at.
Hi hed se lange tere amien gehadt.
Omdat si hadde gepijn*t* hare
Om hem, dat hi te lande vare,
So wilde hi haer doen de ere ». —
« Het ware wel recht », sprac de here.
Hi hiet se hem halen gaen gereet.
Het es waer, want men seet :
Die enen andren wil bedriegen
Hem es luttel om een liegen ».

Die ridder ginc halen de vrouwe,
Ende hare man deed se hem ondertrouwe,
Ende gaf se hem daer te wive.
Nochtan van hude ende van live
So docht se hem sinen wive gelike.
Die here bracht se te scepe haestelike,
Ende hiet se Gode bevolen varen.
Doe trac men tseil op, te waren,
Ten hunen toe, ende liet gaen te winde.
Also lange alse de here kinde
So stont hi achter ende sach;
Ende alst hem int herte lach
Ende hi thuus quam, der vrouwen man,
Ten torre hi clemmen began,
Sijn wijf te soeken, daer hi se liet.
Alse hire quam, vant hi se niet.

Hi socht se hare, hi socht se dare.
Doe wart hi van den grade geware
Dien die ridder maken dede (1);
Doe wiste hi wel de waerhede
Van dat hi was te scerne gedreven.
« Ende aldus, here, moeti leven,
So suldi sijn, bi minen live,
Bedrogen, gelovedi uwen wive ».
Doe sprac de vroede : « Wildi geloven
Uwen wive, ghi wert bedrogen;
Ghelovedi hare bat, van dat si seit,
Dan uwen ogen, dats mi leit.
U kint hevet gene langer beide,
Het sal spreken mergen betide.
Dan suldi weten wiere onrecht hevet ». —
« Ay God! here », de keyser seget,
« Can ict geweten, ic salt so wreken,
Men salre emmermeer af spreken.
Heden meer werdet niet verdaen,
Dore al dat si mi brenget aen.
Ic sal desen dach laten liden
Ende mergen sire spraken ontbeiden ».

Doe ginc de keyser toter vrouwe,
Die vol was van groten rouwe,
Dat si gevorderen niet en mach
De dinc de haer opt herte lach;
Dats de rouwe, die se verslaet.
Si weet wel dat haer te quade gaet
Teerste dat tkint spreken sal Fol. 281 v°.
Ende dat sal vertellen al
Die sake, also si es gesciet.

(1) Hs. *dode*.

Die here en willet letten niet,
Smorgens es hi opgestaen,
Ende es ter kerken gegaen,
Dien dienst ende de messe horen.
Doe bracht men hem sijn kint voren;
Ende al dat volc, groet ende clene,
Dat daer was van der stat gemene,
Quam den kinde gevolget nare,
Om te horen ende te weten tware
Van hem ende van siere vrouwen;
Alle quamen sijt bescouwen.

Vore den vader, sinen here,
Bracht men geleidt den jonchere
In ene plaetse vele wijt.
Alst kint vort quam, do waest tijt
Te swigen hem allen diere waren,
Om te horen die niemaren
Die tkint daer vertellen soude.
Alst kint quam voer den vader wel houde,
Het knielde ende bat den vader genaden.
Die vader hiet hem al sine mesdaden
Vertellen, die hem waren gesciet;
Ende het deet, ende liets achter niet,
Van ende torde vertellet daer
Sine gescienesse openbaer,
Ende waerbi hi hem van spreken (1) onthilt.
« Vader », seit hi, « mi dunct ghi so doen wilt
Alse hier te voren een rijc man dede,
Daer men af tellen mach waerhede (2).
Omdat sijn kind hem dede verstaen

(1) Hs. *sprekent.*
(2) Hs. *w'hdede.*

Dat boven hem soude gaen,
Ende mere here sijn dan hi wart.
So hadde de vader sijn kint onwert,
Ende riep twe knapen altehant,
Ende hiet hem nemen tkint te hant,
Ende seide dat sijt verdrinken gaen.
Doe sprac de keyser vele saen :
« Sone, uwe exemple wil ic horen,
Alse ic hebbe gedaen te voren
Van uwen meester al de hare,
Die onwille ende sorge sware
Doere uwen wille hebben gehat.
Hets recht dat ghi hem ont te bat
Ende van herten te houden sijt;
Si hebben (1) u tlijf op desen tijt
Behouden bi hare wijsheit ».
Doe sprac tkint : « Ic bens gereit
Ende willich te seggen gerne;
Mi en staets niet tontberne,
Sint dat ghijt weten wilt, vader,
So sal ict u seggen algader ».

« Het was wilen hier te voren
Een ridder rike ende wel geboren,
Die alre kinder en hadde maer een.
In een gepeins overeen
Vielen die man ende sijn wijf,
Die hi minde alse sijn lijf,
Te gane tote enen eremite int wout.
Haer kint was hem van herten hout,
Alst recht was, ende ginc met hem daer.
Boven den here vlogen hen naer

(1) Hs. *heben*.

Twe craien, die riepen lude,
Swert van plumen ende van hude,
Ende emmer vlogen si boven den here
Craiende, roepende vele sere.
Doe sprac de vader ten jonghelinc,
Den sone, die neven hem ginc :
« Ic hebbe groet wonder in minen moet,
Ochte yemen mochte sijn vroet,
Die wiste wat dese vogele menen nu ».
Die sone seide : « Ic segt u :
Die vogele seggen (1), vader mijn,
Dat ic so vorbaer voer u sal sijn,
Dat ghi waert blide dat ghi mocht staen
Neven mi, daer ic mine hande sal dwaen,
Ende op te houden mine mouwen;
Ende noch meer van mire vrouwen;
Fol 281. Si souds blide sijn, wilde ic haer
Gestaden, dat si brachte daer
Die dwale, daer ic mi soude drogen ». —
« Des en wert niet, so mine ogen! »
Sprac de vader, « het sal bliven.
Boven mi soutu niet cliven,
No vorbare man sijn dan ic ».
Nu hort, wat nijt dede ende mic,
Dien de vader droech ten kinde.
Te verdrenkene hijt sende,
Om quite daeraf te sine.
Drie dage doget pine
Op ene roke, an een eylant,
Daert genen troost en vant,
Sonder (2) ane de vogele wilde,

---

(1) Hs. *segen*.
(2) Hs. *sond*,

Die hem seiden dat [hijt] stille hilde,
Hem soude saen geholpen sijn.
Dat kint verstont wel haer latijn,
Dat in de see lach op een eylent.
Doe quam een visschere altehant
Gevaren, diet seil streec ende vinc.
Dus verginc gene dinc,
Ende hi vercocht enen riken man;
. Xx . marke gouds hire ane wan,
Die vesschere, die tkint vercochte.
Ende die coepman, die tkint brochte,
Was berecker van sconincs lande,
Ende hadde al theerscap onder hande
Dat den coninc toe bestoet.
Dat kint was lustech ende vroet,
Daertoe hovesch ende wijs;
Wie dat sach hi gaf hem prijs.
Dus was tkint van hem allen gheeert.
Het was recht, want het was wel geleert,
Dat het luut van beesten verstont,
Ende wel was wijs daeraf ende vroet.

Die daer was coninc van den lande
Overal hi boden sande,
Om de vroetste die men vonde,
Te siene of yemen geweten conde
Twi dat ene craie ende . ij . roeke
Altoes hem volgen ende op hem roepen,
Over nacht ende over dach,
Dat hi gerusten niet en mach.
Hi dede scriven in sinen brieven:
Die hem bate daeraf mochte geven
Hi gave hem half sijn conincrike,
Te vrien eygen ewelike,

Ende na sijn lijf altegader.
Dus swoer hijt bi den hoechsten vader,
Gode, onsen Here van hemelrike.
Op enen Sinxendach, waerlike,
Hadde hi gesworen ende geleit
Den dach te houden ende te sijn gereit.
Daer quam menich moederbaren;
Ende tkint quam metten here gevaren.
Diet hadde gecocht, dan wonder besien.
Te sinen here seit mettien :
Wilde hem de coninc houden tghelof,
Hi souden wel bevroeden daerof
Twi de vogele op hem riepen,
Die niet cesseerden noch en sliepen.
Doe tellet sijn here den coninc vort.
Doet de coninc hadde gehort,
Hi dede voer hem comen dat kint,
Ende swort hem, so dattet vint,
Dat tconincrike sine werden sal,
Can hi dwaer daeraf seggen al,
Die vogele getsissen ende wech doen gaen,
Sijn lant wert hem al onderdaen,
Ende na sijn lijf wart hire af here.
Dat kint seide ende rocht niet mere;
Het hilts hem an sijn belof,
Het souden wel bevroeden daerof.

Doe sprac tkint : « Hort hiernaer,
Hieraf sal ic u seggen waer :
Die drie vogele, die daer roepen,
Dats ene craye ende twe roeken,
Die eesschen vonnesse ende recht besceet
Van selken dingen alse ic wale weet.
Fol. 282 v°. Ghi wet wel, ende het es waer,

Dat diere tijt was op verleden yaer,
Ende die meeste roec van den tween
Dat was der crayen genoet een,
Die si liet in den dieren tijt;
Ende die minste, die ghi siet,
Voer hem bejagen ende halp se houden,
Met sinen bejage, ende voeden,
Ende es genoet nu jegen hare.
Nu hevet de meeste gevreescht nimare
Dat die tijt gebetert es,
Ende int lant noch levende es
Die craie, sijn wijf, ende wil se hebben,
Bi der redenen, die ic u mach seggen,
Omdat si was van ierste sijn,
Ende hi met hare ende si met him
Genoet was menegen dach;
So wilt hi wederkeren int gesach
Dat hi van ierste met haer was.
Die minste wil niet loven das,
Dat hi se weder soude hebben,
Maer hi wil se hem al ontseggen,
Bedi dat hi se qualec liet;
Ende bi hem eest (1) bleven niet,
Si ne ware van honger doet bleven
Alse hi se ter noet hadde begeven.
So stont hi haer wel bi ter noet
Ende bescermese van der doet,
Ende hevet haer haer lijf behouden;
Ende hierbi wil hi se hem onthouden
Den me*e*sten, ende wederseggen;
Ende recht vonnesse willen si hebben,
Here coninc, in u hof,

(1) Hs. *es*.

Ende nemme hebdi pays daeraf
Si ne hebbens vonnesse ontfaen.
Op u sijn sijs beide gegaen,
Dat ghijs hem recht vonnesse doet,
Welc hare dat se behouden moet;
Ende alse sijs hebben besceet,
Si sullen hem sceden gereet
Ende vliegen hare verden,
Ende laten u met payse gewerden ».

Die coninc seide : « Ic segge mijn avijs :
Mi dunct, dat hijs bat werdech is
Die minste, die haer behilt dlijf;
Die meeste dede alse een quaet keytijf
Dat hi se begaf ter noet ».
Dan gaf de meeste enen screem groet,
Ende sloech met vedren ende vloech wech.
Alse de minste dat versach,
Dat dander wechvloech ende si hem bleef,
Die bliscap, die hi so groet dreef,
Dat u mochte vertellen niemen;
Ende si vlogen wech sniemen
Ende lieten met payse gewerden
Den coninc, ende met verde.
Ende alse de coninc dit versach,
Sach hi nie so bliden dach;
Sine dochter dede hi vortcomen,
Die hevet de jongelinc genomen,
Die sint coninc wart ende here,
Ende hadde gewelt ende groet ere
In sijn lant. Lange stont
Daerna was hem gedaen cont
Dat niet wel van goede ginc te hant
Den vader sijn, ende was comen int lant

Te wonen, daer hi here af was.
Alse hi de waerheit wiste das,
Die coninc, dat de vader sijn
Was comen wonen onder hin,
Doe riep hi te hem enen serjaent
Ende seide : « Vrient, ganc te hant
Vragen waer (1) woent de here Garijn,
Ser Diederecs sone, ende die vrouwe sijn,
Die onlange sijn comen int lant.
Alse duut gevreescht heves te hant,
Waer hi woent ende dune heves vonden,
So soutu hem seggen te dien stonden :
Dat hi dies mach seker sijn,
Dat [hi] binnen . viij . dagen met him
In sijn huus, op desen tijt, Fol. 283.
Wil eten ende nemen ene maeltijt.

Doe ginc de bode, ende quam
Gegaen ter stat, daer hi vernam
Den here Garijn, sconincs vader.
Die bode vertellede hem algader
Dat hem de coninc ontboet
Met hem tetene. Hi hads bliscap groet,
Ende ginct vertellen sire werdinnen,
Sinen wive, met groter minnen,
Dies int herte blide was.
Nochtan en wist hare geen das
Dat hare soen was de coninc;
Si ne peinsden niet om oude dinc,
Die hem te voren was gesciet.
Al en dachten sire omme niet,
Die coninc wel den vader kende,

(1) Hs. *waert*.

Ende eer de dach sal nemen ende
So sal hijt hem wel doen wete*n*.
Die coninc hevet hem niet vergeten
Hi ne quam, ter tijt die hi ontboet,
Tes vader huus met feesten groet.
Die coninc was daer wel ontfaen.
Alst gereet was, ginc men dwaen.
Wel haddi gedaen sijn berec,
Sodat hem geen dinc gebrac,
Hi ne mocht met eren enen goden man
Wel ontfaen, daer hijs hem an.

Die coninc was daer wel ontfaen.
Het was gereet, men soude dwaen;
Die dwale nam die vrouwe,
Ende die here scoet an de mouwe,
Ende wilde se daer ophouden;
Die coninc sprac wel houde :
Laet staen de mouwe, doet wech de dwale;
En gedinct u niet der tale
Dat enewerf u sone seide :
Dat hi in so groter hoecheide
Boven u soude gedien,
Dat ghi sout blide sijn, wildijs lien,
Dat ghi ophouden mocht de mouwen,
Daer hi sine hande dwoege, met trouwen.
U vrouwe, u wijf, soude blide wesen
Mocht si de dwale houden te desen
Daer hi an drogede, verliet tware;
Oec hadt u herde onmare;
Mi dunct, nu eest daertoe comen ».
Die coninc hevet den vader genomen
Ende die moeder, bi der hant,
Ende sprac te hem, sonder sablant :

« Ic ben dien ghi daet werpen in de zee ».
Hare geen wiste wat seggen mee;
Tebarentert waren si sere. —
Ende aldus wildi mi doen, here,
Doden sonder jugement;
Ende mijn vrouwe, die hier staet present,
Hevet mi ane getegen sulke dinc,
(Daer si niet wel in en ginc)
Doe si mi (1) leide met haer allene
In de camere, te sijn gemene,
Ende si lichte ane mi doe sochte
Dies si vinden niet en mochte;
Si woude dat ic bi haer hadde gelegen.
Mi ware thovet liever avegheslegen
Dan ic haren wille hadde gedaen,
Ende die dinc waer vort (2) gegaen
Dat si ane mi socht, mijn vrouwe.
Here het was logene, bi mire trouwe,
Dat si mi aneteech dat ic se sloech;
Si dede haer selven dat ongevoech
Dat si mi aneteech, in deets haer niet ». —
« Nu segt mi, sone, wat was u gesciet,
Op die tijt ende op die stont,
Dat ic gene sprake an u en vant?
Bi wat redenen haddi verloren,
Sone, de sprake, wil ic horen ».
Dat kint andworde ende seide:
« Vader mijn, het was waerheide;
Alse ghi om mi sent ende mi was cont,
Ginge*n* wi op ene avontstont,
Ic ende die lieve meestre mine, Fol. 283 v°.

---

(1) Hs. *me.*
(2) Hs. *vorrt.*

In de sterren ende in de mane sien,
Om te wetene ende te besiene
Of enege dinc stonde te gesciene
Cortelec, die wi niet en wisten.
Bi der behendecheit van listen
Worden mine meestre ende ic geware:
Tierst dat ic vore u comen ware,
Ende ic mijn wort soude wanen spreken,
So soude mi de herte breken,
Ende ic mijns lives soude derven.
Oec versage*n* wi anderwerven:
Mocht ic mi van spreken onthouden
. Vij . dage, ic sout lijf behouden.
Doe gaf mi elc meester ene bede
Dat hi, bi siere behendechede,
Mi soude vervaen enen dach.
Omdat ict, here, dus waer versach,
Wildic niet spreken, mer mi onthouden,
Omdat ic wilde mijn lijf behouden.
Hadde ic gesproken ende waert mi gesciet,
So ne waer mijns lijves niet.
Hierbi waest, lieve vader,
Dat ic liet miere vrouwen algader
Seggen dat si seggen woude.
Ende ic nieweren af dede onscoude;
Si mochte mi anetien dat si wilde ». —
« Vrouwe, wat es u onsculde? »
Sprac de keyser, « twi dadi dat? »
Die vrouwe en wist andwerden wat,
Sonder allene dat si sede:
Dat sijt al van sorgen dede,
Dat hi den vader mochte verstoten
Ende ontkeren van sinen genoten;
Des hadde si sorge ende rouwe.

« Here », seit si, bi miere trouwe,
Het was al om te behouden u ere
Dat ic dit dede. lieve here;
Ic ben wel seker, en waer di,
Dat ic groet ere verlore daerbi,
Ende ic hem vremde soude sijn.
Ende ghi wet wel, here mijn,
Dat ic vriende ende mage liet
Om u te hebben ende van hem sciet.
Alse ic hier quam int lant,
Waren si mi vremde die ic hier vant,
Ende noch sijn, here, clene ende groet;
Mi en ware niet leder dan u doet;
An u lijf leget mijn welvaren;
Si ne sijn niet al doet, te waren,
Die mi gerne namen doet.
Sijt mijns genadech, here groet,
Al en heb ic maech no vrient int lant
Diere om gave (1) enen bisant,
Weder ghi mi dodet so liet.
Ic bidde u, here, of ghi ghebiet,
Dat ghi mi niet en nemt mijn lijf
Sonder vonnesse; ic ben u wijf,
Ende ghi mijn getroude man.
Laet mi vonnesse genieten dan
Van uwen mannen, te hebben doch
Sulc alse wisen sal u hof,
So doedi daeran uwe ere ». —
« Ende ic salt gerne doen », sprac de here.
Van heden over . xl . daghe
Sweer ic mijn hof, dat ic op de clage
Recht vonnesse u wille doen dan,

(1) Hs. *gae*.

Alse wisen selen mine man ».

Die keyser boden ute sande,
Wide ende verre, ende in elken lande :
Dat si op dien dach genomen
Alle te hove souden comen
Die van den keyser waren gegoet.
Daer was menich man gemoet
Te hove te comene, alse op die stont
Dat hem was gemaket cont,
Want het liep wide mare
Van den baroenen, haer ende dare,
Dat de keyser, in vollen gedinge
Van sinen hove, soude doen maninge
Fol. 284. Ende vonnesse van den wive sijn,
Watter mede soude gescien,
Alse op dien dach ende op die stont
Dat hem was gedaen cont.

Alst quam ten viertechsten daghe,
De keyser selve dede de clage
Op de vrouwe ende vragede saen :
Wat vonnesse daeraf soude gaen,
Nadien dat comen was de dinc,
Dat si haer van de*n* jongelinc
Hadde beclaget daer te voren,
Ende menich leet ende menegen toren,
Die si hem te voren hadde gedaen?
Daeraf hiet hi se te rade gaen,
Ende volcomenlike in sijn hof
Daer te seggen vonnesse of.

Doe seiden si met gemenen rade :
Dat metter vrouwen de here dade,

Dat wijsden si, sinen vrien wille.
Doe sweech de keyser onlange stille,
Maer hi sprac verbolgenlike :
« Ic hebbe gesproken so, waerlike,
Menich werf : ic salre over rechten ;
Ende mi en salt oec niet ontfechten,
Bi hare scout en eest niet bleven
In hadde mijn kint verslegen.
Sint si belijt hevet de dinc,
So wil ic », sprac de coninc,
« Dat men se hier verberne sciere,
Daer wi toe sien, in enen viere ».

Doe dede dorne ende staken
Die keyser halen, ende . i . vier maken,
Ende die vrouwe vele sciere
Dede hi werpen in den vire.
Dat sijs verdiende was scade,
Want si was wijs van rade;
Hadde si haer dinc te besten gekeert,
Si was wel wert dat men se gheeert
Edde ghepriset hadde te mere.
Doe seide te sinen kinde de here :
« Wel, lieve kint, dese overdaet
Hevestu bi dire stiefmoeder raet
Gehadt ende dese grote pine.
Ic gheve di de hulde mine;
Ende alle sevene de meestre dijn,
Wil ic, dat mine vriende sijn,
Ende ic de hare, bi hare genaden.
Nemmermeer werdstu verraden
Van stiefmoeder jegen mi,
Lieve kint, dat gelove ic di,
Ende ic salt di wel houden.

Die exemple hebbe ic wel onthouden.
In wille niet doen alse de man dede,
Omdat hem sijn kint toesede
Dat hijt in hoecheden sien soude
Boven hem, so dede hijt boude
Dragen ende werpen in die see. » —
« Dat dede nijt doen ende wee,
Vader, dat hijs int herte droech,
Ghi ne dorft niet wanen, al had ic genoech
Also vele eren boven u
Alse ghi boven mi hebt nu,
Dat ic u soude tonwerder hebben
Een twint niet, dar ic wel seggen.
So ne soude elc goet kint, wart vroet,
Die vader of moeder belgen doet,
Het moet hem werde te sure ». —
Ende hier ent de aventure
Ende die boec van den seven vroeden.
God moet se in dogeden vort hoeden
Alle diere hebben gewesen
Daer dese rime es gelesen.
Des moet hem onnen de hemelsche Vader!
Amen segt allegader.

Amen. Amen. Amen.

WOORDENLIJST.

De cijfers verwijzen naar het vers. Het dubbel punt achter zekere cijfers beduidt dat het woord tot rijm dient.

Achemant, bn. 1506. 1908. 2010.
Achemeren, w. 3899. — **Hacemeren.** Gehacemert 3905.
Acht, telw. 2832.
Achten, w. 2149. — Achtes (achtte het) 1413. — Acht (geacht) 2307. Geacht 515. 617. 2575. — Subj. Achte 1674.
Achter, vz. 1490. 1528. 1539. — Achter dorpe 2111. — Achter straten 1613.
Achter, bijw. 1913. 4006. — Achter eñ voren 236. — t Achter sijn 1246.
Achterlaten, w. Liets achter 4065.
Achterwaren, w. t Achterwarne 611.
Aelmenire, zn. 3800. 3857.
Aen, vz. 853. Zie ook AN en ANE.
Aenbrengen, w. Si brenget an 4031.
Aendoen, w. Dede aen 3969. — Ane gedaen 3945.
Aexe, zn. 1955. 1961. — Axe 633.
Aextere, zn. 2692. Aexteren 2585. 2668. 2765.
— Aextre 2603. 2730. 2746. 2749. — Axtre 2741.
Af, vz. 1641. 2148. 2219. 2807. 4190. 4385.
Af, bijw. (daarmee gedaan) 2086.
Afdoen, w. Afgedaen 3944.
Affare, zn. 3780.
Afgaen, w. Ginc af 2741. — Subj. Ga af 404.
Afhouwen, w. 1962.
Afnemen, w. Afgenomen 2571-72.
Afslaen, w. 1358. 1947. 1955. 2978. 2985. 2990. 3773-74. — Aveslaen 1350. — Afslaet 636. — Slogedi af (sloegt gij af) 1984. — Sloech af 814. — Sloecht af 1360. — Afsloegen 3241. — Aveghe-slegen 4343. — Imperat. Slach af 633.
Afwesen, w. Ave wesen 3153.
Afwringen, w. Wranc af 2728.
Ay, uitr. 172. 715. 971. 1091. 1119. 1276. 1341. 1549. 1606. 2631. 2711. 3037. 3361. — **Ay God!** 3372. 3581. 4027.
Al, bijv. voornw. (Elk, *omnis*) 325. 537. 763. 1251. 1325. 1377. 1545. 2299. 2332. 2360. 2568. 2993. 3346. 3702. 3955. 4048. 4063. 4082. 4409. — **Alle** 19. 186. 197. 245. 410. 429. 471. 609. 690. 1088. 1132. 1357. 1384. 1996. 2109. 2113. 2558. 2875. 2989. 3035. 3081. 3448. 3451. 3468. 3520. 3529. 3952. 4053. 4431. 4484. 4510. — Allere 36. 1509. — Alre 15. 56. 428. 874. 1037. 3030. 4096. — Alrebest 1145. — Allen 1. 189. 193. 237. 294. 309. 590. 679. 698. 969. 1153. 1387. 1611. 1859. 2275. 2499. 2598. 2606. 2776. 3054. 3149. 4058. 4152. — Al (geheel, *totus*) 117, 124. 547. 1354. 1499. 1508. 1734. 1746. 1958. 2061. 2330. 2361. 2362. 2364. 3004. 3053. 3059. 3111. 3181. 3404. 3731 4041. 4147. 4189.
Al, zelfst. voornw. (alles) 218. 1315. 1364. 1987. 2036. 2049. 2098. 2099. 2124. 2604. 2620. 2684. 2740. 2915. 3290. 3348. 3651. 3944. 4031.
Al, bijw. (ten eenen male, geheel en al 503. 796. 1334. 1746. 2230. 2387. 2511) 3912. 3982. 4187. 4221. (al te maal. 1824. 3073. 3448. 3538. 4391. 4396. 2000. 2158. 2987. — (overal) 188. — Al ter versterking. Al met machten 508. — Al tote bi den dage 2684. — (Zegswijze, geheel en al, *omnino*) Met allen. 2995.
Al, vz. (alhoewel, ofschoon) 305. 699. 705. 1478. 1677. 2032. 2164. 2524. 2895. 2948. 4295. 4412. — Al eest 3063. — Al waer 774. — Al waest 802.
Al, met een tegenw. deelw. 867. 915. 935. 1190. 3326. 3386.
Aldaer, bijw. 3123.
Al die gelike (al hetzelfde) 3668.
Aldoe, bijw. 430. 3860.
Aldus, bijw. 78. 88. 283.
Algader, bijw. 366. 474. 717. 1744. 2845. 4093. 4285. 4383. — Allegader 1006. 4513. — Al te gader 4168.
Algeheel, bijw. (geheel) 3278. 3635.
Alhiere, bijw. 89 :

Gewerke, zn. 3486.
Gewet, verl. deelw. 3175 (?)
Geweten, w. 4028. 4159.
Gewin, zn. 1554.
Gewinnen, w. 981. 1896. 3215. — Gewan 1308. 1888. 3101. 3353. — Gewinne 1466.
Gewoente, zn. 1926.
Gewouden, w. 1276. 2189.
Gewout, zn. 1626: — God hebs gewout! 1969.
Gieten, w. Giet 2676. — Gotent (goten het) 2512.
Ghi, pers. voorn. 26. 56. 61. 89. enz. — Ghijs (gij des) 197. 342. 863. 1572. 2193. 2348. — Ghijt (gij het) 1480. 1874. 1938. 2151. 3079. — Ghine (gij hem) 676. — Ghire (gij er) 872. 986. 1471. 1567. 1813. 2794. 3295.
Gierech, bn. 1811. — Ghierich 2358.
Gierecheit, zn. 2524. — Ghierecheit 2505. — Ghierechede 2497. — Gierecheden 1809.
Ginder, bijw. 791. 2368.
Gisteren, bijw. 2054. 2428. — Ghisteren 3349.
God (het Opperwezen) 82. 106. 333. 396. 663. 665. 698. 727. 750. enz. — God geve, zie GEVEN. — Gods hat! 1450. — Gode 576. 2775. 3235. — Te Gode 1571. — In Goeds name 2133.
Goelike, bijw. 3733.
Goedertiere, bn. 2012. 3849
Goem, zn. 223. 573. 590. 594. 598. 629. 650. 888. 1022.
Goet, bn. 6. 31. 745. 960. 1119. 1860. — Goede 13. 16. 250. 1163. 1221. 1574. 1633. 2212. — Goeden 671. 847. 1217. 1443. 1586. 2455. — Goeder 125. 2279. 2402. 3430. — Gode 1573. — Goden 4306.
Goet, Goed, zn. 325. 1070. 1203. 1234. 1244. 1251. 1293. 1325. 1490. 1664. 1826. 1848. — Goeds 2343. 2812. 3273. — Goede 309. 1259. 1273. 1280. 1327. 2522. 2824. 3023. 3173. 4264.
Gomen, w. 35. — Gomet 197.
Gout, Goud, zn. 46. 648. 1170. 2235. 2511. 2514. 2517. — Gouds 4143. — Goude 1097. 1717. 1738. 1746. 2341. 2350. 2414. 2516.
Graet, zn. 2556. 3757. — Grade 3946. 4013.
Graf, zn. 3154. 3198. — Graft 3136. — Grave 3139: 3152: — Graven 3158.
Gram, bn. 854. 856. 3335. 3663. — Grammen 2774.
Gramarie, zn. 243.
Grane, zn. 153.
Grau, bn. 51. 117. 149. — Grouwen 3635.
Grave, zn. 1075. 3682. 3822. 3894.
Graven, w. Groven 1409.
Grijnen, w. Green, 3392.
Grijpen, w. Greep 2727.
Grimmen, w. Grimmende 3386.
Groene, bn. 272.
Groet, bn. 132. 328. 385. 502. 557. 642. 704. 716. 729. 731. 791. 913. 980. 1027. enz. — Grote 11. 30. 137. 707. 857. 894. 1036. 2889. — Groter 8. 12. 1658. 1706. 1842. 1895. 2907. 3420. 4317. — Groten 120. 420. 1000. 1309. 1365. 2501. 2707. 3121. 3399.
Groeten, w. Groete 673. 3056. 3529. — Gruet 2562. — Greeten (groette hem) 1440 — Gruete (groette) 1445. — Grueten (groette hem) 2557. — Gruetten (groetten hem) 2380.
Groffelec, bijw. 1719.
Gulden, bn. 2861. 2956.
Haer, pers. vnw. 333. 453. 499. 500. 555. 686. 853. 1190. 1364. 1533. enz. — Haer selven 503. — Haers 517. 3655. — Hare 330. 332. 483. 490. 492. 517. 718. 778. 1391. 1459. 1539. — Haerre, hare (van hen) 3371. 4237. 4291. 4331.
Haer, bez. vnw. 75. 132. 500. 501. 517. 1154. 1534. — Haers 3036. 3641. 3786. — Haers selfs 3945. — Hare 200. 321. 323. 477. 528. 554. 556. 980. 1050. 1053. 1392. 1434. 4486. — Haren 32. 204. 211. 318. 335. 500. 525. 721. 1096. 1494. — Hars 2498. 3112. — Hars selfs 1950. — Hoer 982. — Horen 1537. 2841.
Haer, zn. 52. 117. 148. 501. 713.
Haer, hare, bijw. 944. 1953. Bijw. uitdr. Haer en dare, 278. 4437. — Hare — dare 4012. — Hare en tare 1336. — Haerentare 3619. — Harentare 921. — Hare en gens 3937: Zie HARE.
Haerlijc, onbep. vnw. 3670. — Harelijc 3794.
Haest, zn. 813.
Haestelike, bijw. 17. 989. 998. 1324. 2946. 2965. 3225.
Hagel, zn. 3186.
Halen, w. 887. 946. 1327. 2129. 2131. 2133. 3514. 3992. 4471.
Half, bn. 2445. 4166.
Hals, zn. 478. — Halse 3334.
Hamer, zn. Hamere 2672.
Hangen, w. 1801. 3283. 3296. — Han

1950. — Keerden 3159. — Gekeert 1179. 2282. 4476. — Kerende 1198.
Kerke, zn. Kerken 3869. 3978. 4045.
Kerchof, zn. 3194.
Kersp, bn. 148.
Kerstdach, zn. 2089. — Kerstdage 2112.
Kerstenhede, zn. 3404.
Kerstine, zn. 3471.
Ketel, zn. 2932. 2943. 2944. 2960. 2968. 2979. 2986. — Ketele 2992.
Kint, zn. 42. 45. 47. 55. 80. 133. 175. 200. 205. 252. enz. — Kind 4072. — sKints 560. — Des kints 667. 803. — sKinds 744. — Des - dies kinds 775. 3525. — Kinde 202. 217. 419. 427. 476. 478. 662. 784. 794. enz. — Kinder 15. 36. 305. 770. 1037. 1171. 2274. 4096.
Claer, bn. 147. 227. 2872. — tClare 3594. — Claren 2318. — Bijw. Clare 2377 : 2827 :
Claerheit, zn. 3454.
Claerlijc, bijw. 1732.
Clage, zn. 528. 4425. 4445.
Clagen, w. 519. 1931. 1980. 2046. 3253. 3521. — Clagene 28. 513. — Clagede 2049.
Cleden, w. 2168 : « De here deed se hare cleden ». Het tegenovergestelde, ten minste wat de armen betreft, wordt hier bedoeld; zou men niet een « bare cleden », bloot maken, mogen aannemen?
Cleet, zn. Cleder 3969. — Cledren 1249. 3900. — Cleden 3908.
Clemmen, w. 2734. 4009. — Clam 900. 917.
Clene, bn. 1512. 1554. 1687. — Clenen 2044. — Groet en clene 1378. — Clene en groet 4406.
Clerc, zn. 2245. 2248. 2288. 2302. 2314.
Clieven, w. Clovede 3785.
Cliven, w. 4125 :
Clocke, zn. 1522. 1528. 1550. 1612. 1615.
Clove, zn. 760. 761.
Knape, zn. 444. 494. 567. 608. 612. 625. 629. 635. enz. — Knapen 1054. 1431. 1433. 2154. 2418. 2546. enz.
Knapelijn, zn. 37.
Knecht, zn. 909.
Knielen, w. Knielde 4062.
Knijf, zn. 1127.
Coelen, w. Coelen sinen (haren) moet. Coelet 578. 1471. — Coelde 730. 746. 2017. 2743.
Coenheide, zn. 2291 :
Coepman, zn. 4145.
Comanscap, zn. 2608.
Comen, w. 20. 381. 462. 652. 654. 753. 864. 928. 944. 1194. enz. — Coemen 2795. — Comene 4434. — Come 3290. 3882. — Comt 1970. 2219. 2797. 2953. 3091. 3295. — Quam 93. 115. 143. 421. 508. 533. 597. 614. 618. 666. 669. 803. enz. — Quamt (kwam het) 733. — Quame 356. 366. 1032. — Quamen 268. 299. 359. 511. 524. 1616. 1891. 2325. 2365. enz. — Geb. wijze. Com hare (kom hier) 1953. — Comt 2978. — Verl. deelw. Comen 438. 623. 2107. 2132. 2139. 2389. 2408. 2908. 2913.
Comoenge, zn. Comoengen 2326. — Commonie 3406.
Comst, zn. 2611.
Coninenvleesch, zn. 1104.
Coninc, zn. 740. 1029. 1036. 1049. 1063. 1067. 1080. 1688. 1699. enz. — Den hoechsten Coninc 1470. — sConincs 2815. 4146. 4284. — Coninge 3400.
Conincrike, zn. 3607. 4166. 4186.
Connen, w. 293. — Can 67. 83. 105. 162. 487. 1064. 1152. 2109. 2538. 2920. 4187. — Kan 1374. — Conste 95. 485. — Const 462. — Const (kon het) 1138. — Consti (kon; wist hij) 2250. — Coste 2823. — Conde 4159 :
Cont, bn. 1558. 2631. 2854. 3555. 4263. 4358. — Cont doen — maken. — Cont gedaen 322. 4443. — Cont maken 465. — Make cont 995. — Cont gemaket 4435.
Cop, zn. 2129.
Copen, w. Gecocht 4176.
Coper, zn. Copere 2277.
Coperen, bn. 2309.
Coren, w. Core 3845.
Cortelec, bijw. 4364. — Cortelike 298. 1158.
Corten, w. Corte 3840.
Cost, zn. 1737.
Costume, zn. 1519. 2806. 2949. 3498. — Bi costume 886.
Cotten, Coten?, w. Gecot 2471.
Coude, zn. 1973.
Coufer, zn. 2431. — Coufere 2350. 2414. — Couferen 2370.
Cousen, zn. mv. 838.
Cout, bn. 1518. 3000. 3163.
Cracht, zn. 160. 1864. 2299.
Crachtech, bn. 933.
Craie, zn. 4160. 4212. — Craye 4197. — Crayen 4203.
Craien, w. Craiende 4107.

Sachte, bijw. 1898. — Sachter 1072.
Saden, w. 903.
Saen, bijw. 182. 208. 1134. 1555. 1713. 1766. 1793. enz. — Vele saen 454. — Dus sane 3342.
Sake, zn. 3561. 4042. — Saken 261. 3441.
Sale, zn. 215. 230. 233. 361. 758. 781. 786. 1007. 2556. — Salen 510. 1004. — Ook **Zele** 808:
Saluteren, w. 3686.
Sane, zie SAEN.
Sat, bn. 919.
Scheden. Zie SCEDEN.
Schyere, z. 1647.
Scissen, w. Gescist 1523.
Sede, zn. 1910. 3903.
See, zn. 4138. 4496 — Ook **Zee** 4330.
Seer, zn. 2771.
Seggen, w. 74. 113. 137. 141. 167. 355. 582. 1222. 1467. enz. — Seggene 575. — Ic seg 447. 1638. 1990. 3275. 3348. — Ghi segt 338. 1420. — Segdi (zegt gij) 2053. — Ic segge 26. 99. 131. 346. 1064. 1451. 1468. 1922. 2818 2921. 3953. — Ic segs (ik zeg het) 1479. — Segget (zegt) 342:2578:— Du segs 401. 1406.— Dattu segs 2970. — Seit (zegt) 861. 2639. 4022. — Ic segt (ik zeg het) 997. 1001. 1093. 1676. 1748. 1817. 2573. 2976. 3394. — Seit (zegt) 861. 2639. 4022. — Segget (zegt) 342 : 2578 : — Seet (zegt) 3993. — Seget (zegt) 367. 389. 975. 1796. 4027. — Seide (zegde) 55. 78. 109. 121. 155. 400. 443. 447. 459. 514. 532. — Sede (zegde) 281 : 478 : 580 : 747 : 826 : 1184 : 2199 : 2603 : — Seider (zegde er) 518. — Seiden (zegden) 363. 1617. 2285. 4135. — Seit (zegde) 26. 98. 184. 379. 565. 858. 871. 944. 1001. — Seidt (zegdet) 3601. — Geseget (gezegd) 2796. — Geseit (gezegd) 89. 140. 1829. 2525. 2722. 2768. 2988. 3558. — **Gesacht** (gezegd) 3179 : — Imper. Segge (zeg) 2917. — Segt (zeg) 1277. 1690. 1989. 2024. 2238. 2300. 2701. 2704. 2792. 2973. 3387. 3734. — Sech (zeg) 1798. — Segget (zeg het) 3393. — Seggende 3980.
Seghel, zn. 2319.
Seil, zn. 4003. 4140.
Seker, bn. 64. 1186. 1204. 1702. 2877. 3564. 4278. — Sekers 3232.
Sekeren, w. Sekerde 3803.
Sekerlike, bijw. 581. 3435.
Selc, zie SULC.
Sele, zn. Zie SALE.
Selve, bijv. pers. vnw. 663. 765. 771. 831. 2038. 3041. 3296. 3310. 3650. — Selves 101. 725. 3052. 3078.— Selfs 1950. 3945. — Selver 430. 742. 1304. 1331. — Selven 503. 1652. 3228.
Selve, bn. (zelfde) 3969.
Selver, zn. Zie SILVER.
Senden, w. 350. 2110. 3094. — Sende (zond) 1030. 4129 : — Sande (zond) 4157 : 4428 : — Sent (zondt) 4358.
Sente, bn. Bi sente Jan! 3093. — Sente Peters 3403.
Ser, zn. sheren 4273.
Sere, zn. 2501. 3381.
Sere, bijw. 102. 393. 432. 435. 712. 1191. 1246. 1402. 1405. 1493. enz. — Herde sere 3196. — Vele sere 3818.
Serjaent, zn. 4270 : — Serjanten 3514.
Serpent, zn. 761. 783. 785. 793. 823.
Serrasine, volksnaam, 3414. 3421. 3438. 3466. 3470.
Seste, rangg. 143.
Setten, w. 3452. — Setten in talen 1494. — Setten te pande 2079. — Setten (zetteden) 1494. — Geset 1310. 3111. 3174. — **Gesat** 2309 :
Seven, telw. 18. 41. 45. 48. 58. 218. 229. enz. — Sevene 402. 969. 4484. — Sevenen 193.
Sevende, ranggt. 170. 3524.
Si, pers. vnw. 14. 74. 91. 112. 329. 716. enz. - Sie 306 : 1576. — **Soe** (zij) 3322 : — Sine (zij hem) 441. 719. 721. 2380. 2475. 2506. 3974. — Siere (zij er) 275. — Sire (zij er) 553. 554. — Sijs (zij het — daarvan) 493. 1069. 1291. 1739. 2044. 2272. 2323. 2836. 4235. 4238. — Sijt (zij het) 313. 337. 411. 552. 983. 2393. 2474. 3659. — Sijns (hem) geware 2225. — **Se** 19. 131. 354. 515. 709. 912. 984. 1250. 1304. 1382. 1507. 1523.
Side, zn. 545. 1361. 1581. — Siden 237. 2821.
Sider, bijw. 636.
Sidermeer, bijw. 3146.
Siec, bn. 1033. 1054. 1533. — Sieken 1044.
Siechede, zn. Siecheden 1052. 1135. 1706. — Siecheit 1732.
Sien, w. 223. 225. 240. 347. 369. 386. 845. 983. enz. — Te siene 872. 2333. 2849. 3254. 3255. 4159. — Ic sie 375. 856. 1206. 1677. 2782. 2793. 3058. 3211. — Ic siet (ik zie het) 718. — Ghi, hi, men siet 377. 566. 812. 1058. 1068. 2120. 3033. — Siedi (ziet gij?) 628. 1757. 2027.

AANHANGSEL.

Nederleggen, w. 3403. — Leiden neder 2506.
Negeen, ontk. lidw. 3976.
Ommerinc, zn. 376.
Ommeslaen, w. 2124.
Ontbinden, w. Ic ontbinde 3495.
O tgraven, w. 3277.
Onthouden, w. Hem o. (z. onderhouden) 1275.
Ontseggen, w. 4221.
Ontspringen, w. Ontspranc 3119.
Onttrecken, w. Ontrac 483.
Ontwesniden, w. Sneet ontwe 926.
Opsitten, w. Sit op 3005.
Ort, zn. Van ende torde 4297.
Overeenvallen, w. Overeenvielen 4097.
Pais, zn. Met payse 4241.
Paus, zn. 3404.
Plien, w. Plagen 3895.
Present, bn. 4335.
Raden, w. (verzorgen) 3271.
Rechten, w. Sine tale 556.
Roeken, w. Inne roecs niet 3294.
Sieden, w. 2994.
So wel, bijw. 2458.
Weder, zn. 2720.

Drukfouten en verbetering van eenige aanstootelijke misschrijvingen.

Vers 80. In plaats van *levene*, lees *leven.*
210. De verwijzing (2) blijve weg.
274. In pl. v. *apel*, diende er wel *appel* te staan, ondanks het rijm.
340. *Wach here*, lees *wach, here.*
350. *Salic*, lees *sal ic.*
408. In pl. v. *ie*, lees *ic.*
450. *Doeter*, lees *doet er.*
497 en 716. In pl. v. *list*, leze men *lust.*
750. » *hi*, » *Hi.*
824. » *dat*, diende wel te staan *datti.*
832. » *mine*, leze men *mi ne.*
839. Men stelle een scheidingsteeken achter het vers.
914. In pl. v. *hom*, ware te lezen *hem*, en wellicht *die hem holpe*, in pl. v. *die hom helpen.*
958. Men stelle een komma achter *ja.*
1115. *Dedi hi*, men leze *dede hi.*
1210. *Si wille daen*, zou moeten wezen *si willen* en, trots het rijm *dien.*
1218. In pl. v. *dat*, vereischt de zin *die.*
1219. Hier bestaat eene misschrijving.
1348. Moet wel *vant* gelezen worden.
1446. Lees *Omdatten.*
1655. Men stelle een komma achter *in welken.*
1944. In pl. v. *dore minen wille*, moet men wellicht lezen *doedi minen wille.*
2169. Dit vers is klaarblijkelijk misschreven; zie de woordenlijst v° *Cleden.*
2210. *Je toewart*, zie woordenlijst v° *Onwart.*
2292. Men stelle een komma achter *mi.*
2413. Achter *vondent* moet geen komma staan.
2424. In pl. v. *van*, leze men *vant.*
2469. *Helden*, waarschijnlijk *hellen.*
2476. *Si lieten werc*, men laze liever *Si lieten twerc.*
2539. *Waer di*, lees *waerdi.*
2585. *Vanden aexteren;* op andere plaatsen is het w. vrouwelijk.
2674. In pl. v. *herte*, diende er *herde* te staan.
2798. In pl. v. *guet*, zal er wel *groet* moeten staan.
2841. Een duister vers.
2893 en 2894. Insgelijks niet klaar.
2953. *Gewent*, waarschijnlijk *gewaent.*
3112. *Hars willen*, te lezen *haren wille?*
3148. *Verdroecht* enz. De zin is onvolledig.
3238. In pl. van *mach*, leze men *man.*
3252. *Dan hi;* moest er niet staan *dan dat hi?*

Vers 3311. *Gevet mi swert*, men leze *geve mi tswert.*
3447. *Scurvele*, zie de woordenlijst.
3465. Het moet wel *spaken* zijn.
3492. Men plaatse *here* tusschen twee kommas.
3500. *In enen gedachte*, lees *in ene gedachte.*
3546. *Ende vercracht*, de zin zou vereischen *ende haer hebben vercracht.*
3617. *Hi ne most se varen, Die vrouwe soeken*, men wenschte te lezen *hi ne most* of *moest varen Die vrouwe soeken.*
3754. *In gere manire*, is het niet *in deser manire?*
3977. *Eer hi gefeen?* Men komt tot geen klaren zin met *uitscheiden*, en met het vervolg.
3993. *Want men seet*, is het niet *wat men seet?*
4140. *Ende vinc*, de zin zou vereischen *hem vinc.*
4142. *Ende hi vercocht enen riken man*, moet het niet zijn *hi vercochten enen riken man?*
4176. *Dan wonder*, te lezen *dat wonder.*
4191. *Ende rocht niet mere*, lees *en rocht niet mere.*
4259. *De jongelinc*, de zin vereischt *den jongelinc.*
4347. Men stelle een komma achter *here.*
4358. *Sent*, lees *sont.*
4398. *En waer di*, lees *ende waer di.*
4410. *Namen*, waarschijnlijk *sagen.*
4478. *Edde*, lees *ende.*
4500. *Also vele*, lees *al so vele.*
4502. Men stelle een komma achter *hebben*, en
4504. een punt achter *vroet.*
4506. *Werde*, lees *werden.*

